

કુંબુસના કરમની કાહણી

અથવા

૬૦ વરસના અસલાજી ૧૭ વરસની શીરીન
સાથ પરણવા નીકલ્યા !

એક ઇંગરેજ એકને આધારે પારસી સંસારી
હાતતને લાગુ પાડી રચેલો નાટક.

નાટક ૩ અંકી.

પારસી નાટક મંડલીને માટે

બ ના વ ના ર

અ હ ના.

ધી બોંબે જામે નરમશેદ પ્રીટીંગ પ્રેસ કંપની લીમીટેડ.

સને ૧૮૮૪ ઇશવી.

કીમત રૂ૦૮

૨૨૫૭

૨૨૫૭ કંજુસના કરમની કાહણી

અથવા

૬૦ વરસના અસલાજી ૧૭ વરસની શીરીન સાથે
પરણવા નીકલ્યા !

એક ઇંગ્લેન્ડ ખેલને આધારે પારસી સંચારી દ્વારા
લાગુ પાડી રચેલો નાટક.

નાટક ૩ આંકી

પારસી નાટક મંડલીને માટે

બ ના વ ના ૨

અ ૬ ના .

ધી બોમ્બે બમે જમશેદ પ્રીટીંગ પ્રેસ કંપની લીમીટેડ

સને ૧૮૮૪ ઇશવી.

કીમત રૂ૧/-

આ બેબતું પુસ્તક ઇસવી સને ૧૮૪૭ ના ૨૦ માં તથા સને ૧૮૬૭ નાં
૨૫ માં કાયદા પ્રમાણે નોંધાવ્યું છે અને તે જાપરનો સબલો
હક બનાવનારે પોતાને સ્વાધીન રાખ્યો છે. તેની પર-
વાંનગી વગર કોઈથી એ બહુ બનાવાશે નહીં.

દી બા ચો

હું કાંઈ નાટક લખનારમાં ખપવાનું ગુમાણુ ધરાવતો નથી,
 હું કાંઈ પારસી સંસારી હાલત સુધારવાનો દાવો કરતો નથી,
 હું કાંઈ હાલના કહેવાતા સુધારાનો હીમાયતી નથી અથવા
 સઘણા અસલી જુના વીચારો સવીકારતો નથી, પણ જે ધંધા
 ને મારી ભવીશની છંદગી મેં અરપણુ કરીછે, જે ધંધાના
 ખોહોલા દરીયામાં મેં છપલાવી દીધુંછે, તે ધંધામાં મને ઘણું
 જાવાની, ઘણું સાંલલવાની અને પુશકલ અવલોકન કરવાની
 બેહુદ જોગવાઈઓ મલીછે. મારા એ ધંધાની રૂએ ઘણાક નાટકો
 જાવાની, વાંચવાની અને તેઓ ઉપર બીવેચન કરવાની મને
 ફરજ પડી હતી અને તે ફરજ મને હવે તો એક જાતની
 “પચારની મેહેનત” થઈ પડીછે. મેં મારી આ “પચારની મેહેનત”
 માં જાયુંછે કે અસલી પરીયાં જીન, દેવ દરજો, રાખસ જીનો,
 કરાંમતી દેખાવો અને અખુદરતી બનાવોના ખેલોના દહાડા હવે
 વહી ગયાછે. ફેલવણીના વધારા સાથે સંગીન અને ઉપયોગી
 થઈ પડે એવા ખેલોના શોખ દેશી કુટુંબોમાં વધ્યોછે અને તે
 ટકનો લાભ લઈ મારા વાંચવામાં આવેલા એક ઈંગરેજ જાણીતા
 ખેલ ઉપરથી આ દેશી સંસારી ખેલ રચવાની મેં હામ લીડી
 છે. મારા લાયકીવાલા મીતર મીં બેહરાંમજ મેહેરવાનજ મલ
 ખારીની ફરજયાત વીધવાપણાંની વીરધની હાલની ખરેખરી
 વખાણવા લાયક “કરજો” મને વધારે ટેકો આપ્યોછે તેમ
 કેટલોક સારો ખોરાક પણ આપ્યોછે. તેમાં હું કેટલો ફતેહ ખા
 મ્યોછું તે મારા વાંચનાર તથા આ ખેલના જાનારની પોતાની
 જ મુનસફી ઉપર સોંપુંછું. હું એમ કહેવાને હીંમત કરતો
 નથી કે આ ખેલ પારસી સંસારનું આબેહુબ ચીતર્યો પરંતુ

વખતના શોખને અનુસરીને મને આ ખિલમાં કેટલીક જુદી વલાણે લેવાની પણ ફરજ પડી છે. મારા કેટલાક કદરવાન મીતરો મને શુચ્ચે છે કે સુખતી, બજો, બીમ, પાનાચંદ વતરોગેના મોહડામાં મેં જે બોલા મેલ્યા છે તે તેઓની ખરી હાલત સાથે સરખાવતાં ભારી છે, પણ તેઓને મારો આ ખોલાશો પુરતો જણાશે. વલી તેઓને મારે જણાવવું જોઈયે બીમ તથા બજો કાંઈ સાધારણ આકર નથી પણ “કારભારી” છે. પ્રખતા શોખને અનુસરી એક નાટકમાં પારસી સંસારી હાલત આબેદુબ લાવવી તે કોઈવાર અશકત થઈ પડે છે. એક સાચવી રાખનારા પુસ્તકને બદલે ચાનક અને કેટલીક શીખામણ આપનારા તખતા ઉપર મેલાનારા ખિલ તરીકે મારાં આ લખાણને મેં વધારે ગણ્યું છે. નીરદોશ રમુજો મેં ઉમેરી છે, હાલના કેટલાક ચાલુ બનાવો મેં દાખલ કર્યા છે, અને ઊમેદ રાખું છું કે જેવી સારી નીશતાથી મેં આ ખિલ માં કેટલાક ચાલુ બનાવો ઉપર ટીકા કર્યા છે તેવીજ સારી નીશતાથી મારા સવસા વાંચનારાઓ તથા જોનારાઓ તે લેશે. આ ખિલની ફતેહ ઉપર બીજા કેટલાક ભવીશનો આધાર લટકેલો છે જે વીશી હાલ બોલવાનું હું દરસત ધારતો નથી. જેટલા પારસી સંસારી મેલો હમણાવેર બાહરે પડ્યા છે—ભવીશને માટે હું બોલતો નથી—તેમાં જો મારો ખિલ દેશી, અકશર કરી પારસી, હાલતને વધારે લાગુ પડતો છે એમ મારા કદરવાન મીતરો કહેશે તો હું મારી આ મેહેનતનો પુરેપુરો બદલો મેલ્યો છે એમ સમજીશ.

“પારસી ઘરોમાં આવા સંસારી બનાવો વખતે શું ગાયન ગાવામાં આવે છે કે?” એમ કેટલાકો મને સવાલ કરશે. હું તે કબુલ કરું છું, અને તેટલા માટેજ ગાયનો “વધારા” તરીકે આપવાને મેં વાનખી જોયું છે. પણ હાલના શોખ પરમાણે રસીલાં ગાયન વગર એક ખિલ લોકપ્રીય થાય નહીં એવું હોવાથી મારા એક મીતરની મદદની મને જરૂર પડી હતી. જે રસીલાં અને ચાનક આપવાનો

ગ ગાયનોનો સીંગાર ઉમેરવામાં આવ્યો છે તે માટે મારા એ મીતર
મીઠ કીરોજશાહ રૂથતમજી બાટલીવાલાનો હું તદ્દન આભારી છું.
“કીરોજ” મારા એકજ બોલને માન આપી પોતાનો કીમતી
વખત ખોટી આ ગાયનો મારે માટે ખાસ જોડી ખેંચાડીએને
તેની તાલીમ આપવા માટે ફેટલાક દીવસો વેર જ મેહેનત કરી
છે તે માટે હું મારા એ મીતરનું હેશાંત કદી ભુલનાર નથી.
અલબત્ત મારે જણાવવાની જરૂર નથી કે એ ગાયનો ઉપર સઘણ
હક તેનો પોતાનોજ છે.

નુકતેચીની હું માગું છું, ખાંમી વગરનો આ ખેત્ર નથી
એમ હું કબુલ કરું છું, પતલી ચાંમડીનો હું લખનાર નથી, તે
પણ તે નુકતેચીની કેવી જોઈએ તે માતર હું મારા મીતરોનીજ
મુનસફી ઉપર સોંપું છું.

અ. દ. ના.

મુ.અ. તા. ૨૬ મી {
નવેમ્બર, ૧૯૮૪. }

નાટક પાત્ર.

અસલાહ.....એક કંજુસ ૬૦ વરસના પારસી ગ્રહસ્થ તથા મુંબઈની
કારપોરેશન અને બીજી મોટી મંડળીઓના સભાસદ.

ખસરૂ.....તેવણનો એકપુરો બેટા.

કેકેબાદ.....અસલાહનો ખાનગી સેક્રેટરી તથા ગુલબાઈનો આશક.

ઉકરજી કાનકૂટયા..અસલાહએ પોતાની બેટી સાથે પરણાવા કાહાડેલો
પીઠાંવાલો.

ભુખણદાસ.....માહરાણીજીની ન્યાયાધીકારી વડી અદાલતનો સેલીસીટર.

પાનાચંદ.....લખજીટ જવાનોનો માનીતો વ્યાજે નાણું કહડાવી
આપનાર દલાલ.

અભઈજી.....સારા ખાનદાનની એક બુઢી વીધવા.

શીરીન.....તેવણની બેટી, જેણી શીરીનબાઈ સુનામખીને નામે
ઓલખાયછે.

ગુલબાઈ.....અસલાહની ખરેખરી અસીલ, સમગ્ર અને કેલવાયલી
એકપુરી બેટી.

મુખલીબાઈ.....ગુલબાઈની દાસી.

બજો ભાખરો...ખસરૂનો કારભારી.

બીમ.....અભઈજીનો કારભારી.

કાવલો.....અસલાહના ઘેરનો સઘલાં કામકાંજનો નોકર.

નોકરો, ફરનીચરવાલો મેમણ, ઝંવેરી. કસબીદાર
છત્યાદી.

[આ ખેલ “પારસી નાટક મંડલી” એ શનીવાર તા. ૨૯ મી
નવેમ્બર સં. ૧૮૮૪ થી લજી બતાવાને સર કર્યો હતો.]

૨૨૫૭

કંજુસના કરમની કાહણી

અથવા

૭૦ વરસના અસલાજી ૧૭ વરસની શીરીન સાથે
પરણવા નીકલયા !

અંક પહેલો—દંખાવ પેહેલો.

[અસલાજીના ઘેરનું આંગણું; સુખલી
અને ભીમ વાત કરેછે.

સુખલી—અરે, બોલના લાઇ! હવે આવા શેઠથી તો હું બહુ
કંટાલી ગઇછું; એના પૈસાપર સાંપ ખેસે તે જેમ જેમ ખુદો થતો જાય
છે તેમ તેમ વધારે કંજુસ અને વધારે અધીરો થતો જાયછે. બપોરથી-
ખાનાંમાં આવી રાતનાં વધેલાં સંધેલાંનેથી તાલાં મારેછે! માટે માફ કરજો
અખઇ રહ્યા લાઇ ભીમ, તું કેટલે દાહાટે આજે મળવા આવ્યો ને મારી
પાસે તારા હાથ ઉપર મેલવાને કાંઇ મળે નહીં.

ભીમ—કાંઇ નહીં બેહેન સુખલી, એમાં શું છે? તારા શેઠ અસ
લાજી ઉકરડાને આગખતું કોણ નથી? ઉકરડા કરી તેનું નામ કાંઇ ખો
ટું આપ્યું છે? જે ધણી ઉકરડાના કચરામાંથીથી કાંઇ પડ્યું ખડ્યું બોલે
તે ધણી ઘરમાં ઉઘાડું તે શું રાખે? અને બેહેન એવુંજ હોવાને લીધે
તું સુકાતી સોહરાતી જાયછે! પણ કાંઇ ધરખારના સમાચાર?

સુખલી—અરે લાઇ! સમાચાર તો બણા છે અને હું જેટલી ખો-
રાકે જીવતી નથી તેટલી સમાચારે જીવું છું. તારા જેવા લાઇ આગળ
દીલ ખોલવામાં કાંઇ પાપ નથી. ગયા મે મહીનામાં મારી નાની શેઠાણી
ધારાપુરીની સેહેલગાહે એક મછવામાં ગઈ હતી અને અરધે રસ્તે ગયા

પછી એકદમ તોફાન થઇ આવ્યું. મારી ખારી શેઠાણી ડુબી ગઇ હતે પણ તેજ આવ્યુંથી એક બીજા મહવામાં એક ચાકસ પારસી જવાન જ-
તો હતો જેણે પોતાના જીવના જોખમે કપડાં સુધાં દરવામાં હોમાવી
દેઠ મારી બાઇને જીવની ખેંચી કહાડી.

ભીમ—ત્યારે તો તારા શેઠ અસલાજી ઉકરડાએ પોતાના ગમે એ
વા કંબુસ જીવ છતાં પણ પોતાની એકપુરો બેટીના બંચાવનારને મોડું
છતામ આવ્યું હશે ?

સુખલી—કેવું છતામ ! બીચારો તે કામકાજ મેલી મારી બાઇને
ભીંગાયલો તરબોર ઘરમાં લાવ્યો ત્યારે મારા મોટા શેઠે “માફ કરજે ત
સદી બહુ પડીછે” એવું કહીને બીચારા મળર જવાનને બદનમાં ગરમી
લાવવા બરાંડીનું એક ગલાસ પણ આવ્યું નહીં ! પણ તે દીવસથી મારી
બાઇમાં અજબ ફેરફાર થઇ ગયા. નજદીક એક પખવાડયાં સુધાં તેણી
આ જવાનની બાહદુરી અને ખુબસુરતી અને ઉમદા દીક્ષ અને હીંમતની
મારી આગળ તારીકપર તારીફ કરી મને કંટાળો આપવા લાગી. સવાર
નાખી એજ વાત, બપોરનાખી એજ વાત, સાંજનાખી એજ પોજણ અ
ને રાતના બીછાણાપર પડી પડીખી મને ડિંધાવા નહીં દે અને તેને તેજ
વાત મને પાછી યાદ દેવડાવ્યા કરે !

ભીમ—આહા ! આહા ! બેહેન હવે હું સમજી ગયો. દરવાના પા
ણીએ તો તેણીને ઠંડી કરી નાખવાને બદલે ઉલટી ગરમ કરી નાખી.
પણ પછી.

સુખલી—ચોડા દિવસમાં તે જવાને અમારા મોહલામાંથી દહાડામાં
દશ ફેરા પસાર કરવા માંડ્યા. મારી બાઇની કોઇ દિવસે ખારીની અરારો
જાય નહીં તે જરા જરામાં ખારીએ ટોકયાં કર્યા કરે. એક દિવસે એક-
મેકને સજામ થવા માંડી; બીજે દિવસે આંખના ચાળા થયા; ‘ત્રીજે દિવ
સે ટપાળમાં એક કાગળ આવ્યું; અને ચોથા દિવસથી શેઠાણીએ મને
પોતાના વિશ્વાસમાં લેઇ આ જવાન સાથે દરરોજ કાગળ પતરનો વેહે
વાર ચાલુ રાખ્યો.

ભીમ—તુનેની તેમાં દીક તડાકો પડ્યો હશે. તુંબી સુરતી માખાપ
ની હોવાથી આવું જોઇ બાઇને ચીરવામાં કાંઇ બાકી રાખ્યું ન હશે.

મુખલી—તું ક્યાં મને નથી ઓળખતો ? પણ અમેથી તાલ કરી થોડી મુદતમાં એજ જવાનને અસલાજીનાં બેહેસ્તી કારભારી પેશુ પસ્તા કીયાની જગા અપાવી તેને અમારા ઘરમાંજ દાખલ કર્યો. પણ મને રા તને દીન ધારતી લાગેછે કે રખેને આ ભરમ અસલાજી આગળ પુટે તો મારે મોહતજ થવાનું.

ભીમ—ચાલ બેહેન, ધારતી શાંતી કરેછે? એવી ભુખે મરવાની ચા કરી કરતાં તારી આવી બાહોશી પ્રમાણે તો તુને બીજે ઘણે દેકાણે નોક રી મળશે. આજે પારમી ઘરોમાં ચાકરીના શું તોટા છે ? ચાલીસ રૂપરીના ધણીની ધણીયાણીનેબી આયા, નહીં તો કે પારસી ચાકરડી જોષયેજ જો-ધયે !

[સુખલી અને ભીમ જાયછે.]

અંક પહેલો—દેખાવ બીજો.

[અસલાજીના ઘરનો આગ; કેકોબાદ તથા ગુલબાઈ ફરેછે.]

કેકોબાદ—મારી વાલાલી, શાને માટે તું શોકાતુર લાગેછે ? તારા જે કોલે મને અપરંપાર મુખી કર્યોછે તે કોલને માટે શું તું પસ્તાયછે? જો એમજ હોય તો હું તને તે કાલમાંથી મોકલી કરું છું.

ગુલબાઈ—તમારાં સુખને માટે જે મેં કર્યુંછે તે માટે હું પસ્તાઉ છું એમ જો તમે ધારતા હોવો તો મારાં જીગરને તમે પીછાણુતાજ નથી.

કેકોબાદ—તારો ઐકેમિક, બોલ મને તારા વધુ આભારમાં ના-બેછે જેનો બદલો મારેથી કદી અપાનાર નથી. પણ યાદરાખજે કે મારા જેવા ગરીબ માત પીતાના મધ્યમ કેળવણીના જવાન ઉપર જે જે આ ભાર તેં કર્યોછે તેના બદલામાં મારો જીન પણ તારે માટે કાલાડી આપ વાને હું સદા તૈયાર રહીશ.

ગુલબાઈ—તે માટે જો હું શક લાવું તો મારા જેવી નગણી કોઇ નહીં મળાય. પ્યારા કેકી, તેં જે મારે માટે કર્યુંછે તે સાથ સરખાવતાં મારો પ્યાર કુચ બીસાદમાં નથી.

કેકોબાદ—પણ વાહાલી ગુલ, મારા જેવા એક મીશકીન સાથે પરણવામાં તું શું તારા કંજુસ પીતાનો ગુસ્સો અને તારા સગાંવહાલાંનો ક્રોધ ખેંચતો નથી? વળી દુનીયાં જે હંમેશા બીજના કામમાં માથું ખોસે છે તેની બત્રીશીની શું તું દરકાર કરતી નથી?

ગુલબાદ—દુનીયાંની બત્રીશીની મને દરકાર નથી; આ જગમાં દાહપણને કંપકો આપવાને મુર્ખાપ દંમેશ આગળ પડે છે પણ મુર્ખાઇને કંપકો આપવાને દાહપણ દંમેશ પાછળ રહે છે.

કેકોબાદ—હીકંછે તારે તો તારા આવા મક્કમ વિચાર માટે હું તારો બહુ આભારી છું. પણ પ્યારી ગુલ, તું શું ધારતી નથી કે તારા ભાઈ ખશરને આપણા આ છુપા ભરમમાં સામેલ કર્યાથી આપણું કામ બહુ આસાનીથી પાર પડશે? તું જાણતી તો હશે કે આજ કાલના સુધરેલા પારસી જવાનોના લખણ ખરબોની કેકરી કરી તારા કંજુસ પીતાજીને વારંવાર ખુશી કર્યાથી ખશર મારી તરફ દુશ્મનાઇની નજરથી જોય છે; તેટલા માટે પહેલાં તો તેને ખરી બીનાથી બરાબર વાકેફ કરવો જોઈએ. વળી બુદ્ધાજીને મગન કરવા મને તો હજી પણ જવાનયાઓના ઢંગનો રક્ષા કરવા પડશે; માટે હું ઘાઈ છું કે હાલ તરત તો ખશરની ત્રાત અખાડાજ કર—પછી તારી મરજી. પણ લે, તેજ ત્યાંથી આવતો દેખાય છે. સલામ, મારા જીવનના એખલા હાર !

[જાય છે.]

ગુલબાદ—કેવો ભલો ખવાશ ! એવા ખાવીદ સાથે જીંદગી કેવી સુખમાં જાય ? પૈસાવાળા બેચકલીઓ માથે પરખ્યા કરતાં ખરું સુખ અને જીંદગીની ખરી મોજમજાહ તો આવા જવાનોની સંગતમાં છે. આજનાં પારસી માળાપતો બંગલાઓમાં રહેતા અને બે ઘોડાની ગાડીમાં ફરતા હાંદમાં સાયના છોકરાઓ સાથે પોતાની બેટીઓને પરણાવવામાં તેઓના ભવને સુખમાં નાંખેલો સમજે છે. પણ તેઓ ક્યાં જાણે છે કે ખરું સુખ ત્યાં જવલેજ મળે છે. કેકી મરીય છે પણ બાહોશ, સાચો અને પ્રમાણીક છે. દુન્યાંમાં એવા મરીમ બાહોશ જવાનો જવલેજ ફાવે છે. મારા પીતા કારપોરેશનમાં મોટાં મોટાં ભાણાંણો પરપર કરી જાય છે, ગટરનાં અધિકામ અને ફેલેરને જરૂરનાં પાણી વિશે ફીમતી વિચારો આપે છે,

જાહેર સભાઓમાં તેવણના હાથમાં ઠેકાણે મુકવામાં આવેછે જે રજુ કરતાં તેવણ અમરકારક ભાશાંણો કરેછે, બીજે દિવસે તે ભાશાંણોની વર્તમાન પત્રોમાં તારીફ પર તારીફ થાયછે, દેશની થાપણ દેશમાંજ રહેવી જોઈએ તે બાબદ ઉપર મારા પીતાજીએ એક કામતી ચોપાન્યું બાહેર પાડ્યુંછે અને સર આકલંડ કોલવીન તથા "લંડન ટાઇમ્સ" અને "સેન્ટર-ડે રીવ્યુ" પણ તેની તારીફ કરેછે. પરંતુ દુન્યાને ક્યાં ખબર છે કે એ સઘણું માનનો કેકીને ઘટેછે. એ મઘણું કેકીનાં બેજાંમાંથી નિકળેલુંછે; કેકીની કક્ષમથી લખાવડુંછે. પણ કેકી બીચારો ગરીબછે અને તેટલા માટે તે જો એજ ભાશાંણો જાહેરમાં કરવા ઉદે અથવા એવાંજ ચોપાન્યાં કહા કે તો તેની જાહેરમાં ટેકડી થાય, વર્તમાન પત્રોને તે લખાણ ખામી ભરેલું માલમ પડવાથી તેની સખત ધુળ ફાડાડી નાખવામાં આવે, અને ગરીબ કેકીને પેહેલા અતુલવમાંજ નિરાશ થઈ હારી આવું પડે. મારા પીતા કંજુસછે, પ્રજા તે જાણેછે, ઘરેઘર અને મંડળીએ મંડળી તેની ટેકડી થાયછે, પણ તેની હાજરીમાં સઘણા તેને માન આપેછે; તેનાં મોહ-ડાંપર તેની તારીફ કહેછે; તેનાં ભાશાંણો સાંભળી તાળીઓથી દીવાનખાતું ગજવી નાખેછે ! આ સઘણો ખેલ પૈસાનોછે. પેસા ! પૈસા ! ! પૈસા ! ! ! આ દુન્યાનો સઘણો ખેલ તારેથીજછે ! સઘણું માનઅકરામ તારામાંજછે અને પૈસા વગરના માણસનું જીવતરજ આ જગને મનસે બળ્યું ! (ગાયછે. જીવો વધારો.)

[ખશર દાખલ થાયછે.

ખશર—ખારી બેહેન, એક ઘણીજ અગતની વાત મારે તારી આગલ કરવીછે અને જો થોડો વખત વધુ તે મારા પેટમાં રહેશેતો ખચીત હું ફાટી મરીશ.

ગુલબાઈ—ખારા ભાઈ, તારી નોકરીમાં હું સદા હાજર છું અને બીનદેહસતે મારી ઉપર વિશ્વાસ રાખી તારો ભરમ ઓલ.

ખશર—ઐરતને એક છુપી વાત કહેવી તે બીજે દીવસનાં વર્તમાન પત્રોમાં જાહેરખબર આપ્યા બરાબરછે, તોપણ ઐરત ઐરતોમાં ફરક હોયછે અને તું મારી એકપુરી સાચી બેહેન હોવાથી તારી સલાહની મને જરૂરછે. હુકમાં બેહેન ગુલ-હું-હું-પ-પ-ખારમાં છું.

ગુલબાઈ—તું ખારમાં ! ભાઈ ખશર તું તો મને હંમેશ કહેતો

હતો કે પ્યાર બોલતો નાટક તથા વાર્તા લખનારાઓનો કલ્પીત બોલ છે અને આજે એમ કેમ ?

ખશરૂ—બેહેન, બોલવું સહેલું છે. દુન્યામાં આજે શું ફેરફાર નથી થતા ? જે પારસી સુધારકો આગલ અસલી વિચારનાઓને હમતા હતા તેઓ પોતેજ આજે અસલી વિચારના થઈ ગયા છે; જેઓ સુધારાવાલાઓને ગાળો ભાંડતા હતા તેઓ આજે ખુદાપામાં સુધારાવાલા થઈ ગયા છે; તેમ મારામાં પણ ફેરફાર થયો છે; તેમજ મારો પણ હાલ થયો છે. હું પ્યારમાં દીવાનો થઈ ગયો છું. અને થોડા દિવસમાં જો મને મારી વાહાલી મળશે તો હું તારા ભાઈને જીવતો જોનાર નથી.

શુલબાઈ—પણ ખશરૂ બોલતો ખરે કે તારામાં આવો ફેરફાર કરી નાખનાર ઓરત કોણ છે ?

ખશરૂ—તે એક મગરર થોડી પુંજની નખરાંબાજ ઓરત છે. પણ બાહોશ, હસમુખી અને અતી ખુબસુરત છે. તે કોઈજ નહીં પણ તારી સહી શીરીનબાઈ સુનામખી છે.

શુલબાઈ—શીરીનબાઈ સુનામખી ! આહા, આહા, આહા ! તુંખી ડુંગર ખણીને ઉંદર શોધી લાવ્યો ! સુધારાવાલાઓ કહે છે કે છોકરાઓને માટા થઈને પોતાને મનપસંદ બૈરી લાવવા દેવો પણ જો તેઓ આ છુટનો આવોજ ઉપયોગ કરે તો આપણો અસલી રેવાળજ મરસ. તોપણ ભાઈ, બ્યારે તું કહે છે કે શીરીન વગર તું મરીજ જવાનો ત્યારે તો તારું આ કાજ નક્કી કરવામાં હું મારેથી બનતું કરીશ. પણ બાવાજી આવાં લગ્નને કદીખી પોતાની મંજુરીઆત આપશે ? તેવણુતો જાણે પોતેજ પર જીવાના હોય તેમ કારજ લાવનારાઓને તુને વેચવાની કીમત પુછે છે.

ખશરૂ—શુભાં, હું જાણું છું કે તે એક મોટું હકીકતો બાંન છે, જે કુદાવવું બહુ મુશ્કેલ પડશે. બાબો આજનો પારસી સંસાર જે એવો છે. જે દલદરે પોતાના બેટાઓને મોટી બીડ કરનારને વેચાતા આપે છે તેઓને પોતાની છોકરીઓ માટે વિચાર આવતોજ નથી. પણ ધણું થીય છે તે થોડાંનેજ કાળે અને વખતનો મસ્તાન દેવ પારસીઓમાંથી આ બધી જલદીથી દુર કરશે. તોપણ બેહેન, ઓરત બ્યાં હોય ત્યાં કયું કામ નિશ્ચય થયું છે ? માટે તારાં દાહપણ ઉપર મને પૂરતો ભરસો છે.

ગુલ્શબાઈ—મારા હેતવંતા ખરાઈ દીલોજનથી તાર કામ પાર પાડવાને બનતું કરીશ, પણ તેના બદલામાં એક એવાજ કામમાં તારી મદદની પણ હું આશા રાખું છું.

અસલાજી—(અંદરથી) ચોર! નાપાક! લુચ્ચો! માર ખાણું ખરાખ અને સત્યાનાશ કરી નાંખે છે!

ગુલ્શબાઈ—વળી બાવાજીને શાનો ગુસ્સો આવ્યો ?

ખરાઈ—કાંઈ જીનું પુરાણું ખાસદું અથવા કાંઈ એવું જ ઝવેરાત ગુમાઇ ગયું હશે. પણ એવણું કામ તો હંમેશા એવું જ છે, ચાલ આ પછે ત્યાં એકાંત જઈ આપણાં સુખ દુઃખની વાત કરીયે.

[મેક બાજુએ જાય છે.

[અસલાજી દાખલ થાય છે.

અસલાજી—એનું ખાણું ખરાખ થાય મારા આ દુકતાનું! કમાઈમાંતો જેવા જોઈયે તેવા કોઠરા ને વળી પોતાને માટે એક ખાસ નોકર રાખ્યો છે. આ સુધરેલો જમાનો તો જીવે! મારા બાપ બપાવાનાં વખતમાં આખા કુટુંબને પેહેરવાને જેટલાં કપડાં પુરતાં પડે તેટલાંતો આવજના વખતનાં એશકી જવાનોનાં ખાસ નોકરને જોઈયે છે! એ પ્રમાણે તો મારી આખી દોલત ઘસડાઈ જવાની. એવા લખજુટ ખરચના દીકરા પેટે પેદા પડવાનાં કરતાં મારી બેહેસ્તન અલખજી વાંહજણીજ મરી ગઈ હતે તો વધુ સાર. આવજના વખતમાં પૈસા પેદા કરતાં લોહીનું પાણી થઈ જાય છે. અગાઉના સારા વખતમાં બ્યાજે આપેલું નાણું લેકો ઘેર બેઠાં પાછું આપી જતાં હતાં. આજે માંગતા માંગતા જ્યાં ઘસાઈ જાય છે અને જોડાનાં તબ્બાં ફાટી જાય છે, અને બ્યારે બ્યાજ મળે છે ત્યારે સેંકડે પચીસ ટકા! જમાસ જહડસના ભાઈ સુખલાને ગયે વરસ ૩૧૫૦૦ ધીરૂ હતા તેના આ ૩૩૦૦૦ (ખતાવીને) આજે ચાર ચાર મહીના થયા દહેલા ખાતાં અને દમ ભરાવતાં હાથમાં આવ્યા, અને ન્યુસપેપરો તો ખુબ પાડે છે અને મ્યુનીસીપાલીટીને લજામણ કરે છે કે ગરીબોને નાણું ધીરનારી બેંકા ઉધારો શું કપાલ? કોણ કમીશનર કે કારપોરેટરો મારી કાણી નાણું એમ પાછું લેવા જશે કે? જાઓ, જાઓ, મુગા મુગા ઉંઘાઈ જાઓ, જો તમે એમ બેંક ઉધારો તો પછી અમારા જેવા નાનું બ્યાજ ખાના સંજોનું શું થાય? આ ૩૩૦૦૦—

ખશહ—(આગલ આવીને) કેમ બાવાજી શું છે ?

અસલાજી—(બાબુએ) અરરર, મોહકાંણુ ! આ ઠેલીની વાત એને ખબર પડશે તો એની ઉપર લોખાન ફરવાનું. (મોટેથી) નહીં મારાં ખારા બચ્ચાંઓ, હું એમ મારા મનમાં વિચારતો હતો કે હાલના કડકા કડકીના વખતમાં જો મારી પાસે રૂ.૩૦૦૦ હોયતો વાઈનાડની આટલી બધી સોનું ખોદી કાઢાડનારી કુમપનીઓએ તેના શેરો લેઈ. અરે હું એમની વિચારતો હતો કે સોનું નિકળે ત્યારે સોનાના લાકડાઓ મારે હાથે જમીન માંથી ઉંચકી લાવું કે માણસ પાસે કચકાવી લાવું.

ખશહ—કાંય નહીં. બાવાજી ત્યારે કોઈ મારવાડી પાસેથી બ્યાળે રૂ.૩૦૦૦ કહડાવતા ?

અસલાજી—હું બ્યાળે કહડાડું! અરરર! મારો છોકરો તો કંઠો મારો આ બવનો જમશે. કોઈ દિવસે બ્યાળે નાણું કહડાવીને તે મારું નખોદ વાળવાનો. અરે તારું બાણું ખરાબ થાય ખશહ, તારાં દીલમાં કપડાંજ એવાં છે કે તે વેચે તો તેમાંથી કોઈ માણસ આખી જીંદગી એકાંતવાસમાં ખેડી કુર કુર ખાયા કરે. અરે પણ તું તો બાવા નાહાય ને તાપે તેવાં છે અને એ મબલું તું લાવે છે ક્યાંથી ? શું મારી તીજોરની કુંચી ઉપર તારો હાથ પડે છે કે ?

ખશહ—બાવાજી, મારી ઓળખાણના બીજાં પચાસ જવાનો છે જેઓ મારા કરતાં વધારે દુલ્લા છે અને કોઈ પણ જાણતું નથી કે તેઓ ક્યાંથી પૈસા લાવે છે. અરે સાહેબ, આ મુંબઈ શહેરમાં બાવાનાં ગજવાંમાં હાથ માર્યા વગર ઈશકી મેશકી ઈશઆરામમાં રહેવાના બીજા એકદમર ને એક રસ્તાઓ છે.

ગુલબાઈ—ખારા બાવાજી, એ રાખેતાનું પોજણ એક બાબુએ મેલી એક ઘેરસંસારી અગતની બાબદ અમા તમારી આગલ કરવા માંગયે છાંયે.

અસલાજી—મારેથી તમારી સાથે કાંઈ અગતની વાત કરવી છે. વારું, ખશહ તું તો બૈરાંઓમાં ફરનાર હરનાર જવાન છે માટે સીરીનખાઈ કુનામખી નામની એક એકમ જવાન છોકરી વિશે તારું શું મન છે ?

ખશરૂ—(ખુશી થઈને) શું બાવાજી શીરીનબાઇ સુનામખી ? તે તો આખી દુન્યામાં સૌથી ઘરસ ખુબસુરત છોડોછે.

અસલાજી—તે શું સાર જોકું નહીં થયે ?

ખશરૂ—અરે બાવાજી, જોકું તો એવું કે દુન્યામાં તેના ખાઈદ જેવો બીજો કોઈ પણ સુખી માણસ ન થયે.

અસલાજી—એક વાતને માટે માત્ર મને ફીકર છે અને તે એકે તેની પાસે દલ્લો મળે નહીં.

ખશરૂ—અરે પીતાજી ! પૈસા નથી તો શું થયું ? તેની ઉત્તમ ખુબી તરફ તો નેગાહ કરો ; ખોદાને ખાતર પૈસા જેવી નિરજીવ ચીજ માટે તમારી ધારણા માંડી ના વાલતા. તેણીની ખુબી અને ખુબસુરતી આગલ પૈસા કુચ બીસાદમાં નથી.

અસલાજી—ચારં, ત્યારે, જો બેટા તું તારં લખલુટપણું હવે મુકી દે તો શીરીનબાઇ સુનામખીના આપણા ઘરમાં આવાયાથી ખરચમાં જે વધારો થશે તેનો બદલો મળશે.

ખશરૂ—મારા અંનત વહાલા પીતાજી, જેમ તમે કહેશો તેમ હું ચાલીશ અને કરકસર પણ ધણી કરીશ. (બાળુએ જમને) ધાંખરો પોતાની મેળે રાહપર આવેછે હું ! ચાલ, ચુલની મદદનીથી જરૂર નથી. આપ આપશે મેળે ઐરી આવેછે ત્યારે હવે મારા જેવો નચીવવાનો કોણ ?

અસલાજી—શાબાસ બેટા, મેં ધાર્યુંતુંજ કે તારો ખવાશ ચારો-જાહે, અને જ્યારે તું એવો કમુલાતો આવેછે ત્યારે શીરીનબાઇ સુનામખી સાથે મારો પરણવાનો વિચાર હું જલદીથી અમલમાં લાવીશ.

ખશરૂ—(અચરત થઈને) અરે ! શીરીન સાથે શું તમે પરણવા મંજો છો ?

અસલાજી—હા, હું શીરીન સાથે પરણવા માગું છું.

ખશરૂ—શું તમે, તમે, તમે ?

અસલાજી—હા, હું, હું, હું.

અસહ—માફ કરી માહેબ; મારું માથું એકદમ ફરી આવ્યું છે અને મારે જવું જોઈયે.

[અશર જતો રહે છે.]

અસલાહ—વહાલી બેટી, મારું એખલાનું નક્કી કરી હું બેસી રહેનાર નથી. અશરને માટે મારી નજરમાં એક ચોક્કસ વિધવા છે જેણીને તેના મરનાર ખાવીદનો સારો વારસો મળ્યો છે; તું મારી તાબેદાર વહાલી બેટી હોવાથી તારે માટે મે બહુ મહેનત કરી આપણી પરોશના પોઠાવાલા કાનજીભાઈ કાનફાટયાના બેટા ઉકરજી સાથે નક્કી કર્યું છે.

ગુલબાઈ—હું ઉકર કાનફાટયા સાથે પરજી!

અસલાહ—હા, તહીં કાચ? તેની પચાસ વરસની ઉંમર થઇતો શું છે? તેની પાસે બે પૈસાનો જીવ છે અને વળી ઉરનમાં દારૂની એક ભટ્ટી છે.

ગુલબાઈ—બાબા હું કદીખી ઉકર સાથે પરજીનાર નથી; મને તમે કેળવણી આપી તે શું બાબા બુતારા પાસે પાણીથી ધોવડાવવા કે? હવે ક્યાં ગયા તમારા સુધારા અને કેળવણી ઉપરના મોટાં મોટાં બાશાણે? જો પારસી સુધારા એવી હાલત ઉપર આવ્યો હોયતો આપણી અસલી હાલતને સો ભલાઈ? અસલના માખાપતો ખાનદાન તરફ જોતાં હતાં પણ હાલનાં લોભી ધાતકી માખાપતો પૈસા તરફ પોતાની નજર પેહેલી દોડાવે છે. બાબા તમારે ગમે તે કરો પણ એ બેચકલી સાથે હું કદી પરજીનાર નથી.

અસલાહ—આજના વખતની દુકતીઓતો છેક હાથથીજ ગઇ છે. અરે રાંડ અભાગણી; તારી માય શું મને ખ્યાર કરીને પરજી લાવીતી કે? હું કંઈયો મેટરીક્યુલેટ થયો હતો? મારા આવાજ જોડા અને મારી આવી-જ પાઘડી ઉપર તારી માય બેહેસતન હમાયજી મારે ધેર આવી હતી. શું માખાપ પોતાના બચ્ચાંઓને હાથે કરી દુખમાં નાખતાં હશે? જા, રાંડ મે લી, મુંગી મુંગી ઉકર સાથ પરજીવાને કમુલ થા કે જેથી સુખમાં દાજ રાટલી ખાસે. બાકી આજના ચિખેલા પોરયાઓતો બાબા નહાય ને તાપે તેવા આજે એક ઉપર ખ્યાર કરી કાલે બીજી ઉપર ખ્યારમાં પડશે.

ગુલબાઈ—બાબાજી હું મારો આખો ભવ કુમારી હાલતમાં ખાળી

નાંખીશ પણ ભેસ જેવા પેટના તથા ક્ષેપશ જેવાં આલના ઉકર કાન-
હાટયા સાથ જીનહાર પરણનાર નથી.

[કેકોબાદ દાખલ થાયછે.]

કેકોબાદ—સાહેબ, કેટલાક દલાલો તમને પુછેછે.

અસલાજી—જોની, કેકોબાદ; મારી આ હઠીલી છોકરીને સમજા-
વની. એક બે પૈસે સુખી ખાવીદ સાથે હું એને પરણાવા માંગું છું પણ
એ તો અભાગણી સમજતીજ નથી. આજનો વખત કેવો ખુશ છે? જેર
દાકવાની એકે અરધી મારી પાસે મળે નહીં અને જો ખાવાને રૂપયો
ખરચવો ન પડે એવા ખાવીદ સાથે ગુલ પરણવાને કમુલ કરે તો
એવી ૧૦ છોકરીઓની ભારી નહીં પડે.

કેકોબાદ—ખરી વાત છે સાહેબ; આજે એવા કીયા પારસી માખા
પના ભાગ્ય કે પોતાની છોકરીઓનો મદત ઉઠાવ કરે. ગુલબાઈ, ખાવા
કહેછે તે કાંઈ સમજો.

અસલાજી—વાજબી, તદન વાજબી બોલ્યો, કેકોબાદ; હું ઇચ્છું
છું કે મારા છોકરાઓમાં તારા જેવી અકકલ આવે. વારં હું પેલા દલાલોને મ-
ળવા ભડું છું તેટલાં મારી આ નાદાન છોકરીને થોડુંક સમજાવ.

[અસલાજી જાયછે.]

કેકોબાદ—મારી વાહાલી ગુલ, તારા ધરમંદારની આવી હાલત
જોઈ આપણી જીગરની આશા વિશે મને બહુ દીકર લાગેછે.

ગુલબાઈ—કેકી, તને દીકર રાખવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. મા
શે ખ્યાર મજબુત છે. નસીબ દેવી જો આપણી ઉપર રહશે તો આપણાં
સુખને દીલમાં નાંખશે, પણ આસમાનના દેવોથી ઉતરી આવીને મને
બીજા સાથે પરણાવી તારી હિમેદને ભટ્ટ થવા દેશે નહીં.

કેકોબાદ—શાઆસ, પારસી અખત્રા કેલવણીની વીરક્ષવાલાઓને
મને એવા બકબકારા કરવા દેવો પણ અખળા કેળવણી જો તારાજ જેવી
પારસી છોકરીઓ ઉતપન્ન કરે તો તે કેળવણીના કોટને દુશ્મનોનો નખ-
લો મારો સેહેજ પણ ધબ્બ કરનાર નથી.

ગુલબાઈ—(ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણ બીજી.)

[પડદો પડેછે.]

અંક પહેલો—દેખાવ તરીકે.

[અંશર અને તેના નોકર બંને બાજુ
રે દાખલ થાય છે.]

અંશર—કેમ બળ બાખરા, પાનાચંદને મળી આવ્યો કે? પૈસાને
માટે શું કર્યું?

બંને—અરે સાહેબ બોલોજના; પૈસા માંગવા જવા કરતાં મોહત
બહુ; બ્યાનખોરાઓની સાથે કામ પાડવું તે સેતાનની મુલાકાત કરી
આવ્યા બરાબર છે.

અંશર—ત્યારે પાધર જોસી મરની કે તું રડતો આવ્યો. બાખરો
તે બાખરોજ રહી ગયો.

બંને—અરે સાહેબ, પાનાચંદનો બીચારો એક અશરાર માણસ છે.
તેને તો બીચારાને તમારે માટે બહુજ લાગે છે અને નાણાં ધીરનારને તે-
ણે તો તમારી બહુજ શીકારશ કીધી છે કે “શુક માણસ ચોખાં છે, જેનું
લે છે તેનું તરત પાછું આપી દે છે, માવા પાસેથી દલ્લો ઠીક છે અને
પુઠાની બરતી બરાબ રહેલી હોવાથી જે વખત જાય છે તેમાં દક્ષિ બડી
કરશે અને તે વખતે સધળા માંગનારાઓને દીલ્લેરી.” પણ એનું ખાણું
ખરાબ થાય, એનું મત્થાનામ થાય, તે નાણું ધીરનારતો તમારી સાથે
કેટલીક સરત કરવા માંગે છે.

અંશર—પણ લાવની જે મરત કહે તે મારે કમુલ છે. મને તો બચ
રૂપ૦૦૦ જોઈએ છે. કહેતો રૂ૧૦૦૦૦ લખી આપું. વળી બે ત્રણ ટકા
બ્યાન આપીશું. બીજું શું? હાંખરો જીવી જીવીને ક્યાંવેર જીવશે? તે
વખતે હાંખમાં દલ્લો આવ્યા પછી એ બધા મારવાડીઓને ખતાઉછું.

બંને—આજે પાનાચંદ તમને પોતાને ઘેર બોલાવનાર છે ત્યાં આ
નાણું ધીરનારથી હાજર થઈ તમારે મોહડે તમારી બલિબંધની દોહત
વતરોજે વિશે વાત કરશે. અરે શેઠ, મારી તો ખાતરીજ છે કે જેવા તે
સાંભળશે કે તમે અસલાજી ઉકરડાના છોકરા છો એ કે તરતજ એક બોલ
બોલ્યા વગર રૂ૫૦૦૦ ની નોટ કઢાડી આપશે.

[પાનાચંદ દાખલ થાય છે.]

ખશરૂ—આવો પાનાચંદ શેઠ. કેમ કાંઈ સારા સમન લાવ્યા ?

પાનાચંદ—શુ કંઈયે આપણે તો બનેછે તેટલી તમારે માટે મેઢે નત કરીએછીયે. પણ નાણું ધીરનાર કોઈ જગરે માંજનદરાંણીછે. આખરે કેટલી મુસીબતે તે નીચલી સરતો એ નાણું ધીરવાને તયારછે.

ખશરૂ—જે પાનાચંદ, તમે જે કબુલ કીધું તે મારે કબુલ છે. તમે કાંઈ મારું બુરું કરવાના હતા ? જમ્મો જમ્મો, હમણાજ રૂપયા બધા આવો. મને ધણીજ અગતછે.

પાનાચંદ—અરે મારા શેઠ, મેં કાંઈ તમારું નામ હજી આ જમ જુને કહ્યું નથી. (બાજુએ) મને પોતાનેબી ખબર હોય ત્યારે કેની ! (મોહટ) તે તો પેહેલાં તમેને નજરે જોઈ ખાતરી કરવા માંગેછે. ખાતરી કર્યા પછી તે તમુને રૂ ૩૦૦૦ આપી રૂ ૫૦૦૦ લખાવી બેસી અને બાજમાંબી મેં ધણી કરડા કરાવ્યાછે. પેહેલાં તો તે હઠ ભેઈ સેંકડે દર વરસે ૫૦ ટકા માંગતો હતો પણ મેં કેટલી મુસીબતે ૩૬ ટકા કરાવ્યાછે. મારી મેઢેનતની દલાલી પણ હું કાંઈ ધણી માંગતો નથી. જમ્મો ની બસ રૂ ૫૦૦ આપજો.

ખશરૂ—વાર પાનાચંદ, જમ્મોની એબી સરત મારે કબુલ છે. લાવોની રૂ ૫૦૦ તો આપો.

પાનાચંદ—અતરે સાહેબ, એક વાત તો હું જીલી ગયો, મારું કરો. અમા દલાલીયાઓ ધ્યાનબી ક્યાં ક્યાં રાખીયે ?

ખશરૂ—વાર પાનાચંદ, તે બોલોની ? હજી રહેંશવાનુ કાંઈ બાકી રહ્યુંછે કે ?

પાનાચંદ—અરે હોય શું મારા મુરંબી, કાંઈ ધણી જીવ જેવી વાત નથી. નાણું ધીરનાર કહેછે કે હાલ તેનું નાણું શેરોમાં રોકાયલું હોવાથી રૂ ૩૦૦૦ તેની પાસે રોકડા નથી માટે રૂ ૨૦૦૦ તમુને તે રોકડા આપી રૂ ૧૦૦૦ નો અવેજ આપશે. અને તેબી હીકછે. આ રહી તેની ટીપ. (વાંચેછે.)

“એક મોટા ઢોલીયો, સાતીનની ઝાલર માથે. સાતીન ઉધાઈએ કોત-
“ડી આવીછે અને કુરટણીની માત્ર એકજ બાજુ જેપ થઈ મઢછે બાકી

“બીજી સઘળી રીતે ઢાલયો સારો સુવા લાયક છે. ૬ ગાદીની ખુરશીઓ; “ગાદીમાંથી ૩ કેટલેક ઠેકાણેથી બાહર નિકલી આવ્યો છે અને એ ત્રણુનો “એકકો પૈયો ભાગી ગયો છે, બાકી બીજી સઘળી રીતે ખુરશીઓ વાપરવા “લાયક મોટા હાલને શોભાવે એવી છે.”

અશરૂ—અરે તારું ખાલું ખરાબ થાયરે નાલું ધીરનારતું! સત્યા નાશ ગયો તો મારા ઢાંખરાનેથી હઠાવેચ! વાર પછી?

પાનાચંદ—(વાંચે છે) “ એક મોટા આધનો; માત્ર વચમાંથી ફાટ “પડી છે અને એક બાજુનો કડકો ગેપ થઇ ગયો છે, બાકી બીજી સઘળી રીતે “આ આધનો હાલમાં શોભાને માટે મેલી મોહકું જોવાને લાયક છે. રસતમ “અને સોરાળની ઘોડેસ્વાર તસવીર, કે અશરૂ આદર્શાહની દરબારની સખી તથા “અરજોર અને બીજા પારસીઓના નેપાગાંનોની અસલી પુરાણી તસવીરો. “માત્ર તેઓના મોહકાં જમાનાની ગીરદેશીયાં ઉડી ગયાં છે અને જગે જગ “ઉધાપ્ત એએ નાકાં પાડયાં છે, બાકી હાલમાં લટકાવ્યાથી પારસી જવાનોમાં “અસલી ધરાની ખમીર દોડી આવે અને તરત ધરાંન ઉપર ચઢાઈ લેઈ “જવા માંગે.”

અશરૂ—અરે તારું સત્યાનાશ જાય રે આ મારવાડીતું! અરે મારા જેવો તારા છોકરાનો હાલ થાય! ચાલો પાનાચંદ આગળ ચલાવોની અને એ પીડા જલદી પુરી કરી નાંખોની.

પાનાચંદ—(વાંચે છે) “ ૧ દજન જુનાં પુરાણાં બદીમાંન જેને કદાચ “ એકકો ખોંચ ન હશે; થોડાક લેંગા જેનાં નાડાં કહાડી લીધેલાં છે, તથા “કેટલાકના એકકા પાયજા મલમ પટા કરવા માટે ફાડી લેવામાં આવ્યા છે; “આ કીંમતી વસ્તુઓ તમારા બાપ બપાવા અથવા કાકા મામાના મરણ “વખતે ખાંધીયા નશેશાલારોને પેહેરાવવા બહુ કામ લાગશે.”

અશરૂ—અરે તારોજ બાપ બપાવો મરેની? તારા પોતાનાજ સમા વહાલાને કાંઈ નહીં ખાંધી રૂધી નશેશાલારો પાસે દખ્ખમાં મોકલાવી દેતો! વાર પાનાચંદ એનો કોઈ છોકરો બોકરો છે કે નહીં?

પાનાચંદ—મારી જાણે બલા! (વાંચે છે) “ કેટલાક જુનાં ધરમન; “ફૂંડના હિસાબનાં ચોપાનિયાઓ અને “બુબ્બ દોસ્ત” તથા એવાંજ બી-

“જાં કીંમતી વર્તમાનપત્રોની ચાર પાંચ વરશની ફાઇલો, આ વાંચણુ
“તમારી મનશક્તી ખીલવવાને બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે અને તમારા
“હાલની લાઇબ્રેરીને તેથી ફેટલીક શોભા મળશે.”

ખરાફ—અર, પાનાચંદ ધણુ યહ ગયું. ગમે તેમ કરીને રોકડા
રૂપયા લાવોની; એનું અચ્ચર થાય કંજુસ બાપોનું, જો પોતાના શો-
ખીન બેટાઓને મનપસંદ ગળવા અરચ આપતા હોયતો આવા ગલાં-
ફાંસુઓનો તો રસ્તો લેવો નહીં પડે ?

પાનાચંદ—અરે સાહેબ હવે એકજ કીંમતી જણુસ રહી ગઇછે.
સાંભલી લેવાની, નહીં તો અમથો જીવ બળ્યા કરશે. (વાંચેછે) “એક ત
“પખીર સુંઘવાની રૂપાનો ધોર ચહાવેલી દાખડી, ઢાંકણું ઉપર લેડીની
“સખી ચીતારેલીછે; માત્ર ઢાંકણુ છુટું પડ્યુંછે અને ચાંપ ઢીલી પડી
“ગઇછે. બાકી આ ફરમાસુ દાખડી કોઇ મોહરદારને ભેટ આપવા લાયકછે.
“આ સમ્રાટો કીંમતી અસખાચ તમોએ પોતે ઉપાડી જવો, લાગ તુટ,
“હેલ મજુરી તમારે માથે, અને છેલ્લે સાંથી અગતનું વેપાર વેહેવારના
“કાયદા અને ધારા મુજબ ખતપતર કરવાના તથા સુખડીના રૂ૨૦૦ કા
“પી લેઈ તમારી પાસે રૂ૫૦૦૦ ની ચીઢી લખાવી રોકડા રૂ૧૩૦૦ તથા
“મજકુર કિંમતી જંગમ મીલકત આપવામાં આવશે.”

ખરાફ—ચાલો પીજણુ પુર થયું કે નહીં ? મને તો લાઇ જલ્દી
રૂપયા જોઇયે છે માટે ગમે તેમખી અને રોકડા રૂપયા અપાવો. મને ઉપ-
લી સરતો કબુલછે.

પાનાચંદ—હીકછે સાહેબ, ત્યારે આજે શાંજના મારે ઘેર પધાર-
વાની તરફી લેજો. સાહેબ મેહેરબાન. [નમ્રછે.

ખરાફ—જોડું, પૈસા વગરના માણસનું જીવતરજ બળ્યુ. આ મુજી
પૈસા ધીરનાર મને ગરજવંતો જોઇ જબરો નિચવવા માંગેછે, પણ પાદ
રાખજે બચ્ચા કે અસલાહ ઉકરડાનો બેટો તેને માહાત કરશે. જેને
રૂપીયા પાછા આપવાના નહીં હોય તેને ગમે એવી કરડી સરતોની પરવાહ
શું ? બંધીખાને નખાવશે તો ઢાંખરો છે કેની ! બુઢો કાંઇ મને બંધીખાને
જવા દેઇ પોતાની આબરોને ખરાબ લાગવા દેનાર નથી અને ત્યારેજ

તેની શુદ્ધ ઠેકાણે આવશે કે સુધી સુધીને પૈસાને એકઠા કરી કીટાવ્યા કરતાં ખાતાપીતા જીવને ખરચવા આપેલા વાળખીછે.

[પડદો પડેછે.

અંક પહેલો—દેખાવ ચોઠો.

[પાનાચંદ દલાલનું ઘર; પાનાચંદ ઝિરડામાં ફરતા ફરતા પાન સોપારીની ખીરી કરી મખવાશ કરેછે.

પાનાચંદ—આપરેતો બેહુ ગમની દલાલી મેલવીશું, પછી જીલ્લાને પછશા મલેકે નહી. આપરી દલાલી મલી એટલે આપરે મંગા નાહયા. કેટલાક ખીચારાઓ આખો દાહડો નીચી મુંડીએ કામ કરી પચાશ રૂપરડીનો પગાર પાલતા ન હશે, જ્યારે એવા દીવાલીયા છોકરાઓના એક કામ-થીજ આપણે પાનસો માતસોનો તડાકો મારીયે છીયે. (ગાયછે, જીવે વધારો; ગાયન ૩ જી.) [અસલાજી દાખલ થાયછે.

પાનાચંદ—આવો આવો અસલાજી શેઠ, ભલે પધારયા. ગરીબના ઘેરને બહુ માન આપ્યું હં!

અસલાજી—મશ પાનાચંદ, હવે તારી ભટાઇ છોડી દે. કામની વાત કરની. માથે લીધેલું કામ નહી થયું એટલે લાખ રૂપીયાનું માન આપ્યુંને લીધું. કેમ ત્યારે પેલા છોકરાના શું સમાચાર ?

પાનાચંદ—ટુંકમાં સાહેબ, આ છોકરો બહુજ ઉડાઉછે અને એટલો તો ગરજળુછે કે તમે જે સરત કમ્બલ કરાવશો તે કમ્બલ કરશે.

અસલાજી—પણ પાનાચંદ તમે શું ધારોમ કાંઈ ધાસતી તો નથી કે? પણ એ છોકરાનું નામ શું? અને તે કીયા ખાનદાનનો છે? તેનો ઢાંખરો ઢપી જાય તેવો થઇ રહ્યોમ કે નહીં? નહીં તો કે આપણે તે ઢાંખરાનો ઢાંક પીછોડો કેમ કરી નાખવો તે તેને બરાબર શિખવીશું.

પાનાચંદ—અરે સાહેબ, તેનું નામબી હું તો પુરું પાંધરું જાણતો નથી. મને તો તેના ચાકરે એટલુંજ કહ્યુંછે કે તેના બાપનું નામ સાંભળતાં વાર તમે પૈસા તેને કાઢાડી આપશો. તે જીલ્લા ઘણો દોલતમંદછે પણ ચાકરના કથા પ્રમાણે પૈસાનો ઘણાજ નિચોછે.

અસલાજી—સધલા દીવાળીયા છોકરાઓ પોતાનાં માખાપને એવાંજ નામો આપેછે; મારો ખશરૂ કરી એક છોકરાછે તેની મારા મુઆની કાગડે રોજે વાટ જોયા કરેછે પણ મેંની પાછો પરણી તેની આશા ભટ્ટ કરવાનો વિચાર કર્યોછે.

પાનાચંદ—આ જવાન પોતાના પીતાનો એક પુરો બેટોછે અને એટલાં વેરળી લખી આપવાને તૈયારછ કે તેનો બાપ આવતાં ડોસલાં અગાડ દપી જશે.

અસલાજી—ત્યારે તો દીકરો. આપણે મોટી ખુસીથી બીચારાને તેનો હાલની તંગોમાંથી છોડવીશું.

[ખશરૂ અને તેનો નોકર બંને દાખલ થાયછે.

પાનાચંદ—આવો આવો શેડ, ભડે પધારો. અસલાજી શેડ આ ગૃહસ્થ રૂપ૦૦૦ તમારી સરત પ્રમાણે ઉછીકા લેવાને તૈયારછે. (ખશરૂ અને તેનો નોકર ગભરાઈ જાયછે.)

અસલાજી—અરે તારૂં ખાણું ખરાબ થાય ખશરૂ ! છેક આવી હાલતપર તું આવી ગયો કે ? તારા બાપનોયો ડોસલાં અગાડ કાટલો કાઢાડવા તૈયાર થયો !

ખશરૂ—(બાળુઓ થોડો ઘણો સુકો ક્રીયા વગર છુટકો નથી. (મોટે) અને તમે આવા ખુજરોગ માણુસમાં ખર્પી નાદાન છોકરાઓને આવી રીતે છુટવા અને નીચવવા માંગોછો તે શું નમને શરમ ભર્યું નથી ?

અસલાજી—અને તું શું આવડે મોટે બ્યાન્ને નાણું કદગ્રાવી તારૂં અને મારૂં બેકિનું સત્યાનાશ કરાવા માંગેછે કે ?

ખશરૂ—અને તમે શું આવાં મોટાં બ્યાન્ને નાણું ધીંગ દોલતમંદ થવા માંગોછો કે ?

અસલાજી—આ બન્યા પછી તુંને તારૂં મોદડું મને દેખડાવવા કેમ ગમશે ?

અરાડ—અને આ બન્યા પછો હુનાંને તમારું મોહકું બતાવવાની તમે હિમ્મત કેમ કરશો ?

અસલાહ—નિકળ નાપાક, તારું અહીંયાંથી મોહકું કાળું કર. હવેથી હું તારી બહુ સંજાળમાં રહીશ. સારું થયું કે હું આજે અહીંયાં આવ્યો, નહીં તો કે તું થું થું તારાં કાળાં ઘોળાં હજીવેર આલુ રાખતે ?

[પડદો પડેછે.]

અંક બીજો—દેખાવ પેહેલાં

[અસલાજીના ઘરનો એક ઓરડો; શુભાષાઈ
અને શીરીનબાઈ ભરતાં ભરતાં વાત કરેછે.

શીરીનબાઈ—એહેન શુભ શુ કહું ગઈ કાલે આલખલેશ આગમાં
લગ્નમાં ખાખાવરખાની પીલીએ જે જીકની સાડી પેહેરી હતી તે એવીતો
સરસ હતી કે સઘળાનો ડાળો તેની ઉપર એકો. મરેરે પોલકોબી એવો
મળહતો લાગે કે હુબી મડમને ત્યાં જઈને મારાબી પોલકા ત્યાંજ સીવ-
ડાવી આવું. પણ મારાં માય અલછજી ઘણાજ જીના વિચારનાંછે અને
સાફ એવા પોલકા પેહેરવા ના પાડેછે. જ્યારે મેં ખુટ મોજાં પેહેર્યાં ત્યારે
કાંઈ તેવજી થોડી કાફાંણી પાડીતી. મરેરે, મારા માય જે સુધારાવાલાં
હોતે કેની તો ખાખાવરખાની પીલી કરતાંબી હું વધારે ઠણુક કરતી
બહાર નિકળતે. એવાં વેહેમી માખાપને પેટે અવતરવાનું જીવતરજ બળ્યું.
કોઈ હુશીયાર શિખેલો એશકી વર મળી જાય કેની તો મારા મનની
સઘલી મોરાદ પાર પડે. (ગાયછે; જીવો વધારો; ગાયજી ચોથું.)

શુભાષાઈ—પણ શીરીન, ત્યારે કોઈ વર શોધો કાંય નહીં કાઢડતી?
સુધારાવાળી છોકરીએને આજે વરના તોટા શુંછે?

શીરીનબાઈ—અરે શુભાં તું મોટી ભુલ કરેય. આજેતો શિખેલા
છોકરાએબી પરણવાના પૈસા માંગેય, અને મારાં માય અલછજીતો કાંઈ
અમજતાંજ નથી! હું તેવજીને વારંવાર કહુંંય કે મને પરણાવાનો જે
એક પાંચ હજારનો હોકારો કાઢાડો અને જીવો કે કિચા સારા ખાનદાનના
છોકરાએ તુટી પડેય. પણ મારાં માય તો જેમ ખુદાં થતાં જાયછે તેમ
અકલે કમી થતાં જાયછે. તેવજી કહેછે જે શું પાંચ હજાર કાંઈ આપી
દેવાનાછે કે? અસલી રીત પ્રમાણે શુભ, તેવજી તો કલટા પૈસા લેવાની
આશા રાખેછે! પણ લલાં માણસ સમજતાં નથી કે સુજમાં રોજ ખોલ-
શે. કોઈ એવજીને પુછે કે હું એવજીની એક પુરો બેટી છું અને પછીબી
એવજીના પૈસા મનેજ મળવાના કેની? ત્યારે આગળથીજ આપી કોઈ
સુખી ખાવીદ સાથે મને પરણાવતાં કાંય નહીં? પણ અસલના વખતનાં
બેરાંઓમાં એવી અઝલ હોય ત્યારે કેની!

ગુલબાઈ—વાર શીરીન, જ્યારે તું પરણવાનીજ વાત કરેછે ત્યારે માઈ કંઈ મનશે કે ગઈ કાલેજ મેં સાબળ્યું છે કે એક જણ તારી ઉપર ફોદા થઈ ગયોછે.

શીરીનબાઈ—માઈ થયું તેં મને ચેતવણી આપી તો, હું મારી સંભાળમાં રહીશ. પણ શીરીન તારા મનમાં કોણ છે તે હું ચેતી ગઈશ. તે દહાડે આપણે તારા ભાઈ ખશરની સાથે થઈ ગયા પછી તે મને એટલો તો કંટાલો આપેછે કે કાંઈ બોલ્યાની વાત નહીં. મારા ઘર આગળથી રોજના તે કુટીબંધ દ્વારા ખાતો હશે, ગઈ કાલે લગ્નમાં હું ગઈ તો મારી પુકેને પુકેજ, ગયા શનીવારે નાટકમાં ગઈ તો નાટક નાટકને ઠેકાણે અને તારો ખમ્મ મોટા આપેરા લેઈ આખો વખત મનેજ ટીક્યા કરે, બેનડ સ્ટેનડ પરથી મારી ગાડીની આસપાસ આગળને આગળજ ફર્યા કરે. તે એટલો તો મારી ઉપર દીવાનો થઈ ગયલો લાગેછે કે માઈ જીગર જો પથ્થરના જેવું સખત નહીં હતે તો હું ક્યારની તારી ભાભી થઈ ગઈ હતે.

ગુલબાઈ—અને અગરજો તારું જીગર પથ્થરના જેવું સખત ન હશે તો થોડા વખતમાં તું મારી સાવકી મા થશે, કારણ કે મારા બાપ્પે આજેજ જાહેર કર્યુંછે કે તેવણનો વિચાર તારી સાથે પરણવાનોછે.

શીરીનબાઈ—તારા બાપા અસલામ !

ગુલબાઈ—હા, મારા બાપા. બોખા દાંતના, નજદીક ૭૦ વરસ ની ઉમરના મારા બાપા તો ૧૭ વરસની છોકરી ઉપર પ્યારમાં પડ્યા છે. તે વિશે તેં શું ધાર્યું ? હું ખચીત કહું છું કે તેવણ પોતાની આખી જીંદગી સુધી તુને ખરા વફાદાર રહેશે.

શીરીનબાઈ—આહા ! આહા ! આહા ; મરેરે, હું હસ્તાં હસ્તાં મરી જવશ. ખુદાને જોઈને તો મારેથી હસવું થોભાવાનુંજ નથી. ગુલ, મારી આખી માહાભારત ફતેહ માટે હું શું મગર નહીં થાઉં ? હું અત્યારથીજ તારા બાપા ઉપર પ્યારમાં પડી ગઈ છું. (ગાયછે; જીવો વધારો)

ગુલબાઈ—માઈ માને તો તું મારા દેવાના થયલા બાવાને થોડી વાર બનાવ કે તુંજી તેવણની ઉપર પ્યારમાં પડી છે.

શીરીનબાઈ—બતાવુ શાને માટે ? હું ખરીજ તેની ઉપર પ્યારમાં પડીય ? જાણે મને અત્યારથીજ લાગેછે કે તું અને તારો બાઈ મને “માયજી” કરી બોલાવેછો. જાણે ખુદાજી મને “મારી પ્યારી, મારી વહાલી” કરી કહી મને બગલમાં હાથ ધાલી ફરવા લેઈ જાયછે, જાણે મને આ બંગલાના માકર નફરો “મોટાં બાઈ” કરી બોલાવેછે. આહા ! આહા ! આહા ! ગુલ હવે મારો તારી ઉપર ધાક ચાલશે અને તારેથી મને “શીરીન” કરી કહેવાશે નહીં. આહા ! આહા ! આહા ! આહા !

ગુલબાઈ—અરે બેહેન એટલી બધી હસનાં. કુન્યામાં શું નથી બનતું ? ઘણી જવાન છોડીઓ પોતાના રાજી ખુશીથી અથવા પોતાના માતપીતાની ફરજથી ૭૦ વરસના બોખાઓ માથે પણ પરણેછે, એવી ઉમેદ ઉપર કે થોડા વખતમાં ખુદો ટાકો વ્રતી કરી તેઓને પોતાની દોલત આપી જશે. કાંય નહીં શીરીન તારાં માય પણ એવા વિચારથી મારા ખુદા પીતા સાથે તુંને વરાવાને ખુશી થાય ? પારસી સંસારી સડો એટલો તો અંદર પેવશ થયેછે કે કાલે નવાં નખરાં શું બનશે તે કહેવાઈ શકાતું નથી. પણ વાર શીરીન બીચારા મારા તવળતા બાઈ માટે તારો ચોકસ વિચાર નથી કહેતી ? લે ખશરૂજ વાત કરતાં આવી પુગો,

[ખશરૂ દાખલ થાયછે,

ખશરૂ—આવો શીરીનબાઈ. (ગુલબાઈને) કેમ મારા વાહલા વકીલ મને આશાછે કે આ જડજ સાહેબ આગળ તેં મારો મુકદ્દમો મારી ગેરહાજરીમાં બરાબર ચલાવ્યો હશે.

શીરીનબાઈ—જેઓનો મુકદ્દમો હુલો હોય તેઓને ઘણાજ અપરખંધા વકીલાની જરૂરછે.

ખશરૂ—પણ જ્યાં જડજોજ એક જણાની વિરૂધ અગાઉથા મત બાંધી બેસે ત્યાં બાહોશ વકીલોનોખી શું ચારો હોય ?

શીરીનબાઈ—ત્યારે એવુંજ હોય તો સૌથી સરસ રસ્તો એજછે કે પોતાનો મુકદ્દમો પાંચો એંચી લેવો.

ખશરૂ—નહીં શીરીનબાઈ, જ્યારે એક શખસની જીંદગીનું સઘળું મુખ એક બાબદ ઉપર લટકેલું હોયછે ત્યારે તેને તો છેલ્લી ઘડી સુધી પોતાનું નસીબ અજમાવવું જોઈયે.

શીરીનબાઈ—પ્યારી ગુલ, સાંભળ્યું કે? તારો ભાઈ ખચીત એક બહુ ફોટોમંદ બારીસ્તર નિવડે. તમે જેડ જણાની સાવકી મા યથા પછી જરૂર હું તમારા બાવાને પટાવી સમજાવી ખશરૂને બારીસ્તર કરવા ઈચ્છાડ મોકલીશ.

ખશરૂ—શીરીનબાઈ, આવા સખત તીરે કોઈ દિવસે પણ મારાં જી મરને આવું વિંધયું ન હશે.

શીરીનબાઈ—ચાલ બેહેન એ તકરારમાં તો વખત ઘણો નિકળી જશે. ઠંડી છેલ્લેકાનો વખત હોવાથી જરાક બાગમાં ફરીયે.

[શીરીનબાઈ તથા ગુલબાઈ જાયછે.]

ખશરૂ—કહેછે કે ખોદાએ દુન્યામાં માણસોને એક સરખાં બનાવ્યાંછે પણ હું કહું છું કે મારા જેવા કમનસીબ માણસ તો દુન્યામાં બીજો કોઈ પણ ન હશે. જે બાળદમાં હું પડું છું ત્યાં નિશક્રમતા મારી સામે આડી આવીને ઉભી રહેછે. અરે નસીબ દેવી મારેથી એટલી તો દુર નાહાસેછે કે જો હું પાંધડી બાંધનાર થયો હતો તો દુન્યામાં સઘળાં બાળકો માથા વગરનાજ જનમતે કે જેથી કોઈ મારી પાસે પાંધડી બંધાવા આવતેજ નહીં.

[પડદો પડેછે.]

અંક બીજો—દેખાવ બીજો.

[અસલાજીના ઘેરનું આંગણું; સુખલી અને બજો દાખલ થાયછે.]

બજો—અરે જા જા સુખલી, તારી કાંઈ અકકલ ગઈછે? અરે બુઠો ખ્યારમાં પડે તોપણ તેના ગજવામાંથી એક અરધી પણ છુટવાની નથી.

સુખલી—બજા, ઓરતનાં નખરાંની વાત તું શું જાણે? અસલાજી શેઠ શીરીનબાઈ સુનામખા ઉપર એવા તો ખ્યારમાં દેવાના થઈ ગયાછે કે હું તેવણુના જીમરના અંદરના ભાગવેર શીરીનબાઈ વીશે ગીલી ગીલી લાવી તેવણુના ગજવામાંથી કાંઈ પણ ઓકાવીશ.

બળે—સુખલી જો તું માત્ર રૂપાયા ૧૦ જ અસલાહ પાસેથી ઝીકાવી રોકે તો હું રૂપાયા ૧૦ ની સરત હારવાને કબુલ છું.

સુખલી—હોક છે, મારે કબુલ. ઝીરતની આગલ ક'જુસોખી લેહેરી થાય છે, ખુદાઝોખી ગાંડા બને છે, અને કુધારાવાળાઝોખી સુધારા વાળા થઈ જાય છે.

બળે—વાર જોઈશું, લે અસલાહ શેઠજી આવે છે. હું જાઉં છું અને તું તારો જોખમ ભર્યો અખતરો ચલાવ.

[બળે જાય છે; ખીજી તરફથી અસલાહ દાખલ થાય છે.

સુખલી—અસલાહ શેઠ, તમારી વધાઈના સમાચાર સાંભળી મને ઘણો હરખ ઉપજ્યો છે. મરી જાઉં રે (ઝીવરણું લેઈ) દાહારેવારનાં ખર્ચાં થયાં ને તેઝોની સંભાળ માટે બે ઝોખા તમને પાડવાજ જોઈયે. તમારી સારવાર કરનારખી જોઈયે કેની, મરી જાઉં રે સુના જેવું એ તો તમે કામ કરોય. આજે શુભખાઈ છે ને કાલે સાસરે ગયા પછી ધરની સંભાળ કોણુ રાખે ? નારે મરે એ શુભ કામ તો જલદી પાર પાડી લેવો. વળી હજી તો તમે જવાન જમાન. આજ કાલના પેલા ચાપરા—કાપલાવાળા પારસી સુધારાવાળા જવાનીયાઓ કરતાં તો તમે વધારે જવાન લાગોય.

અસલાહ—(જવાન દેખાવાનું ડાળ ધાલી) નહીં કાંય; તેઝો જે જાતની જીંદગી શુભરેય તે પ્રમાણે તો એમ બનવુંજ જોઈયે અને તો પણ સુખળી ૭૦ વરસની બરતી ઉપર તો હું આવ્યોય.

સુખલી—(ઝીવરણું લેઈ) જીભરે મરે રે એવું શું બોલોય ! બરતી તમારા દુશ્મનની થાય. ૭૦ વરસ તે કાંઈ ઘણું થયાં કે ? અને વળી ખુદાપામાં સારવાર કરવા તથા હાથ પગ આંપવા કોઈ જોઈયે જો બા.

અસલાહ—સુખલી તારું આવું દાહપણ જોઈ હું ઘણો ખુશ થયો છું. આજ કાલના પોરીયાઓ મશકરી કરવા નિકળેય કે ખુદાઝો પરજેય પણ તેઝો આ સઘલો વિચાર ક્યાં કરેય ? તેઝો જ્યારે ખુદા થશે ત્યારે તેઝોને માલમ પડશે કે ઘડપણમાં બૈરીની કેવી જરૂર છે. વળી જ્યારે પરજીયે ત્યારે જવાન બૈરી નહીં લાવીયે તો શુ ખુદી લા

વીથે ! સારવાર કરવા બુદ્ધિઓ યૈરી લાવેચ, નહીં કે બુદ્ધી યૈરા લાવી ઉલટી નરી વેઠમાં પડવા.

સુખલી—હારે મર હા, તમે ૧૦૦ રૂપીયાનો બોલ બોલ્યા.

અસલાહ—વાર સુખલી, તું શીરીનની માય આગળ જઈ આવી કે ? તું જાણેચ તો ખરી કેની કે આજના વખતમાં પૈસા લેયા વગર તો કોઈની પરણતું નથી. જરા અલછજના કાન ઉપર એ વાત નાંખી કાંચ નહીં ?

સુખલી—મરી જાઉં મેં સમજીને એ વાત અગાઉથીજ તેવણનાં કાન ઉપર નાંખીચ અને તેવણે કહ્યુંચ કે ગરીબ સંસારે દુનયાની રીત પ્રમાણે તેવણુ કરશે.

અસલાહ—જરાક બને તો ગભરાવી જોજેની કે વાલકેશ્વરવાલો પેલો બંગલો મારા નામ ઉપર કરવામાં નહીં આવશે ત્યાં વેર હું કાંઈ શીરીન સાથે પરણનાર નથી.

સુખલી—(બાબુએ) ગામમાં પેસવાના સાંસાં ત્યારે પટેલને જોઈ-યે કિના પાણી ! (અસલાહને) અરે મરી જાઉં એ સઘણું પછીની કોણુ-નુછે ? તમારજ છે કેની ? શીરીન એક પુરી બેટી હોવાથી અલછજ મરતી વખતે તમને નહીં આપી જશે તો કોણુને આપી જશે ? (બાબુએ) અરે પણ અલછજની અગાઉતો પોતેજ ટાકો ધડી કરી નાંખશે તેની ખબર નથી તો !

અસલાહ—વાર ચાલો સમજ્યા. પણ સુખલી તું જાણતી તો હશે કે આજના વખતની છોકરીઓ જવાન છોકરાઓ સાથે ફરવા હરવાને વધારે પસંદ કરતી હોવાથી ઘરડે ઘડપણમાં અને નવો રક્ષાસતો નહીં કરવો પડે કે ?

સુખલી—અરે જીભરં તમે અખઈ રહી શીરીનને ત્યારેતો બરાબર ઓળખતાજ નથી ! બસ તેતો કહેછેકે અસલાહ સિવાય અને બીજા કોઈ સાથે ફરવુંજ નથી.

અસલાહ—(ખુશી થઈને) પણ શીરીન મારી સાથે ખ્યાર કરશે કે

મુખલી—અરે અત્યારથીજ તે તમારાં માંગાની વાત સાંભળી ખુશાળીમાં ગરકાવ થઇ ગઇછે. (અસલાહુ ખુશી થઈ જાયછે) તેની દાઢીએ મને જણાવ્યુંછે કે આખો દાહાડો અને સારી રાત તેણી તમારે વિશેજ વાત કરેછે. (અસલાહુ બહુ ખુશો થઇ ડોલાં ખાયછે) પણ મરંરે મરં અસલાહુ, મેં તમારે વાસ્તે આટલી મેહેનત કીધીછે તેના બદલામાં મારી એક ગરજ સારશો તો મારાં મુવાંબી તમને દુવા દેશે. મારા જુલસે બેહેસ્તીની વરસી માથે આવી લાગી અને ગામ મોકલવાનું કાંઈ મળે નહીં માટે રૂપયા દશનો એક કટકો આપશો તો (આવરણું લેઇ) મરંરે મરં બધી આવરાઇ જઇશ. (અસલાહુ ગભરાયછે.) અરે હું શું કહું, જો આજે સવારનાખી હું શીરીનખાઇને ત્યાં ગઇ તો આખો વખત તમારે વાસ્તેજ તે દુકતીએ વાત કર્યા કીધી (અસલાહુ ખુશી થાયછે) તમારો ગંભીર ચેહેરો અને રૂપેરી મુઠ તેણીને બહુ ગમેછે, પણ જો મરી જાઉં એટલાં મારાં બેહેસ્તીનાં હાડકાં ધુજતાં અટકાવશો તો તમને મોટું પુન્ય લાગશે.

અસલાહુ—(ઘભરાઈ મનમાં) તારું ખાણું ખરાબ થાય એ પીડા ક્યાં વલગી ! ધરણ છુટે પણ એ કદી નથી છુટનાર.

મુખલી—તમારાં જે જે ભાશાણો અને લખાણો ન્યુસપેપરોમાં આવેછે તે દરરોજ આખો દાહાડો વાંચ્યાજ કરેછે અને ખાવાખી ઉકતી નથી. (અસલાહુ ખુશી થાયછે) તેના મનનો હરખ એજછે કે એવા ગૃહસ્થની ખાયડી ક્યારે થાઉં.

અસલાહુ—મારે વાસ્તે તેં બહુ મેહેનત કરીછે માટે તારો આભાર હું કદી ભુલનાર નથી.

મુખલી—આટલાં મારાં મુવાના હાડ કેકાણે પાડશો તો મારો મધજો ઉપકાર વળી રહેશે.

અસલાહુ—ચાલ, મારે વેલાતનાં મેલનાં હજીતો કાગળો લખવાનાં છે.

મુખલી—અસલાહુ શેઠ, ખોદાને ખાતર જરા દયાળુ થાવો. મુવાંતું ક્યાં વગર કાંઈ ચાલે ?

અસલાહ—ચાલ ચાલ, મને વખત થઇ જાય છે. તુને શું છે તું તો પરવારતી છે. વાર શીરીનને મારી શીફારસ કરવાને બુલતી ના.

[જાય છે.]

મુખલી—(કટકા મારી) મર તું પરણતો. મુવાની ચમડી તુ પછુ દમડી નહીં તુટે. બજો લાખરો સરત તો જીયો તોપણ હજુ હું એને મુકનાર નથી. (ગાય છે; જુવા વધારો; ગાયણ પાંચમું.)

[પડદો પડે છે.]

અંક બીજો—દેખાવ તરીજો.

[અસલાહના ઘરનો ઓરડો; અસલાહ, ખશર. ગુલ-ખાઇ અને કેકોબાદ વાત કરતાં માલમ પડે છે.]

અસલાહ—મારા પ્યારા છોકરાંઓ, તમે આ મારા માનીતા કેકોબાદની સલાહ પ્રમાણે ચાલો તો કેવા સુખી થાઓ? હું વારંવાર હમ્ધુ-હુ કે કેકોબાદ મારો છોકરો હતો !

ગુલખાઇ—તેમ કરવાનું તમારા હાથમાં છે. લેવોની, આજેજ તેમ થઇ શકે.

અસલાહ—વારં જોવો, આજ રાતના મેં આપણા પડોશીને જમવા બોલાવ્યો છે ને ખાધામાં ખવાય એવા વિચારથી શીરીન અને તેની માય અલખજીને પણ આજેજ આપણે ખાવા બોલાવીયે. પણ શીરીનને અપમાન નહીં થાય એવી આશા હું ખચર પાસેથી રાખું છું, અને તેમજ હમ્ધુ હુ કે કાનજીલાઇ કાનફાટયાને ગુલ તું પુરતું માન આપશે. અને કેકોબાદ તું સંભાળ રાખજે કે ખાણુંને ખહાંને નોકરો લુટફાટ ચલાવે નહીં. એ પારસી નોકરોનો તુને અનુભવ ન હશે. હું તો એ લોકોનો જીલમ ખમતો ખમતો આજે જુદો થઇ ગયો છું. પપેટી-પર કપડાં, દીવાળીપર કપડાં, લગ્ન વિવાહએ કપડાં, દર સારે રૂડે અવસરે આટલો અને ઉપર ટપેતું મારે તે તો જુદું. માટે કેકોબાદ, ખુબ ધ્યાનથી તેઓની તકેદારી રાખજે. કાવલા ? ઓ કાવલા ? અર ઓ કાવલા ?

[કાવલો કોચમેનના પોશાકમાં મારા આભકા

સાથ દાખલ થાય છે.]

કાવલો—કેમ શેઠ, કાંઈ ફરમાસ? તમને કોણનું કામ છે? તમારા કોચમેનનું કે બખરચીનું? કારણકે સાહેબ, તમા જેવા મુરખીના કાચ તને હું ખેડ ઓઢા ભોગવું છું!

અસલાહ—મને બખરચીની જરૂર છે.

કાવલો—મેં પણ એજ ધાર્યું તું કારણકે કામુલની લડાઇ પછી લીલાં-ઉમાંથી જે બચ્ચર જેવા ઘોડો તમે લીધો હતો તે તો બીચારો જીએ અલમુવા થઇ ક્યારનો મરી ગયો છે અને બીજો ઘોડો તમે લીધો છે તે તો એવું ફરમાસુ જનાવર છે કે રા કલાકે કોટમાંથી વાલકેશવર જઈ શકે છે અને તેથી વલી (ચાખકો ફેડી) આએ ચામડીમાં ફાટ પાડી લોહી કાઢે ત્યારે એવા ફરમાસુ જનાવરને પેલી “સીસોટી” હવે જ્યારે આપણાં ખરખરયાંમાં જોડવા મના કરે છે. ત્યારે તમને કોચમેનનું તો કામ નહીંજ હોય (કોચમેનનો પોશાક કહાડી નાખી બખરચીના પોશાકમાં), લેવો સાહેબ કાવશહ કોચમેનપરથી તમારો નોકર કાવલો બખરચી થઇ ગયો! હું હોકમ છે, સાહેબ?

અસલાહ—જોની કાવલા, આજે રાતના હું એક ખાણું આપવા માગું છું.

કાવલો—શેઠ હું બોલ્યા એક ખાણું! બેહેસ્તન મોટા ખાઇને મરી ગયાને દશ વરસ થયાં છે અને ત્યારથી તે આજ સુધી આ ઘેરમાં મેં ખાણું બોલ માંભળ્યોજ નથી. અને તેટલાં માટે ખાણું બનાવવાનું હું ભૂલી ગયો છું!

અસલાહ—ચાલ હવે તારા એવા પટપટારા મુક્રી દે અને એક ધણું ફરમાસુ ખાણું અતી દુક રકમમાં બનાવજે.

કાવલો—જર ને ચાહે શો કર, તેમ પૈસા ખરચો તો ઉંચું ફરમા-શુબી ખાણું થશે.

અસલાહ—હંમેશ પૈસા. બસ પૈસા, પૈસા અને પૈસા સિવાય તમે લોકો બીજી કાંઈ વાતજ નહીં કરો કે? મારા છોકરાં, મારા સગા-મજાલાં અને મારા સહલા નોકરો પૈસા સિવાય બીજો બોલ કહી વાપરતાજ નથી. કારપોરેશનમાં બીજી જાઉં છું તો ત્યાંથી મોટા મોટા ખરચો માટે પૈસાની

મામણી! હું અને મારા મીત્ર નવરોજી ફરદુનજી એમણા તે ક્યાંવેર વિરૂધ થયા કરીયે ?

કેકેબાદ—એલોના સાહેબ, પારકે પૈસે નહીં કોણુને દુલ્લા થવા ગમે. તમારી કાંતી જાને સંઘેલા પૈસા ખરચવા પડતા હોય ત્યારે તેઓ-ને ખાલમ પડે. કાવબા, તું શાહ બબરચીમાં ખપવા માંગેછે પણ શાહ-બબરચી તો ત્યારેજ મણાય કે થોડા પૈસામાં તું મોટું ખાણું કરી શકે.

અસલાજી—(ખુશી થઈ) લાખ રૂપીયાનો બોલ બોલ્યો, કેકેબાદ ! અરે મુવા એ આજના બબરચીઓ ! ખાંડી મુંડીનું બીગાડે તેજ તો ! મારા લગ્નપર મારા બેહેસ્તી બાવાએ ચાલીસ માણસની વરદી આપી દોહડસો માણસો જમાડ્યાં હતાં.

કાવલો—વાર સાહેબ, કેટલા જણા ટેબલપર બેસશે.

અસલાજી—દશ જણા. પણ તું સાત જણાનું રાંધજે, કારણકે જે ખોરાક સાતને પુરતો ખાલમ પડે તે દશને નહીં કાંચ ચાલે ? વળી જુખા રહેજે તો ટેબલપરથી કોઈ વધારે માંગવાનું તો નથી; જા, જા, પેલા આ ખરાબ રૂતમાં ધણું ખવાડયે નહીં ! અરધી બુખે ઘેર મોકલયે જેથી સવારના પાંધરા ઉઠે, નહીં તો તુંને ને મને બેઉને સવારના બાદી થવાથી ધોષ નાખે.

કાવલો—(ગણતરી કરી) સાહેબ ત્રણ દળન મરઘી, અરધો દળન બટક, ત્રણ હાંસ, ત્રણ તરકી, ચાલીસ રતલ ગોશ, હઠી મણુ દુધ—

અસલાજી—(હોઠ ઉપર હાથ મેલી) અરે તારૂં ખાણું ખરાબ થાયરે, શું બાટલીવાળાને ત્યાંના લગ્ન રાંધવા માંગેછે કે ?

કાવલો—અરે પણ સાહેબ વેહેવાઈને ઘેરનાઓને ખાવા બોલાવોછે તે ટેબલતો ભરચકર કરવા દેશો કેની ? હજી તો ક્યાં પુરું થયુંછે ? પેશતરીને ફરત ને માછલી ને તરકારી ને મસાલો છત્યાદી મળી સાહેબ આસ્સા રૂપીયા બસોના ખરચની આશા રાખો.

અસલાજી—(ચરડાઈને) ઠીકછે, ઠીકછે જા તું મુવો ખાણુનો કરતે. કેકેબાદ તું એક સમણુ જવાનછે અને તેટલા માટે લે આ રૂપયા પાંચ અને તુંને જે ઘરતું લાગે તે એને બબરમાંથી અપાવી બાકીના પૈસા મને પાંચ

આપને. યાદ રાખજો ભાઈ કે આ દીવાળીયો જેમ ખોટા ખરચ કરાવે તેમ કરતો ના. આજના વખતમાં પૈસા મંગરવા બહુ મુશ્કેલ કામ છે અને તેમાં વહી એમ પાંચ રૂપોયા ઉડાવી નાંખીયે તો બુઢાપો કેમ ગુમરશું ?

કાવલો—ત્યારેતો સાહેબ ભઠાયાગખાનામાંથીજ કાંય નહીં બોલ્યાં મંગાવતા ?

[કેફાયાદ અને કાવલો જાયછે; અભયજી અને શીરીનયાઈ દાખલ થાયછે.

અસલાજી—આવો આવો અભયજી તમારા પગલાં અમારા ગરીબના ઘરમાં કયા. કેમ શીરીનયાઈ સારી પેટે તો ખરાં.

શીરીનયાઈ—હાજી, છીયે તો સારાં પણ આજના પેપરમાં પેલા ખુનનો હેવાલ વાંચી મને તો હજી કમકમાટ છુટેછે. મરેરે એ હીંદુ રેવાજ બળે ! પેલા બેહેરામજી મલખારી કેહેય તો કાંઈ ખોટું કેહેય ! જવાન છોડીએને બુઢાઓ સાથે પરણાવામાં આવેછે ત્યારે એવાં અધાર અનીતિવાન કમો થાયછે કેની ? અને ત્યારેજ બુઢાઓ પોતાની છોકરી સમાન પાવડીઓ તરફ શકની નજરથી જોઈ તેઓતું ખુન કરેછે કેની ?

અસલાજી—(ગભરાઈ)—તેતો ખરું પણ પારસીઓ અને હીંદુઓમાં ખોટા ફરકછે, અને વળી આજના સુધરેલા વખત પ્રમાણે તો જવાન જાંગલા બરથાર કરતાં તો બુઢા બરથારે પરવડે. જવાનીયાઓ તો આજે બેરી લાવી બીજી સરસ રૂપાળી માલમ પડીતો પેહેલીને તજી દેવાનો વિચાર કરેછે પણ બુઢાઓતો કપાળે કાન ચોહોટયા એવા વિચારથી મુંઝા મુંઝા એકનેજ વળગી રહેછે. અભયજીને કહુને તેવાજ વિચારથી મારી ગુલાતું એક અધાર ઉમરના બે પૈસે સુખી જવાન સાથ કરવા માગુષ્ટું પણ હજી એ હુલડ છોકરી સમજતી નથી !

અભયજી—નહીંરે મરું ઉમરે આવીને સૌ સમજશે. દીકરી ગુલાં, ખાધયે મનગમતું; પેહેરીયે જગ મમતું; અને પરણીયે માબાપ મમતું.

અસલાજી—જાપ રૂપીયાનો બોલ બોલ્યાં. શું કરું અભયજી નાંદાન વાળુ પડ્યું માટે બેઉના જલ્દીથી માયાં ઘોઈ નાંખવા તો હું બહુ ધંતેજારશું પણ પછી મારા ઘરનીથી અંભાણ રાખનાર કોઈ જોધયે કેની તેથી મારો જીવ રાતને દિવસ વિચારમાં પડેજ.

અભયજી—હા, બાબા, ધરના ધણીને એવીજ ધાસ્તી હંમેશા હોયજતો. પણ બાબા એહેસ્તનને હવે દશ વરસ થઇ ગયાં અને જયના શક પ્રમાણે તમેએથી વિચાર કરવોજ જોઇયે તો.

ખશા—લેવાની અભયજી, હું સધળો ભરમ ખોલી દેઉં. મારા બાબા તમારી શીરીન ઉપર મોહિત પડ્યાછે અને તેણી કેડે પરણવા માંગેછે.

શીરીન—(બાબુએ) હું તો દશવાનુંજ માનતી હતી, પણ ખુદો તો કેયો ખચીત ચરી ગયોછે !

અભયજી—તો એવાય ખશા એવણનો પાછો પરણવાનો વખતજ છે. જો સધળા માયાપ પાછા પરણતી વખતે પોતાનાં ફરજદોની રજા લેઇ પરણે તો બીજવારનાં લગ્નો તો પારસીઓમાં બહુ થોડાં થાય.

ખશા—વારું અભયજી, જ્યારે મારા પીતાજીને તમારા જમાઇ કરવાની તમારી પુર મરજી છે ત્યારેતો મારો કાંઇ ચારો નથી પણ મારા પીતા જેવા એક મહસ્થને પોતાના ખર્વીદ તરીકે મેળવવાને માટે હું તમારી શીરીનબાઇને મુબારકબાદી આપું છું.

અભયજી—આજના જવાન ઉછાછલા છોકરાઓ સાથે છોકરીઓને પરણાવી સંકટના માગરમાં મદદની હોમાવ્યા કરતાં બાબા દુન્યાના ધડાયલા મહસ્થો સાથે પરણાવેલી સારી કે સુખે બે શેટલી ખાય અને ખોદા ના કરે ને કમરજ બાદ પણ કટકો, શેટલી ખાવાનો આશા રહે.

અસલાજી—લાખ રૂપીયાનો ખોલ ખોલ્યાં. પણ સધલા માખાપો ક્યાં એવા તમારા ને મારા જેવાં સમજી હોયછે !

ખશા—પણ શીરીનબાઇ મારા પીતાની આંગળી ઉપર જે ચક્રચકીત હીરાની વીટી છે તેવી તમેએ કોઇ દહાડો જોઇછે કે ?

શીરીન—તે લાગેછે તો ધણી સરસ.

ખશા—તમે જ્યાં મુધી તેની નજીક હોયો નહીં ત્યાંમુધી તેની ખરી ખુબી પીછાણી શકો નહીં. પીતાજી જરા મને તમારી વીટી મારા નવા માતાજીને બતાવાની પરવાનગી આપો (અસલાજીની આંગળીએથી વીટી કાઢી શીરીનબાઇને આપેછે.) બીલીયાનનો ખરી ખુબી તો આંગળીએ પેહરીયે ત્યારેજ માધમ પડેછે.

અભયજી અને શીરીન—અચીત આ એક સુંદર નંચ છે.

ખશરૂ—(શીરીન તે વીટી પાછી આપવા જાય છે તેને અટકાવીને) નહીં માતાજી, તે તમારા હાથનેજ વધારે શોભે છે. મારા પીતાજી તે તમુને સોગાદ તરીકે આપે છે અને હું આશા રાખું કે તમે તે બાહ્ય રાખશો.

અસલાજી—સોગાદ! હું!

ખશરૂ—શું પીતાજી તમારી મરજી નથી કે મારા નવા માતાજી તમારી આ નિરજીવ યાદગારી પોતાની આંગળીયે રાખે?

અસલાજી—(ખશરૂને બાબુએ) અરે તાર બાબુ અરાબ થાયર, મારી બહુ કીમતી વીટી છે.

ખશરૂ—મારા પીતાજી મને હળવેથી તમુને કાલાવાલા કરવા કહે છે કે આ વીટી તમુને કમુલ કરવી જોઈયે.

શીરીન—નહીં માફ કરો, મેહેરબાની થઈ.

ખશરૂ—મારા બાવાજી એવાનો બોહોશીલા છે કે તે કદીબી તમુને આખા વગર રહેવાના નથી.

અસલાજી—(ખશરૂને બાબુએ) અરે તાર મત્યાનાશ થાય રહેવા દેઈ મરની.

શીરીન—શું કામ ખશરૂ તુ મને નાહુકની બોહોશ કરે છે હું નથી એ કમુલ કરનારી.

ખશરૂ—તમે ના કહો છો તેથી મારા બાવા ધણા દલગીર થાય છે, અચીત તેવણ ઉપર એ ધાતકીપણું છે; અરે શીરીનબાઈ એવીતો સંકડો બેટો મારા પીતાજી દુલ્લા જીવે વારંવાર તમુને આપતા રહેશે; માતાજી મારા બાવાને હવે વધુ તમે નિરાશ ના કરો.

અભયજી—બેટી જ્યારે આટલી બોહોશ થાય છે ત્યારેતો તુને તે કમુલ કરવીજ જોઈયે.

ખશરૂ—જોવો અભયજી, તમારી બેટી મારા બાવાની આ દીક્ષા-જાનની બેટ કમુલ કરતી નથી તેથી તેવણ કેરા ફીકકાફ્ય થઈ ગયા છે!

એમાં બાબત મારે કાંઈ વાંક નથી; મારેથી તો જેટલું બન્યું તેટલું મેં શીરીનબાઈને મમજવ્યું પણ તમારી માહોરદારજ હકીલી છેતી ! મારા પોતાને ખુશી કરવા શીરીનબાઈ એ કમુલ કરે.

અમલજી—(ખશરેને બાબુએ) અરે તાર અતીયાપાત ધાયરે મારા આ જવના દુશમન ! અરે રૂપબંતી વીટીછે ને તું શું માર ન બોલ વાલેય ! શંક દુકની પચાવી પડશે તો હું હાથ ચોલતો રહી જઈશ.

ખશરે—મારા પીતા કહેછે કે હું જ્યાંસુધી તમને આ વીટી આ પી દેવાને ફતેહમંદ થાઉં નહીં ત્યાંસુધી તેવણ મારી સાથે રસારો. હું છેલ્લી વાર તમને કાલાવાલા કરી કહુ છું કે એ કમુલ કરે.

અમલજી—(બાબુએ) કહેજે બેટા જણજો ! પણ આવા બેટા તો ગલે લગાડીને ગરદન મારેય.

અમલજી—બેટી તું મને ઘણું નરસ લગાડેય; અમલજી જ્યારે આટલા બધા કાલાવાલા કરાવેછે ત્યારે તો તુને આ બેટા કમુલ કરી તારી આંગણીએ પેહેરવીજ નોંધયે.

શીરીન—માતાજી જ્યારે તમે હોકમ કરાછો ત્યારેતો મારે આ બેટા કમુલ કરવીજ નોંધયે. લાવ ખશરે, હું અમલજીનો સખુન માથે ચઢાવા માગુ છું. (ખશરેના હાથમાંથી વીટી લેઈ પોતાની આંગળીએ પેહેરેછે.)

ખશરે—હવે મારા પીતાજીને રાતના નરિંતે ઉંઘ આવશે ખરી ! અને હવે એવણ હલકાં દોલથી બે બુક વધારે ખાશે !

અમલજી—(બાબુએ) તાર સત્યાનાશ જય હોકરા, તેં મારે ન બોલ વાલ્યું; આજે આમે પીડાએને નહીંજ બોલાવી હતે તો આવો મીતમ મારી ઉપર નહીં ગુજરતે.

[કાવલો દાખલ થાયછે.

કાવલો—અમલજી શેઠ, કોઈ સખસ તમારી સાથે વાત કરવા માંહેછે.

અમલજી—તેને કહે કે હાલ હું કામમાં છું. બીજી વખત આવે; અમે તો કામ હોયતો તુને કેહી જાય.

કાચલો—સાહેબ, તેવણ પોતા સાથે નાણું લાવેલા છે તેથી હું જ રાખું કે ?

અસલાહ—નહીં, નહીં, કહે કે એક મીનીટમાં હું આઉંચ. બા નુઓ માફ કરજો થોડા વખતમાં હું તમને પાછો આવી મળુચ.

ખશરૂ—અને બાહઓ, બીજા ઝોરડામાં ચાલો, ચાહ સાથ ચેડુંક બોહણું સમારવાનું તમારે માટે કરાવ્યુંચ તે ચાખી જરા તાજાં થાવો.

અસલાહ—(જતાં જતાં બાળુએ) જેને બખણટપણે પોતાની દોષત ઉડાવવી હોય તેને ત્યાં આવા બેટા પરવડે, નહીં કે મારા મરીખના ઘરમાં. [જાય છે.

શીરીન—મારૂંતો પેટ ભરાયણું છે માટે વધુ ખાવાની રચી નથી.

અભાહ—ચાલો જરા એક કપ ચાહેતો લેધયે.

[શીરીન અને ખશરૂ સિવાય સઘલાં જાય છે.

શીરીન—ગુલાં, શું આ તારી બેહેસ્તન માતાની સમી કે ? જણે નકરી બીજી તુંજ. જન્મ આપનારને બાળપણમાં બોહવી એ એક મોટી આક્રત છે તે હું બરાબર ધારી રાકુણું, ગુલાં (ખશરૂને એખણો જોધ. અ-ચરત થધ) અરે પણ મારાં માતાજી અને તારાં બેહેન કયાં ગયાં ?

ખશરૂ—શીરીન, તેઓએ ધાર્યું કે આપણુ બે જણાને સાથે કામ હશે માટે આપણને એખલાં મુકી ચાહે પીવા ગયાં છે.

શીરીન—અને વળી આપણને પણ કાંઈ ખાનગી કામ ન હોવાથી તેઓની પુઠે જધયે.

ખશરૂ—જો તું મારી ઉપર દયાણું ચાયતો મારા પીતાના ઘેલાપ-ણાં છતાં પણ આપણુ બેઉનું સુખ સલામત રહે; હજીબી મારાં શ્રીખતાં જીમરની દયા કર.

શીરીન—આપણુ બેઉનું સુખ ! સાવકી માતા અને સાવકા બે-ટાના વિચારો તો હમેંશ એક એકથી વિરધ હોય ત્યારે આપણે બેઉ જણાં સુખીજ કેમ થધયે ?

ખશરૂ—પ્યારી શીરીન, મારા પીતાને ખનાવાના તારા ઢોંગ હવે મુકી દે ને મને કબુલાત આપ કે તું મોડે વેહેસે મારીજ થશે. મારા પી-

તામાં એવી કોઇની ખુબી નથી કે જેથી તું જોતાને વાર તેવણ ઉપર
ખ્યારમાં દેવાની બની જાય.

શીરીન—ખશર, તું ભુલ કરેછે; પૈસા અને પૈસાજ સઘળી ચીજો-
માં સૌથી વધુ ખુબસુરતછે; એક ઘડીમાં પૈસા જેટલું બોલી શકે તેટલું
ઘણાજ ખુબીવંતા ખુબસુરત આશકો પણ વરસોના વરસો સુધી બોલી
શકતા નથી. કદાચ તું કેહેશે કે તારા પીતા જવાન નથી, તો હું જવાબ
આપીશ કે તેવણ દોલતમંદછે. તેવણ ખુબસુરત નથી, બાહાદુર નથી,
નરમાશવાલા નથી, હસમુખા નથી, સારા સ્વભાવના નથી, પણ તેવણ
પૈસા, પૈસા, પૈસા અને પૈસાવાલા છે; તે એકજ બોલમાં તું તેવણની
જેખી વિરથ કહેછે તે સઘણું ઢંકાઇ જાયછે; અને અગરજો તું એક
માણસની એક આખા કલાકવેર બેહદ સ્તુતી કરી સેવંટે જણાવે કે
“પણ તે ગરીબછે” તો તારો કીધંકો સઘણી સ્તુતી પાણીમાં જાયછે;
કારણકે આ તો દુનયામાં મુકરર થયલુંજા છે કે જે દોલતમંદ હોયછે
તેનામાં કાંઈ ખામી નથી અને જે ગરીબ હોયછે તેનામાં કાંઈ ખુબી નથી.
દુનીયાનો એવોજ રંગછે.

ખશર—શીરીન, હું જાણું છું કે તારા જીગરના આ વિચારો નથી.

[ગુલબાઈ ઠાપલ થાયછે.]

ગુલબાઈ—શીરીન તારાં માતાજીને હું કેકોબાદ સાથે મોટા હોલની
સખીઆ દેખડાવા મેલો બાવીશું. કેમ તે ખશરને કહ્યું કે ?

શીરીન—શું કહે ?

ગુલબાઈ—શું, વળી જે આજે તે મને બપોરનાં કહ્યું તે ! અને
તે એ કે તું ખશરને તારાં જીગરથી ચાહેછે.

શીરીન—(અચરનીતુ ડોલ બાલી) મેં તુંને એમ કહ્યું કે હું
ખશરને ચાહું છું ! અરે એ તો તદ્દન હરરતુ જુહું !

ખશર—શીરીન, જો તેં એમ ગુલાંને કહ્યું હોય તો હું ખરોજ
સુખી છું; એક વખત મારાં મોહોડાં પર એમ બોલ એટલે મારાં સુખનો
પારજ રહેશે નહીં.

ગુલબાઈ—કાંય શીરીન, તું શાને માટે મારા લાઇ ઉપર એટલી
ઘાતકી થાયછે ? તારા મનતું એને જણાવી દેઇ તમો બેઉ જણાએ મનમાં
ને મનમાં બત્ત્યા કરતાં એકેદમ સુખી થઇ જવું જોઇયે.

શીરીન—જ્યારે ખસરને હું ચાહતીજ નથી ત્યારે એમ જુદું શું કામ બોલું ?

ગુલબાઈ—ઓરતો ખોટી શરમને માટે પોતાના દેવાના બનતા આશકો આગલ પોતાનું દીલ ખોલીને કબાને બદલે તેઓને ઉલટા તવલાવે તે મુર્ખાઈ ભરી ચાલને હું ધિકાઈ છું.

શીરીન—ગુલબાઈ, મારે તમને જણાવવું જોઈએ કે ઘેર ખેડાં મને એવું અપમાન થશે એવી મેં કદી આશા રાખીતીજ નહીં. મારી છુપી વાત એમ ખુલ્લી પાડી મારી વ્યાખરને ઘોડકો લગાડવા માટે તમોએ તમારા ભાઈ સાથે કાવતરું કર્યું છે એવું મને લાગે છે કે જેથી મારાં તમારા પીતા સાથે થતાં લગ્ન અટકે.

ગુલબાઈ—તમારી વ્યાખરને ઘોડકો લગાડવા અમે કાવતરું કરીએ ! કદીથી નહીં. મારો ભાઈ દરેક રીતે તમારી માથે પરણવાને લાયક છે ; અને મને જણાવા દેવો કે જેમ તમોએ તમારા બીજા કેટલાક આશ-કોને પેહેલાં ખોટી આશા આપી પછી ખરતા કરી દુન્યામાં તેઓની હસી કરાવી છે તેવી હસી મારા ભાઈની કદીથી થવા દેખશ નહીં.

ખસર—(કરગરીને) પ્યારી બેહેન, તમારી એવી ખટપટમાં મારે કામ હમેશતું બીગડી જશે તેનો તમોએ વિચાર કરવો જોઈએ.

ગુલબાઈ—(ચીરડાઈને) જા જા, મારા બોળા ભાઈ ! આજની પારસી છોકરીઓની વાત તને ખબર નથી. તેની મગરૂરીને ખાતર તુને ઘોડોવાર સુરખ બનાવી શહેરમાં આખરે તારો હસી કરાવશે કે અસલાજી જેવા ગમ્મર માણસના છોકરાને પણ શીરીનબાઈ સુનામખીએ નાપમંદ કયો કે જેથી બીજાં વધુ મોટાં માગાં તેણીને માટે આવે. આવા રીતે તું જેણીની ઉપર પ્યારમાં પર્યોછે તેણીએ ધણીવાર કર્યું છે.

શીરીન—બાઈ, તમારો હું ઉપકાર માનું છું કારણકે એક ઓરતની મીત્રાચારી ઉપર હવેથી કેટલો ભરોશો રાખવો તેનો તમોએ મને એક સારો ઘડો શિખવ્યો છે. હવે પછીથી જો હું ઓરતોથી ઠગાઉં તો તેમાં મારો પોતાનોજ વાંક.

ગુલબાઈ—તમારી મીત્રાચારીની હવે હું દરકારજ કરતી નથી. હ-

ન્યામાં એવા હોય લાંબો વખતવેર ટકનાર નથી. જે પોતાના આશકને એવી ખોટી રીતે ટવળાવે તેને માટે હું કદીબો માન ધરાવતી નથી.

[અભયજી અને કેકાબાદ દાખલ થાયછે.]

અભયજી—હાલ ગોઠવવાનો તમારો સારો “નેસ્ટ” જોઈ હું ખુશી થઈ ગઈ છું.

શીરીન—(બહુ ચીરડાઈ) આવું અપમાન હું વધારે સાંખી શકનાર નથી. દોસ્તની સાથે ધાલી જે ઘાટકી વનેણુક તેં ચલાવીછે તે તારો નિમ્ન અવાશ જાહેર કરેછે.

અભયજી—(ગભરાઈને) કેમ બેઠી વળી એ શું છે?

શુલબાઈ—આપણી વચ્ચેની તકરાર છુપી રાખશો તો સધળાને સારું છે માટે હવે એ વાત ખાધ જાઓ.

શીરીન—કાંય છુપી રાખે ? નહીં એમ બનશે નહીં. તેં જે મને અપમાન કર્યું છે તે હું આખી જગને આશકારા કરીશ. તારી ઉપર કીનો લેવાનું મારા હાથમાં છે અને તે વખતે હું તને બતાવી આપીશ કે—

ખશરૂ—(દલગીર થઈ) જોયું બેહન, મારૂ કહેલું ખોટું પડ્યું ! મેં નહીં કહ્યું તું કે તું મારો ઉલટો ઘણુ કહાડેછે ? જો તેમજ બન્યું.

શુલબાઈ—ભાઈ હિમત પકડ; હજી સધળું સારું થશે. પ્યારના તોફાની માહાસાગરમાં આશકે પોતાની હોડી આશાનીથી પેલે પાર લેઈ જવાની કદીબો આશા રાખવી નહીં. વચમાં ધણું તોફાનો અને ધણા ખડકો નડેછે પણ એક ધીરજવાંત હૃદયેસા મારનાર પોતાની ધીરજના બળે તેમાંથી ફતેહ સાથ પેલે પાર પુગી પોતાની ધારેલી મુરાદમાં પાર પડેછે.

[અસલાજી દાખલ થાયછે.]

અસલાજી—માફ કરજો; મારાથી બને તેટલી ઝડપે મારૂ કામ પૂર કરી મારા પરોણાબાની મદદરત કરવા દોડી આવ્યો છું.

અભયજી—કેવા પરોણા ! જીભર અસલાજી, બ્યારે તમારે મેર અમે આવવા નિકળ્યાં ત્યારે અમે એવી આશા નહીં રાખી હતી કે તમારાં છેકરાં અમુને અપમાન કરશે.

અસલાહ—અરે બાઇ બાઇ ! કોણે તમને અપમાન કર્યું ?

અભાઈ—તમારાં છોકરાંઓએ મારી નિરદોશ બેઠીને એવું તો અપમાન કર્યું છે કે તેણીની આંખોમાં દડદડ આંસુ આવી ગયાં છે. એવું અપમાન તો અમુને અમારા જનમારામાં કદીયો થયું ન હશે. મારી છોકરી કાંઈ રીંજડા પીંજરાની છોકરી નથી.

અસલાહ—(ચીરડાઇ) જાઓ દુષ્ટ નાપાક છોકરાંઓ ! તમારે અહીંયાથી કાળું કરો, તમારે શરમ ભર્યું મોહોડું મને કદીયી ખતાવતાં નાં.

ખરાડ—અરે પણ સાહેબ હું—હું—

અસલાહ—મને તમારો કાઇનોખી એક બોલ વધારે સાંભળવો નથી. તમારાં જેવાં ફરજ'દો દુશ્મનને ત્યાંથી અવતરે નહીં એવી તમારા આપની તમારી ઉપર કદુવા છે.

ગુલબાઈ—માલ ભાઇ ; હું તું ને દીલાસો આપીશ.

ખરાડ—તેનો તો તેં હમેશનો નાશ કીધો છે.

[ખરાડ અને ગુલબાઇ જાય છે.

અસલાહ—મારાં આ નાપાક છોકરાંઓએ જે અપમાન તમને કર્યું છે તેનો કેમ બદલો વાળવો તે મને સમજળ પડતી નથી. શું આ સુધરેલો જમાનો આવ્યો છે ? આજના છોકરાઓનો તો શું એવાજ જુલમ છે કે તેઓના જીવાન જમાન બાવાઓ પાછા પરંજી નહીં ? અરે અભાઈ ! અસલી સારા દાહડા તો તમને હજી યાદ હશે. મારા બેહેતરી બાવાએ ૬ ઐરી કરી હતી અને હું તો જરાખી નહીં છેડાયો હતો ! શું પરજીવાનું જીવાનોને માટે છે અને અમે તો મોહોરદાર વખરે જુથા કરીયે ? આહા ! એખી ઠીક સુધારો !

અભાઈ—અરે અખાઇ રહ્યા બોલો નારે, આજના વખતના છોકરાઓ માખાપને પોતાના છોકરા તરીકે ગણે છે અને જો કાંઈ વધુ થાય છે તો ખસ કુવામાં નખાવી દેવા માંગે છે.

અસલાહ—બોલોના અભાઈ આપણી જીનો આંખે નવાં નવાં કાટકાં જોવાં પડે છે. ચાલો વાર શીરીનબાઇ સાથે હું ખી જલદીથી ચાર

ચોખ્ખા પાડી ભેડ' અને પછી જો આ નાપાકોમાંનું એકમી મારી મોહો-
રદારને અપમાન કરવાની હીંમત કરે તો તેને એકદમ મારા ઘરમાંથી
કાઢાડી મેલું.

અભયજી—શીરીન તું શું કહે છે ? આજના “ચરર મરર ચાનજી
અને ગજવામાંતો રામજી” જેવા છોકરાઓ સાથે પરણ્યા કરતાં અસલાજી
જેવા બાહોશ, દોલતમંદ અને ગયાળા ખાવીદને વધુ પસંદ કરવા
જોઈએ અને એવા ખાવાદયીજ સુખ કંટકો રોટલી ખવાયછે.

શીરીન—માતાજી જેમ તમે કહેવો તેમ તમારા હોકમને તાબે
થવાને હું તૈયાર છું.

અભયજી—મરી જાડ' અસલાજી, મારી બેટી તમારી મોહોરદાર
થવાને કબુલ થાયછે અને આપણે સારો જેવો દાહાડો જોઈ શુભ મુહૂર્ત
કરીશું.

અસલાજી—તમારા આ બોલોએ મને ઘણો ખુશી કર્યો છે અને
તે ખુશાલીમાં જાણે હું ૫ વર્ષ નાનો થઈ ગયો હોય પણ પડુછું.
આલો આપણે આ બનાવની ખુશાલીમાં થોડોક વાદન ઘેઈ તમારી અને
તમારી શીરીનની સલામતી લેઈએ. (બાજીએ) રખે બાટલો પુરી કરી
નાખે !

[અસલાજી, અભયજી અને શીરીન જાયછે.

કેડાબાદ—આજથી આ ઘરની ખાણાં ખરાબી સર થઈ. ખુદો
પાછો પરણતો નથી પણ એક જવાન છોડીની ખુબસુરતી અને નખરાં
જોઈ થોડા વખતનો દેવાનો થયોછે; આવા કંજુસને પણ આ નાદાન
છોકરી કદાચ પોતાનાં નખરાંથી નચાવી દુલ્લો કરી નાંખશે; કારણકે
ઓરતની મોહીની આગળ કોણુ ટકયું છે ? વડાઓ કહી ગયાછે તે કાંઈ
ખોટી વાત છે કે ખુધા થયા એટલે ઘેલા થયા ખરાબર ! (ગાયછે; જુવો
વધારો; ગાયણુ છું.)

ગરીબ બીચારો ખશરૂ આ વાત જાણી કેવો ગમગીન થશે ?
પ્યાર તેને મનશે કાંટા છે અને મારે મનથી ગોલાખ છે. પણ દુન્યામાં
કીયા ન ધારેલા બનાવો નથી બનતા ? કદાચ ખશરૂજ આ નાદાન છોકરી
સાથે પરણે અને ખુદાજી હાથ ચોળતા રહી જાય ! તે જોવાનું રહ્યું છે.

[પરદો પડેછે.

અંક બીજો—દેખાવ ચોઠો.

[અસલાહનું ઘર: ખશર અને બજો ઐમથી તેમ ફરે છે.]

ખશર—આખરે એક ઝોરતેજ મને ફસાવ્યો. જાણીતા ઇંગ્લેન્ડ કવીએ ઝોરતને બેવફા ચીતારી છે તે શું ખોટું છે? પણ દુન્યામાં સૌથી ખરાબ જાતની ઝોરતો પારસી કારજ કરનારાંઓ છે. આદ્ય તેઓથી પનાહ રાખે! જે સેંકડો પારસી જોડાં પૂર ઉમેદમાં પોતાની સદાની જીંદગીનો ગાંઠ એવી ઝોરતોના આધારે બાંધે છે તેઓમાંના કેટલાં બધાં જોડાં સદાનાં ગમના ગારમાં ગરક થઈ જાય છે? પારસી સુધારાવાળાઓ આટલીઆટલી લાંબી પતરાળો ફરે છે પણ શું આ બાબતનો કંઈ ચોક્કસ નિવેડો નહીં લાવે? ઐનું ખાણું ખરાબ થાય પેલી સુખલી ઐક ગમથી શીરીન સાથે મારું નક્કી કરાવી આપવાની મને મોટી મોટી આશાઓ આપી નિયવે છે અને બીજી ગમથી મારા અઝકલથી ગયલા બાવાને તેણી સાથે પરણાવાની મેહેનત કરે છે. ઐથી મારાં કીસ્મતની વાત. જે મારું ખાપ તેજ મારું ખુશ કરે છે.

બજો—અરે સાહેબ બીહા ના. હું એ રાંડ નાપાકને જલદીથી ઢોકાણે લાઉંચ.

ખશર—કંઈબી કરી એને સમજાવીને મારી પાસે મોકલ. એને કહે કે મારો ખાપ ઐક કોરી પણ એને આપનાર નથી પણ મારું કામ જો એ પાર પાડી આપશે તો એને હું બહુ ખુશી કરી નાંખીશ.

બજો—ખશર શેઠ; તમે પોચા તે પોચાજ! એટલાંમાંજ ગાલરા પડ્યા! ખુદો જો નહીં સમજશે તો રાતનાં ઉંઘમાં હશે ત્યારે તેની કબજા ઉંઘાડી ઢેલીઓ કાઢાડી લેઈ જ્યાં સુધી શીરીન સાથે તમને તે પરણાવે નહીં ત્યાં સુધી પાછી આપીશું નહીં. ખુદો એવો તો પૈસાનો સૂમછે કે બેરી જવા દેશે પણ ઢેલી નહીં જવા દેશે. કેમ શું ધાર્યું, શેઠ?

ખશર—જા જા હમણાં તો મુંગો મુંગો મેં જે કહ્યુંય તે કામ કરની.

[બજો જાય છે અને કેકાબાદ દાખલ થાય છે.]

કેકાબાદ—ખશર તારે વાસ્તે બહુ માઠા સમાચાર હું લાવ્યો છું. અને તે સાંભળી કદાચ તું બહુ અચરતબી થશે.

અશરૂ—માઠા સમાચાર હું મેંશ મારા નસીબમાં સાંભળવાના હોવાથી તારા માઠા સમાચારથી હું કાંઈ વધુ અચરત થનાર નથી તોપણ તે તુરત જાણવાને હું અધીરો પડ્યો છું.

કેકેબાદ—આખરે શીરીને બેવફા થઈ તારા બુઢા પોતા સાથે પરણવાને કમુલ કર્યું છે.

અશરૂ—(નીશાસો મુકી) અરે કેકેબાદ ! આખરે શું હસવાનું બસીયાણું થયુંજ ? માહારી પ્યારી બેહેને મારો આ સઘળો તાળો બમાડી નાખ્યો છે અને તેણીની ઉપર ફતેહ મેળવવા આખરે આ હુલડ છોકરીએ મારા બસ્તામાં જવાની અણી ઉપર આવેલા પીતાને પણ કમુલ્યો હશે. પ્યારા કેકી, મને કાંઈથી સલાહ આપ કે જેથી આ લગ્ન હું ભાંજી પાડું નહીંતો અટકાવુંબી. જે ધડીએ તે આશીર્વાદ સારનારા મોબેદને મારા બાપને માટે “પસંદ કરે” કરી કેહેશે તેજ ધડીએ મારી છાતીમાં ઝીક હજાર ખંજરો ભોકાશે.

કેકેબાદ—તારા હાલ માટે હું દલગીર છું; પણ હું શું સલાહ આપું ? આલ લે સલાહ આપવાને સૌથી લાયક શખ્શ અહીંજ આવે છે.

[સુખલી દાખલ થાય છે.]

અશરૂ—અહા ! સુખલી !

સુખલી—કેમ અશરૂ શેઠના ઘરમાં લગ્નની ખુશાલી ચાલે છે અને તમે તો કાંઈ તમારો દુશમન મરી ગયો હોય તેમ ધ્રુવડ જેવું મોહોડું કરી ઉભાચ !

અશરૂ—સુખલી તારી મોહકાણુના આ લગ્ન મારી ગેહેન કાહડ્યા બરાબર છે. હજીબી સુખલી તું વિચાર કર. મે તારે માટે કેટલું બહુ કર્યું છે. વારંવાર તે મારી કેટલી લાલચ ખાધી છે ? અને તોપણ તે મારા હાથમાંથી મારી આ બાયડી બુઢાવી લેઈ મારા માતકી બાપને સ્વાધીન કરવામાં મુખ્ય મેહેનત કરી છે.

સુખલી—મરે મરે અશરૂ એમ શું બોલેય ? બોધને હાજર નાજર જાણી કહ્યું કે મેતો તારા ભલાને માટેજ આ છોકરીને તારા હાથમાંથી જવા દીધીય.

ખશરૂ—મારૂં ભણુ કરવા જતાં તું શું મારૂં જીગર તોડી નાખેછે ? અને તોપણ તું મને એઆદખીથી કહેછે કે મારૂં ભણુ કરવાની નિષ્ઠાથી આવુ કૂકર્મ ને કર્યું'છે. યાદ રાખજે સુખલી કે લોભ પાપનુ મુળછે અને તમે પારસી કારજ કરનારી ઓરતો બેઠી બાજુનો લુમકો ખાતાં જે જે કાવતરાં કરેછો તેથી દોજખ શિવાય બીજું કંઈ તમારો છુટકો નથી.

કેકાબાદ—તારો ગુસ્સો છેક સુખલી ઉપર ના કાઢાડ. કદાચ એણે સારો નિષ્ઠાથી આ કામ કર્યું હશે અને હવે જ્યારે તેણીએ જાણ્યું'છે કે તુંતો શીરીન ઉપર દેવાનોછે ત્યારે તેણી પાછાં તારા પીતાના લગ્ન અટકાવાને પોતાથી બનતું કરશે.

ખશરૂ—અને સુખલી જો તું આ યુગ્મ અટકાવેતો તારો બદલે મારી રીતે વાળવાને હું કદી ભુલીશ નહીં. લે આજે રૂપ૦ અને જો મારો આપ શીરીન ઉપરનો સઘલો લક ધલાડો છોડી દેશે તો બીજા રૂપ૦ હું તને મારા આપના બોલે આપવાને બંધાઉછું.

સુખલી—(ઓવારણાં લેઈ) જીભરે ખશરૂ, તારા દુવ્વલા જીવ ઉપરથી—પૈસા આગલ સૌ કોઈ નાચે. અને થોડા વખતમાં તું સાંભળશે કે તારી બંદીની મેહેનતથી શીરીન અને અસલાજીનું જોડું લાગ્યું'છે.

[જાયછે.

અંક બીજો—દેખાવ પાંચમો.

[શીરીનના ઘરનો એક ઓરડો; શીરીન બેઠી બેઠી બરેછે તેટલામાં સુખલી દાખલ થાયછે.

સુખલી—મરે શીરીન તુંબા બહુ ખર્ચી હ'ં! અલછજીને તો એમજ સમજવ્યું'ય કે તું અસલાજી સાથે ખરેખર પરણવાનીજ.

શીરીન—હા, હા અને હાજ. મેં અસલાજી સાથે પરણવાનો પકડો વિચાર હવે તો કર્યોજછે.

સુખલી—અરે શીરીનબાઈ, કોઈ બીજો વિચાર કરતા હશે તો સુજમાં રાજ બોલશો હ'ં! ચમડી તુટશે પણ બુઠા પાસેથી દમડી નથી તુટવાની.

શીરીન—હું જાણુંચ, જાણુંચ સુખલી કે તુને ગુલામિ શિખવીને અહીંયાં મોકલીછે. પણ હું તો ખરી કે એની મોહોંશપર એના બાપ સથ પરણી ઘેરની શેઠાણી થઇ એની ઉપર મારો કિનો લેવું.

સુખલી—પણ તું શાની ઉપર ખુદા સાથે પરણવા માંગેય ? તું તેની દોલત ઉપર લોભાયય કે? અરે પણ ખુદો ઉલટુ તારૂંખી ખાઇજશે. અને વળી એની સાથે પરણ્યા પછી નાટકશાળને, પાલવા બંદરને, બેંડ સ્ટાંડને, મડમોની દુકાનોને છત્યાદી છેલ્લી સલામ કરવી પડશે. અરે ખુદો ઘેરની બારીએથી કબી રહેવા દેનાર નથી તે ખબરછે કે?

શીરીન—અરે રાંડ સુખલી, ઘેર બેઠાં ઘડો લેવા આવીય છે? એવી વાત કરવી હોય તો સામો રસ્તો માપ.

સુખલી—અરે પણ બાઇ તું તો કેહેતીતી કે એમ એશકી ફાંકડો વર લેકે તે સાથે ફરવા જાઉં ને હરવા જાઉં ને ફલાણું ચીણું કરું ને સઘ ભાઓની નજરઉપર રાઇ છાંડું. તે સઘણું તું શું લુલી 'ગઇ' કે આવા ઠાંખરાને વરવા ખુશીથી તૈયાર થઇય !

શીરીન—હું બધું સમજુચ કે તારો બાઇ અને પોતાના ઘરમાં આવેલી જોવા ઇચ્છતી નથી અને તેટલા મારેજ અને દુમલાવા તુંને અહીંયાં મોકલીછે. પણ તેણીની એ મતલબમાં નિશફતા સિવાય બીજું કંઈ નથી. હવે તમે બધા નોકરોએ અને બાઇ કરી બોલાવવી જોઇશે અને તમને સઘળાને મારા હોકમ પ્રમાણે ચાલવું પડશે.

[જાયછે.

સુખલી—વાત તો હવે વધી ગઇ અને એ પાણીએ દાળ ચળે એવી આશા લાગતી નથી. તોપણ જે સુખલીએ હજારોનાં ભાંજેલાં અને હજારોનાં સાંધેલાં તે કાંઈ એથી કરશે. એકે નવી યુક્તિ મારાં મનમાં ઘોળવાયછે અને તે અમલમાં લાવી બતાવી આપીશ કે સુખલી ડોસ્ટી જે કામ માથે લે તે પાર પાડ્યા વગર રહેતો નથી. (ગાયછે: જુવો વ-બારો: ગાયણુ સાતમું.)

[પડદો પડેછે.

અંક તરીજો—દેખાવ પેહેલો.

[અસલાહના ધરતો એક ઓરડો. અસલાહ
અને સુખલી બેઠેલાં છે.]

સુખલી—અરે હું મુઠરે અભાગણી આ શું મોહોકાણુ વળી
ગઈ ! હવે કરું શું ? ક્યાં જાઉં ક્યાં ?

અસલાહ—(ગભરાઈ) પણ સુખલી છે શું બોલતો ખરી !

સુખલી—અરે સુખલી મુઠાં એમની એમ ! આવો ભલો શેઠ !
આવો ભલો માણસ ! તેને હું ફાવતી દોજબે ગઈ રે !

અસલાહ—અરે પણ શું છે બોલી મરની !

સુખલી—એરે બોલું શું મારું તોડડું ! અરે હવે હું જીવીશ
કેમ ? અરે મારો તો દોજખમાંથી છુટકો થવો મુશ્કેલ છે ? હવે મને
ખાવા કેમ ગમશે, પીવા કેમ ગમશે, સુવા કેમ ગમશે ? હાય ! હાય !
ભલા ભલા માણસો ચાલ્યા જાય છે ને મુવું મારું જ નહીં મોહત આવતું.

અસલાહ—અરે સુખલી બોદાને ખાતર જે હોય તે મને જણાવી દે !

સુખલી—અરે જીભરું જણાવ્યા વગર છુટકોળી નથીની ! નથી
બોલતીતો તમારો મદદ દુશમન મારો જાયય ! અને જો બોલુંચતો તમો
મદદનો જીવ દલગીર થાયય.

અસલાહ—(મહુ ગભરાઈ) અરે શું ?—અરે કેમ ?—શું કંઈએ
મને કુટ્યો ?—શું કંઈએ મને લીંપરી મુકાવી ? હાય ! હાય !

સુખલી—નહીંરે મરી જાઉં એવું કંઈ નથી પણ તમે એક નવી
ચીજ લાયાયકેની—

અસલાહ—શું ? શું ? બોલીદે.

સુખલી—નવી ધરીઆણી.

અસલાહ—નહીં, નહીં, હજી હું નથી લાયો. પણ કાંય—

મુખલી—કેમ ! શું હજી તમે અદરાયા નથી ?

અસલાજી—નહીં.

મુખલી—મારી આખી જીંદગીમાં તમારા આ “નહીં” બોલથી જેટલી હું સુખી થઈ છું તેટલી બીજી કોઈ ચીજથી સુખી થઈ નહતી.

અસલાજી—કાંઈ ચોક્કસ કારણોને લીધે લખતી વાત મેં થોડાક દિવસો સુધી મુલતવી રાખી છે.

મુખલી—અને કાંઈ ચોક્કસ કારણોને લીધે આ લખ તમને કેટલાક વરસો સુધી મુલતવી રાખવાં જોઈએ.

અસલાજી—કાંય તેનું શું કારણ ?

મુખલી—અરે મરી જઈ રે અસલાજી તમારું આ કારણ કરવામાં હું એવીતો ઠગાઈ છું કે કારણ કરવાનો ધંધો આજથી હું તજી દેઉં છું. આ છોકરીમાં તો હું બહુ જાણી ઠગાઈ. મેં તમને એવું કહ્યું હતું કે શીરીનના બાપનું એક ઘેર છે પણ તે તો કેયું “નિશાળે” મેલેલું છે.

અસલાજી—શું અલછજી કરકા બાતુસ છે ! ત્યારે તેઓ લપકા સપકા માથે ગુજરાન કેમ કરે છે !

મુખલી—અરે એમતો આ મુંબઈ શહેરના અરધો અરધ પાર-સીઓ પોતાનું ગુજરાન કેમ કરેય તેનો બોદાનેજ માત્ર માલમ છે !

અસલાજી—વારું જે બેરી વગર મીલકતે આટલું બધું મેળવી શકે તે બંસતો મને બહુ લાગે. વળી તારાજ કહ્યા પ્રમાણે શીરીન કરકસર વાતો હોવાથી મારા ઘરનું આટલું કાજબજાર તો અટકશે.

મુખલી - (બાજુએ) મરેરે મારું જ બોલેલું મારાજ ધાણુ કાઢાડેય. (બોલેથી) નહીં, નહીં મરી જઈ એ સઘવું બોલું છે. તેના જેવાં લખજી છોકરી આખા પારસી ટોલામાંથી શોધી કાઢાડવી મુશ્કેલ છે.

અસલાજી—શું ! શું ? શીરીન લખજી છે !

મુખલી—અરે જીભરે કાજબજાર તો કેવો ! હાંતમાં તમને ખાસડું આપી થોડા વખતમાં તમારા દુશમનને હમણો રસ્તો પકડાવશે.

અસલાહ—અરે સુખલી તું આગલું શું બોલતીતી અને હવે એમ કેમ ?

સુખલી—શું કરું મરીઝડું હું જેવીથી આ દુકતીથી ઠગાઇ. જોયું કે તમે તેણી જીવર પ્યારમાં છેવે તેટલા દિવસ કંજુસમાં ખપવા માંગેછે પણ “ચાર ચોખ્ખા” પડ્યા પછી પાછો અસલી ખવાશ કલરાઇ આવવાનો જો બા.

અસલાહ—પણ શું લખજુટપણું હું મુકાવી નહીં શકીશ ? તેણીનો એહેરો શું સરસ છે ! તેણીના બાલ શું રેશમ જેવા છે ? તેણીની આંખ કેવી મોહાણી પમાંડે એવી છે ? હોઠ પરવાના જેવા, શરીર સીધું સરોવર જેવું, અને સુખથી, શીરીન સઘલા રીતે મારા થેરને સોભા આપશે, માટે આપણે એનું લખજુટપણું છોડાવી દેઈશું. તું ફીકર ના કર. પૈસા આપણે તેના હાથમાં મુકશું તો તેણી લખજુટ થશે કેની ?

સુખલી—અરે મરે મરે તેનો સઘજુ ડીકછે પણ આજના તમારા પારશી કાયદા પ્રમાણે ઝેરીના કરજ વારને તમે જોખમદાર છેવો. અને તમારા ગજ્જર છાંદા તરફ નેગાહ કરી શીરીનખાઈને ધીરવાને કીધો કાપડીયો અથવા ઝેરીનો ના પાડશે ? અરે લખજુટ લખજુટ શું કરોય ? અત્યારથીજ ઝેરીઓ અને કાપડીયાઓને મોટા મોટા હોદ્દાઓ થયાય. અરે સાહેબ માફ કરો હવે મને વધુ તમારી આકરીમાં રહેવું નથી. મારો ગયા મહીનાનો પગાર ચુકવી આપો અને હું મારું પેટીનું ચોભણું લેઈ મારો રસ્તો કાપું. જે ધણીનું મેં વર્ષોના વર્ષો વેર નિમક ખાધેલું તે ધણીનું નખોદ વળાવું મારી આંખે દેખાઈ શકાય ? અરે હું શું દેખતી આંખે કાપડીયાઓ અને ઝેરીઓ અને ગવૈયાઓ અને બીજા ધુતારાઓને મારા ધણીનું ઘર જુટતાં જોઈ ? (આંખમાં આંસુ લાવી) અરે મારા અખઈ રહ્યા ધણીના બાપદાદાના અસલી સુતાં રૂપાંનાં વાસણો મારવાડીને ત્યાં ગીરવી મેલાશે તે મારેથી કેમ દેખાઈ શકશે ? અરે મારા ખુદા શેઠે જીવ બાલીને એકડી કીધેલી દોલત એક નાદાંન છોકરી આવી પલકારામાં ઉરાડી નાંખી મારા એ જીભરું શેઠને બંધીખાને નખાવી તેવજુની નજદીક પોણી સદીની આંઠને ધુળા ગરાબરની કરી નાખે તે મારેથી જોવાયજ કેમ ? (વધુ મોટે રડી) નહીં, હું તો કાલને કાલ મારે ગામ જઈ ઉઘે મસતક પડું કે દેખુની નહીં અને દાણુની નહીં, બાપા,

ખોદા ખાતર તારી દુકતીના બે દાણાં પાડી આ બલા ઘેરમાં લાવજો, નહીં તો બીચારી તેતું શું થશે તે મને સમજ નહીં પડતી ! અરે એતું સત્યાનાશ જાય, રાંડ અહીંયાં આવતેજ નહીં તો આ ઘેરનો મોલ પુટતે નહીં (વધુ કડકાં ખાઈ) અભાગણીની ખુબસુમતી ઉપર લોભાઈ ખુટો પોતાની એકઠી કોથિલી દોલત થોડા દિવસમાં છુટાવી જલમાં જશે રે આ બાપજી રે ! (કુટેછે) અરે બાપજીનાનો થઈ જશે રે ! માયજી રે ! (કુટેછે.)

અમલાજી—(મોટે રડી પડી) અરે મારા પૈસા ! અરરર તે શું એક નાપાક દુકતીને છુટાવા માટે એકઠા કીધાચ કે ? નહીં એમ બનશેજ નહીં.

[વકીલ દાખલ થાયછે.]

વકીલ—અમલાજી બિરડાજી, મને મારા કુલ અલખજી તરફથી ફરમાશ અને હાકમ થયા પ્રમાણે લખની રીતનું ખત તૈયાર કર્યુંછે માટે આ બોલ્યાથી મહારાણીજીની ન્યાયાધિકારી વડી અદાલતનો હુ સોલીસીટર તમને જાણુ કરું કે આજના દિવસથી ૩ દિનમાં આ લખત તપાસી ખાદાલ રાખી, તે ઉપર સહી સાખ કરવી. એ દિવસ પછી આ લખત રફ ખાતલ ગણાશે અને શરીરખાઇ ઉપર તમારો કાંઈ પણ હક ઇલાકો, લાભ અથવા દાવો રહેશે નહીં.

અમલાજી—નિકલ મારા ઘરમાંથી. તું અને તારું કુલ બેઉ જહાનમમાં જાઓની મને તેતું શું છે.

વકીલ—કાકા, શું તમે ઘેલા થઈ ગયાચ કે ?

અમલાજી—હા, કાકા ઘેલા થઈ ગયા હતાં પણ હાલ પાછા ટુકાણે આવ્યાછે અને તેટલા માટેજ તમને અહીંયાંથી વંચો માપવા કહેય. જાઓ જાઓ વકીલ સાહેબ, તમારા કુલને કેહેવો કે તેવણના ખરા રંગમાં મેં તેવણને પીછાપાંછે અને કોં ખાહાર ખોળી ખાય બાકી અમલાજી તો ફક્ત જતાં બંચી ગયાછે.

વકીલ—(બાજુએ) આખી કાંઈ અજબ ખવાસનું માણસ ઠેખાયય. પણ એથી દીકજો. મુડાં બેહેસ્તમાં જાઓ કે હોજખમાં જાઓ પણ આપણેતો ખાટયા અને હજી ખાટશું. હવે જઈને અલખજીને ઉસકેરેચ કે ખુદા ઉપર લખનો કોલ તોડવાની ફરીયાદી માડે. એથી આપણાં તો

ખીશાં તર થશે અને વળી એવા મોટા અગત્યના કેસમાં દરરોજ વર્તમાન પત્રોમાં ખીરાજવાથી આપણો મોભો તો વધશે.

[જામછે.]

અસલાહ—સુખલી, મને એવી બલામાંથી છોડવવા માટે હું તારો બહુ આભાર માનું છું.

સુખલી—અરે મરી જાઉં રે એમ શું બોલોય? એમાં આભાર શાનો? જેનું નીમક ખાધયે તેનું એટલુંબો નહીં ગાર્ધય? કાંઈ નહીં મુરખી, એના બદલામાં મારા બેહિસ્તીના ડોસલાં માટે મદદ કરશોતો તમારો આભારખી થશે ને સાથે લાચુ પુન્ય લાગશે.

અસલાહ—અરે સુખલી આજેજ મારી ખાતરો થઈ કે તુંખી આવી વફાદારછે.

સુખલી—અને તે વફાદારીના એટલો બદલો નહીં આપો? વાર સાહેબ મને એટલી તો ધીરજછે કે મારા શેઠને દોજખની ગારમાં ફસતા બંધાવ્યાછે.

[જામછે.]

અસલાહ—મસ આ દુન્યામાં પૈસા સિવાય બીજી કાંઈ વાતજ ન મળે! જાણે મારી પાસે કાશનનો ખજાનો હોય, જાણે હું રોશ્નચા-છલ્લ પોતે હોઉં, જાણે ખેરીંગ બધરસની પેહુડીના હું એક લાગીયો હોઉં તેમ બસ બધા પૈસાજ મારી પાસે માંગ્યા કરેય! નોકર થયા તે શું બધી ચાકરી નહીં કરે? અરે પણ આ દુન્યાજ કોલી છેતી. (વિચારમાં પડેય; પછી ગાયછે; જુવો વધારો; ગાયણુ આડમું.)

[બજો દાખલ થાયછે.]

બજો—(બાજુએ) રાંડ પેલી કસકુમન સુખલી વળી પાછી યુદ્ધને સમજાવી હમણાજ બાહર નિકળી. એ કસકુમનને અભદ્ધએ મોટી રકમ આપી હશે તેની લાલચ ઉપર વળી તે શીરીનની શીદારસ હમણા કરી ગઈ હશે, પણ હું તો ખરો કે એને જુદી પાડી શીરીન સાથે મારા ખશર શેકનેજ પરણાઉં.

અસલાહ—(ફરીને ચોકીને) કેમરે બજા, તુને અહીંયાં મારા ખા-નખી ઓરડામાં આવવાનો શું સબબ પડયો?

બળા—અરે સાહેબ, તમારાં કુટુંબનાં બહાને અર્થેજ હું આવ્યો છું. શેઠ, પેલી સુખલી હમણાંજ તમારી આગમતી ગઇની.

અસલાજી—અરે પણ તે ગેઇબી હોય તો તેમાં તુને શું?

બળા—અરે શેઠ ધીર! પડે તો ખરા? તેણી શું તમારી આગલ અબજીની બેટી શીરીનબાઈ વિશે વાત નથી કરી ગઇ?

અસલાજી—હા, હા, કેવી નહ પણ તેમાં તું શું કહેવા માંગેય?

બળા—કહેવાનું તો સાહેબ એટલુંજ કે જેવી તેણીએ કહ્યું તે બોલે બોલ હરરતુ જુહુછે; એના જેવી જુહી તો દુન્યામાં બીજી કોઇ પણ ઓરત ન હશે. એનો મગનાર આપ વકીલને ત્યાં ચાકની હતો અને એની બેહુસ્તન મા કારજ કરનારી હતી તેટલાં માટે તે સાચી તે ક્યાંથી નિકળે? શેઠ, તમારી ઉપર તેણીનું બહુ હેતુર એવું તેણીએ કોળ બાલ્યુ હશે તે એક જુહુછે અને શીરીનબાઈ વિશે તેણીએ જે તમને હાલ કહ્યું હશે તે બીજુ હરરતુ જુહુ છે.

અસલાજી—કેમ! કેમ! તું ખરજ કહેય કે સુખલી હમણાં મારી આગલ જુહુ બોલી ગઇય?

બળા—અરે ખર નહીં તો કે શું ખોટું? અમે બેકઝિ સાથે સપ કયો હતો; પણ મારે અનઃકરણ દંખવાથી હું તમને ખરેખર કહી દેવા આવ્યો છું; પછી તમારે ગમે તો મને માનો, નહીં તો કે ના માનો. તમે પોતેજ શીરીનબાઈ તરફ નેગાહ કરોની સાહેબ? શું સુખલીએ તેવણુને જેવાં ચિતાર્યાંછે તેવાંજ તેવણુછે!

અસલાજી—હા, ખરેખર; અને તો તેથી જુહુજ લાગેય. બન તાર કહ્યું હું માનુય. એ કસકનમ દદાને મારા છેકરાંઝિએ કુસલાવેલી લાગેછે પણ હું તો ખરો કે વકીલ આગલ દોડીજન્ય મારે સધલું કહેલું ફરવી નાંખુ. મેં તો આગલથીજ ધાર્યુંતું કે શીરીન એવી નહીં હોય.

[અસલાજી જામછે.

બળા—અઝા અસલાજી શેઠ તમે મારે હાથે વેચાયા! સુખલીની ઉસકેરણીથી તમે શીરીન સાથે પરણવા નિકલ્યા હતા અને વકીલ પાસે

ખત પણ કરાવ્યું હતું નહીં! હવે હું બી હોડતો જઈ ખશર શેઠને કહું કે બુઢાને એ કામથી મેં એવોતો વાવોછે કે વકીલને ત્યાં ખત રદ કરાવા ને હોડી ગયોછે. ખશર શેઠ એવોતો મગન થઈ જશે કે આજે તો ખત લાલચુને ત્યાં બાટલીનું માંથુ ભાંજવાનો આપણને તડકો પડવાનો. [જયંછે.]

[પડકો પડેછે.]

અંક તરીજો—દેખાવ બીજો.

[ખશર અને સુખલી દાખલ થાયછે.]

ખશર—સુખલી તારી બાહોશી મેં આજેજ જાણી! યાદ રાખજે કે તારી એ કીમતી નોકરીનો બદલો હું ભુલીશ નહીં.

સુખલી—અરે હજી તો અરધુંજ કામ નકકી થયુંછે. અસલાજીનું કારણ તો મેં શીરીન સાથે નકકી તોડ્યુંછે પણ હવે તારું તો તેણી સાથે નકકી કરી આપવું જોઈયે.

ખશર—તેટલું પુરું કરી આપ અને હું તુને રૂપીયાઓમાં નહવાડી નાંખીશ.

સુખલી—અરે મરી જાઉંરે ખશર, તું તો દુન્યાદારીથી અંજા-જીયોછે માટે કારણ કરવાનાં કામની મુશ્કેલી તુંને શું માલમ હોય? આ શેઠેમાં અરબો ઢગન જોડાં ભાંજવા જેટલું સહેલું કામછે તેટલુંજ મુશ-કેલ કામ એક જોડાને સાંધવાનુંછે. પણ તારું ને શીરીનનું જોડું સાંધવાને મને બહુ ઉલટછે. જેક અખઈ રહ્યાં ખુબસુરત હોવાથી બે ઘડી ઘેર શોભી રહેશે.

[બજો દાખલ થાયછે.]

બજો—(અચરત થઈ) કેમ સુખલી બુઢા આગળ તારા મકકર જાગવી વળી મારા ભોળા શેઠને અછમ પછમ સમજાવવા આવી કે?

ખશર—બજા મુંગો રહે; સઘળું સમાધાન થયુંછે અને સુખળી-એ ઉલટું મારું કામ પાર પાડીઆપો મને પોતાના મોટા આભાર તજે આપ્યોછે.

બજો—અરે તમારો બેરો તો મેં પાર પાડી આપ્યોછે અને તમે સુખલીના કાંધ આહાર માનોમ્ય ? તેજ ખરો સુખી ધણી કે જે સારો નોકર ધરાવે, કારણકે એક સારો નોકર આ દુન્યામાં મોટું ઝવેરછે. મેં તમારો બેરો તે કેવો પાર પાડી આપ્યોછે ? સુખલીને તમારા ખાવાના કમિંડામાંથી કાંઈ ચુસચુસ કરી બાહાર નિકળતાં હમણાં જોતાં વારજ હું જોતે અંદર ધુસી ગયો અને તાલમેલ કરી બુઢાના મન ઉપર મળ્યુત ઠગાવી આવ્યો કે સુખલી જે તેને કહી ગઈ તે બોલે બોલ જુહું હવું, જ્યો બુઢો દોડતો દોડતો વકીલને ત્યાં પોતાનું આગળું કહેલું રદ કરવા ગયોછે—

સુખલી—અરે તારૂ ખાણુ ખરાબ થાય રે ઝોમરા ! બજો ભા-ખરો તે ભાખરાજ ! સધજો તાજો બગાડી નાંખ્યો. શીરીનબાઈના વકી-લને તો તેણે સાફ કાઢાડી મેલ્યો હતો કે એ કારજ તોડયુછે.

ખશરૂ—બેવકુફ ! ગદ્દા ! ધામત ! હજમ ! હેવાં ! નિકળ છાંધી ! (ભાટો મારેછે.)

બજો—અરે શેઠ, મેં તો તમે જેમ કહ્યું તેમ બળવ્યું, તેમાં મારો શો વાંક ?

ખશરૂ—હા, એમાં તારો વાંક નથી પણ મારા બદબખ્તનો વાંક છે. નશીબ દેની મારી ઉપર પ્રશ્ન નથા માટે સધળું વાંકુજ બનેછે.

બજો—વારૂ ખશરૂ શેઠ, એક બીજાં કામથી મારી એ બુલનો હું પૂરતો બદલો તમને વાળી આપીશ. ચાલ સુખલી, પેલી મારી જીતેલી સરત વોશી તુને કાંઈ વધુ જણાઉં. હશતાં હશતાં કલેજાં ઉઠલાઈ જશે.

[બજો અને સુખલી જાયછે.]

ખશરૂ—“હશતાં હશતાં કલેજાં ઉઠલાઈ જશે !” ગરીબોબી પો-તાની જીંદગી એમ સુખ અને રમુજમાં કાઢેછે પણ મારી બેચેનીના કો-ણુને બચાવ હોય ? શીરીનને હું મળી આવ્યો અને મારી છેલ્લી આશા બદ-લ્ય ! આહા ! આહા ! શીરીન ! તું એક લોભી માતાના ફાંદામાં ફસીછે તે હું જાણું છું. તારી માતા તને અસલામ સાથે પરણાવતી નથી પણ તેના પૈસા સાથે પરણાવેછે. લટ પડેતો તે માતાઓ ઉપર જેમ્મા પોતાનો

બેટીઓને પૈસાને માટે વેચે. હેઠ પડે તો માતાપિતા ઉપર નેણી જમના પવિત્ર ગાંઠને એક ફાંસ સમજે. ફીટકાર પડે તો બાપની ઉપર ને પોતાની બેટી સમાન ઊડીઓને પોતાની બાપડી તરીકે ઘરમાં બાંધી બેસાડી પોતાનાં ફરજીયાનાં સુખનો હમૈસનો ભોગ આપે. બાપે બધા ખર્ચ બેવડા હોય છે. પોતાની આરતોની દેવાતીમાં તેઓ ઉપર ખ્યાર કરે છે, આજે જીવ આપવા માગે છે અને મરી જાય છે તો રડે છે અને કુટે છે અને સત્યાનાશ વળ્યું એવું જણાવે છે. પણ થોડા દહાડા ગયા એટલે પંદર વરસની છોકરીઓ પાછા પરણવા માટે શોધતા ફરે છે. આજે હું મારી મરનાર માતાને યાદ કરું છું કારણકે માતા વગરનું જીવતરણ બળ્યું. મારી માતા હતેતો આજે હું એટલો દુઃખી નહીં થતે. કેટલાં શાવકી માતાવાળા ફરજીયા ધમ્મતાં હશે કે માતાને બદલે તેઓના પિતા મરણ પામ્યા હતા ! શીરીન, યાદ રાખજે કે તું સુખી કદી થનાર નથી અને ને દિવસે તું આ ઘરમાં પગ મેલશે તેજ દિવસે આ બાપીકુ ઘર હું જાવેદાનનું તજ માફ બદખખત જ્યાં લેઈ જશે ત્યાં જઈશ. ને છોકરી મારી વહાલી માદરની વહુ થવાને સરજેલી તે શુ મારી શાવકી માતા થઈ મારી માદરની જગા ઉપર આવે ? નહીં, એવો દેખાવ મારેથી જોવાઈ શકનાર નથી અને એવો દેખાવ જોયા કરતાં તો માફ આ બાપીકુ શહેર છોડી હું પ્રદેશવાસી થઈશ. આજે કોણ સાંભળી આવે છે ? એ તો ઉકર કાનફાટયો ! મારા બાપા મારી એક પુરી બેહેનને જોણી સાથે સદના ખાડામાં નાખવા માંગે છે તે !

[ઉકર કાનફાટયો દાખલ થાય છે.]

ઉકર—કેમ ખશર શેઠ, વહી કોણને રડાવાંનો વીચાર કરાવે ? કોઈ મારવાડી નહીં જડતો કે ? તમારી બેહેનને મારી સાથે પરણાવે તો તમે કુવા પુરવા માગોય, તો હું પુછું કે તમે મારા જેટલું કમાવોય કે ? એ તમે બાળકાલના પારસી પોરીયાઓની તેહેકરાઈજ તો. આજે મારા પોસાકપર જુલોય કે ? (ગાય છે; જીવો વધરા; ગાયણ ટ્યું)

માટે ખશર શેઠ મુંગા મુંગા ચાકરી ધંધે લાગી જવો, નહીં તો ધકેલા ખાસો.

[જમણે.]

ખરાડ—આજે મારો દાહડો બદલપત્ર છે ત્યારે મધ્યુ સાંભળવું જોઈયે.

[બન્ને દોડતો દોડતો આવે છે.]

બન્ને—આવો ખરાડ શેઠ મારી પુઠે ઝડપથી આવો; ચાલો, ચાલો જલદી કરો; હળવે આવના: ચાલો, ચાલો.

ખરાડ—પણ શું છે બોલતો ખરાડ ?

બન્ને—બસ તમે તમારે મુગા મુગા મારી પુઠે આવો; ચાલો તમારો બેરો પાર: તમારું કામ મેં નક્કી કરી આપ્યું છે; બસ ચાલો.

ખરાડ—પણ શું નક્કી કર્યું છે ? બેરો કેમ પાર પાડ્યો ?

બન્ને—આ મારી બગલમાં જોડુ કેની—આ રહ્યું !

ખરાડ—શું ? શું ?

બન્ને—તમારા બાપનો જીવ એમાં છે સાહેબ; સુનાંની મોહોરની આ ઠેલી છે. ચાલો સાહેબ મુગા મુગા મારી પુઠે ચાલો નહીં તો તાળો બગડી જશે.

ખરાડ—(વિચાર કરી) હીક છે ! આ બનાવ જીગરમાં વળી નવી આશા પેદા કરે છે.

[બેઠ જાય છે.]

[અસલાહ ઘેલા ગાંડા જેવા દાખલ થાય છે.]

અસલાહ—(બહુ ગભરાયેલો) ચોરો ! છુટારાઓ ! ખુનીઓ ! અરે માહિતમ ! મોહકાણ ! સીતમ ! મારે ખાણું ખરાબ કરી નાખ્યું ! ચોર, ખાસો પકડાયો. (પોતાનાજ હાથને પકડી) લાવ મારા પૈસા ! મારે માથું ગળી મથુંચું ! હુ ક્યાં છેક, હુ કોણ છું અને હુ શું કરું છું તેની મને ખબર નથી. અરે ! મારા પૈસા, મારા પૈસા ! (પોતાનાજ હાથને જોસમાં પકડી) કેમ શું કહ્યું ? આપેલું કે નહીં ? નહોતો પોલીસમાં પકડાવીશ હ ! અરે, પણ અહીંયાં કોઈ નહીં મળે. અરે તેનો વટેણું વાવી ગયેલો હશે ! હુ પોલીસમાં જાઉંચું, મારા આખા ઘેરને, મારા નોકરોને, મારું ઊકમું એને, મારી બાપડીને અને મને પોતાને પણ હરરતા સોમંદ ખવડાવીશ;

અરે ઐટલામાં શું વળ્યું? મોહલાના સઘળાં માણસોને, અને શેઠેરના સઘળાં માણસોને વતીક હું હરતા સોગંદ લેવા કહીશ; હું તેઓ સઘળાંઓને ફાંસી દેવડાવીશ; આખી દુન્યાને હું ફાંસી દેવડાવીશ; અને અગરજો તેમ કરતાંખી મારા પૈસા નહીં મળશે તો પછી હું પોતે ફાંસી ખાઈ મરી જઈશ.

[જાપછે.

અંક તરીજો—દેખાવ તરીજો.

[અસલાજીના ઘરનો હાલ—કેટલાક નોકરો સાફસફ કરતાં વાત કરેછે.

કાવલો—હવે આ અવર ઘેરનો દહાંડ ફરે ખરો; નવાં ખાંધ ધણું દુલ્લા જીવનાં છે, અને તેવણુ ઐવી દરીદ્રતા અને કંજુશાઈ વધુ વાર ચાલવા દેનાર નથી. આજે રાતનાજ પચીસ માણસનું ખાણું કરાવ્યું તે એવું તો રેલછેલ છે કે અલાઈમાગમાં આખી નાત જમે.

બીજો ચાકર—વળી અગાઉ તો ચોખાં પાણી સિવાય બીજી કાંઈ વાત નહીં હતી અને આજે તો આપણુ ગરીબ ચાકરોને માટે પણ ઐક દળન બખબાની ખાટલી આપીય.

કાવલો—અરે ખાનારખીનાર તેને ખોદા આપનાર; જેવી ખાઈ છે તેવાજ જો તેણીને વર મળ્યો હતો કેની તો ખોલવાનીજ વાત નહીં.

ત્રીજો ચાકર—અરે પણ તેમાં શું છે? વર એવો છે પણ તેની ઠેલી ગખ્ખર છે કેની! અરે ઐ કાંઈ આપણુ ગામડેની પોરીઓ છે કે? મુ'બઈની આજકાલની પોરીઓ તો એવી પટામણી કે અસલાજી જેવા શો ગણા સુ'મેનેખી નચાવી તેઓની ઠેલીઓનાં મોહોડાં ખુદલાં મેલાવે.

[ભીમ ઘાખલ થાયછે.

ભીમ—કાવલા દોડ, ને કટલર પામરને ત્યાં કેહી આવકે હંઆમાંને ખાર દળન અમખીન, ખાર દળન આંડી, ખાર દળન પોર્ટ વાઇન, ખાર દળન શેરી, ખાર દળન હોક, ખાર દળન કેરોશેટ, ખાર દળન નોહીયો અલે જે બીજો ફરમાશુ દાર તેઓ પાશે હોય તે ઘુરત મોકલાવી દે. ને

જમશા તું જલદી દોડી જઇ પીયસને ત્યાં કહી આવ કે પેશતરીને પુડીંગા હજી આવી પુગાં નથી ને આવતી વખતે જરા મરીન લાઇન્સપર જઇ પળટણમાં દેહી આવજે કે હજી એંડ આવું નથી.

સધળાઓ—શાબાસ ! શાબાસ ! હુરરે !

ભીમ—મોલ વગર ઘર શોભેજ નહીં, તેમ બેરી વગર આજવેર અસલાહનું ઘેર શુંનું હતું. ચાલો ચાલો, તમે જાઓ, બાઇજ આવી પુગાંછે.

[આકરે જાયંડે. શીરીન, અભઈજી તથા ફરનીચરવાળો મેમજી દાખલ થાયછે.

શીરીન—ભીમ, મારા હાકમ પ્રમાણે નોકરોને મોકલી દીધા કે ?

ભીમ—હા, બાઇ.

શીરીન—વારં કાસમ મીયાં જેમ અને તેમ બીજાનાંઓ તો સરસ બીજાંનાં મોકલાવી દેજો.

કાસમ—અરે બાઇ સાહેબ, તમારં કામ નો બીજું સધળું કામ પડતું મુકીને ફરવું પડશે. (માયું ધવડીને) પણ બાઇને કહું જે બંડ-નના પ્રદર્શણને લીધે પીછાં ધણાં મોધાં થઇ ગયાંછે.

શીરીન—કાસમ, પૈસાની વાતજ નથી. ખસ તું તારે સૌથી સરસ બીજાંનાંઓ બનાવજે અને અસલાહ બપર તેનું બીજ કરી મોકલજે. અને કાસમ ચારે બાજુએ મોટા તખ્તા મેલાવજે તથા ઓરડો સજી-ગારવા માટે જેમ તુને ઠીક લાગે તેમ કરજે. પૈસાનો કંઈ ડર કરતોજ ના.

કાસમ—બાઇ સાહેબ, શું પૈસા નાખી દેવાના આવ્યાછે ? હું તો કરકસરથી ખરચ કરી તમારા ખર્ચાદ પાસેથી ચોખ્ખે ચોખ્ખું બીજ લે-ઇશ, પછી તમારે ગમે તે મારી મેહેનતનું આપજો.

અભઈજી—પણ દીકરી શું કામ આંમે બારીઓબી કહડાવી નાંખી નવી કરાવેય ?

શીરીન—માયજી, તમે મારી વચમાં પડતાંજ ના ; મને અસલી ચીજોનો ધણોજ ડિઝાકર છે, અને આંમે ઘેરની કોઇબી ચીજ મને મમતી નહીં હોવાથી જ્યાંવેર તે સ્થળી ફરવાઇ નવી આવે નહીં ત્યાંવેર

મારેથી આવે ઘેરમાં રહેવાયજ નહીં. મારી શહીદીઓ આવે તે ભો-
કાને શું હું આવા હોલમાં બેસાડું કે? મારી મડમ પાસે શું હું આવી
ટેબલ ઉપર શિખવા બેસું કે? છટ “નોનસન્સ.”

કાસમ—“ખાઈ” તમે બરાબર બોલોય; અમે જે સાહેબને ત્યાં જઈ-
યેય ત્યાં દર મેલમાં કાંઈ ને કાંઈ નવું ફરનીયર આવતું ને આવતું.
ખાઈ જો તમુનેથી ધર ખરું સણુગારવું હોય તો ચાલુ “ફાશીન” પ્રમાણે
ચાલતુંજ જોઈયે. (ખાજુએ) એ પ્રમાણે તો થોડા વખતમાં ઘેરથી ચલાવું
પડશે હો!

અભાઈજી—અરે બા એવા લાડ ઈંગ્લેન્ડનેજ શોભે. આપણે ક્યાં
તેઓની સુજે તણાવા જઈયે? શીરીન તુંબી એમ મોટાંની સુજે કુકી
થતી ના.

કાસમ—આહા! આહા! આહા! તમારાં મા અસહી વિચારના
છે પણ તે દહાડા હવે વહી ગયા, હવે તો સારો સીણુગાર કરો તોજ કોઈ
તમારા ઘેરમાં પગ મુકેછે.

[કસખાંદોર અને ઝવેરી દાખલ થાયછે.

શીરીન—આવો પુરનમલ. કેમ પેલી ચારો કસખી કોરની સાડી
લાયા કે? હું બધા ભરેલા છકના પોલકાને માટે તો તમુને કેહેતાં જુ-
લીજ ગઈ.

પુરનમલ—ખાઈજી સારી તો એવી લાવ્યોછું કે બે ઘડી ગવનડ-
રખી જોયા કરશે. પણ આવે બે નવી તરાહ આવીય તેની કોર ભરા-
વવાની હું તમુને મજામુત જલામણ કરું છું. કરશનદાશને ત્યાં વાટર-
સીલકની ઘેરા જાંતુરા રંગની જે વેલાતી નવી સાડીઓ આવીછે તેની
ઉપર જો એ મુકશે કેની તો કાંઈ મણાજ નહીં. જલા જલા શેઠાયાઓને
ત્યાંનાં બધરાંઓ મારું માથુંજ ખાઈ ગયા કે એવી કોર પેઢેયાં
તેઓને ભરી આપવી પણ મેં સાફ ના કરું કે અભાઈજીના શીરીનખાઈ
વગર કોઈ બીજાને હું પેઢેલા આપનારજ નથી. સારી સુધાં બેઉની
કિંમત ૧૧૦૦ રૂપિયા થશે અને એને લાયકના બે પોલકાઓ ઉપર
ખાસા રૂ ૭૦૦ બેસશે.

શીરીન—ઠાંક છે. પણ બરાબર કરીને જલહી લાવજે હો! મહીતો
સુવા તમારા ભોકાની ચાલ છે તેમ ચાલુએ દોહોડશે ધકેલા બવાઈ
મજ પછી લાવી ના આપતો!

કાશમ—(બાળુએ) આ તો દીવાળીયું કામ છે. માટે મુંગા મુંગા આપણેથી રૂપિયા ૧૦૦ અથવા ૧૫૦ તો સામાન મુકી ૭૦૦ અથવા ૮૦૦ તું ખીલ કરી જલદી ચુકાવી લેઇજીયેની, નહીં તો પછી કોણ લુ-ખાને શોધવા જઇશું.

શીશીન—(ઝવેરીને) કેમ રામલાલ, રહ્યા રહ્યા ૪ દહાડે આજે આપા કે ? વારૂં પેલી નેકલેશ ને એરીંગ લાયાય કે ?

રામલાલ—દીલ્હીથી છેક આજેજ નેકલેશ આવી પુગી. મુંબઇમાં કોઇથી ઝવેરી એવી નેકલેશ લાવી આપે તો હું મારી મુજ ખોડાઉં. કાશમીરના રાગમે દીલ્હીના નવાબની ઐરીને વારતે એ ભેટ મોકલી હતી પણ તે નાંધલી પડવાથી અહીંયા પેચવા મોકલી છે. એના રૂપ૦૦૦ પડશે.

• શીશીન—(તપાસી) નેકલેશતો બહુ મારી છે, પણ રામલાલ, બહુ મોંઘી પડે છે માટે રૂ૪૦૦૦ આપું, ચાલ કમુલ કર.

રામલાલ—અરે જાઓ જાઓ બાઇ, કાંઇ ચોરીનો માલ છે કે ? એક અરધી ઓછી નહીં લેઇશ. એના ધરાકતો હજારો નિકલી આવશે.

શીશીન—ચાલ વારૂં લાવ. અને એનો તથા એરીંગનો રૂ૭૦૦૦ તો અસલાજીને નામનો આંકડો કરી માકલજે.

[અસલાજી કપાળ કુટતો દાખલ થાય છે.]

અસલાજી—તે ગીયા ! જવેદાનના ગીયા ! મારૂં ખાણું ખરાબ થયું ! હવે શું જડતાતા ! કોઇ કહેજે “ ન્યુસપેપર ” માં એની ઇનામ આપવાની જાહેર ખબર છપાવો. તો શું મદતનો માલ આવ્યો કે ઇનામ આપું ? વળી જાહેર ખબરનો રૂ ૨ ની ચોટલી અને નહીં કોઇની નજર ઉધડી હોય તેથી ઉઘડે. અરે ખોદા ખાતર એકજ વખત તેની ઉપર મારી નજર પડાવો !

શીશીન—અને વારૂં ઝવેરી, નવી ફાશીનની એક ઉંચા હીરાની બાંગરીની ઓછામાં ઓછી શું કિંમત પડશે ?

ઝવેરી—મારી પાસે એવી એક બાંગરી હમણાજ આવી છે જેના રૂ ૩૦૦૦ હું ઓછામાં ઓછા લેઇશ.

અસલાજી—શું ? શું ? હુઆ તો મારા રૂ ૩૦૦૦ લીધાય ? અરે

તારં સત્યાનાશ યાય તેં મને રૂ ૩૦૦૦ ની લીમરી ચુકાવોય કે? ચોર ! ચોર ! સિપાઇ પકડો ! પકડો !

ઝવેરી—(ગભરાઇને) અસલાહ ! શું છે? અરે મેં શું તમારું ખાધું પીધું ?

અસલાહ—મારું ખાણું ખરાબ કરી હજી મને પુછેય કે શું કર્યું? અરે મારું સત્યાનાશ વખ્યુંય ! મારા પૈસા ચોરાયાછે ! મઠ કાલે જો રૂ ૫૦૦૦ હું મેંકમાંથી લાવ્યો હતો તે ગુમ થયાછે અને (રડાને) હું કદીથી તેને પાછા જોઇશ નહીં !

શીરીન—પ્યારા અસલાહ તેમાં દલગીર થઇ રડો શાનાં પડોય ! કદાચ તમુને તે રકમ પાછી જડશે; અને નહીં જડશે તો તમારી બદલા મઠ ! એટલી નજીવી રકમને માટે નકામો મદાઇનો જીવ શું કામ ખાળોય !

અસલાહ—શું નજીવી રકમ ? રૂ ૫૦૦૦ ને તું નજીવી રકમ કહેય !

અભડહિ—નહીંરે મરં, તમુને દલગીર જોઇ મારી અખઇ રહી છોકરી તો તમુને દીલાસો આપવા એમ જોલેય. બાકી શીરીનને પોતાના મનમાં તો બહુ લાગેય.

અસલાહ—મને દીલાસો આપવા ! રૂ ૫૦૦૦ ને નજીવી રકમ કેહી તમારી છોકરી મને દીલાસો આપેછે ! પણ ઝવેરી રૂ ૩૦૦૦ ની તું શું વાત કરતો હતો ? શું તુંને મારા ખોવાયલા પૈસા કેથે જડયાછે ?

ઝવેરી—તમે શું જોલોય તે હું જરાકથી સમજતો નથી. હું તો આ ખાઇને કેહતો હતો કે હીરાની બાંગરી રૂ ૩૦૦૦ થી ઓછી કિંમતે કેથે મળનાર નથી. પછી મને તો—

અસલાહ—શું ? શું ? શું ?

શીરીન—બહુ મોંઘી છે. તોપણ શોખની આગળ કેઇ ચીજ મોંઘી હોય ? માટે ઝવેરી જરા અને તો આજેજ મોકલાવી દેજો. પ્યારા અસલાહ, આંમે લોકો આંકડો ક્યારે ચુકાવી સેવા આવે ?

અસલાહ—પણ શું હું સ્વપનો જોઉંય કે ?

શીરીન—કાંઈ નહીં થોડા દિવસ રહીને તમારો આંકડો મોકલી દેનો. વાઈ જવેરી, મોતીની ત્રણ શેરી માળા અને એક રહકુલની શું કિંમત પડશે ?

જવેરી—બાઈ એક મળી રૂ ૨૦૦૦, અને વળી રહકુલ અને ત્રણ શેરી માળા વગર તમારો બીજો પોશાક સોલશેજ નહીં.

શીરીન—તું કહેત્ય તે ખરુંજ છે અને સાથે લાગુ સરતું હોવાથી આજે મોકલાવી દેજે. મારા ખાવીંદના નામ પ્રમાણે લખેકો તો કરવોજ નોંધયે.

અસલાજી—અરે એમ કર્યા અગાઉ પહેલાં મારું માથું કાપી નાખજે. તું કરેત્ય શું ? તું શું ઘેલી થઈ ગઈય ?

શીરીન—અરે મરી જાઉં એમ શું બોલોત્ય ? નવી મોહોરદારને ઘેરમાં લાવો ત્યારે શું ઘેર સીણુગાર અને ઘેરી સીણુગારના ખરચ માટે ૨૦ અથવા ૨૫ હજાર ખરચી નાંખવાને આંચકી ખાશે ?

અસલાજી—એ જવેરી, એક અરધીતુંબી તું અહીંયા આપી જશે તો તારું માથુંજ ભાંજી નાંખાશે.

શીરીન—અસલાજી, તમારી આ વર્તણૂકની મતલબજ હું સમજી શકતી નથી. પરણ્યા પછી તમે મને કેવું સુખ દેખાડશે તેનો આ નમુનો તમો દેખડાવતા હશો !

અસલાજી—અને પરણ્યા પછી મારા કેવા હાલ થશે તેના ઉત્તમ નમુના આમ્મિ તુંજ બતાવેછેની !

શીરીન—અસલાજી સાંભળો. એક સુધારાવાળી પારસી અબલાના સંઘળા હકો હું ભોગવવાની અને તે સિવાય હું કાંઈ બીજું વધારે માંગતી નથી. પોશાક કેમ કરવો તે મારું કામ છે, નહીં કે મારા ખાવીંદનું. તમે કેટલું ખરચી શકો તે હું જાણું છું અને તે પ્રમાણેજ હું ખરચ કરીશ; અને એકબારમી જો હું વધારેબી કરું તો તે તમારુંજ માન વધારવા કેની ! હુન્ના એમ તો કેહેશે કે આ એશકીઆનું અસલાજીની ઘણીઆંણી થાય.

અસલાજી—અભાઈ, આ બોલો તમે સાંભળોત્ય કે ?

અભાઈ—મારી છોકરી લખલુટ થાય તે મરીજાઉં મનેમ્મી ગમે નહીં જો; પણ મારાં તેમજ તમારાં કુટુંબનાં માનને ખાતર સીરીને લપકા સપકામાં દેખાવ દેવોજ નોંધયે. જીભરં અસલાજી માફ કરજો પણ ખોલ્યા વગર ચાલતું નથી કે આખી મુંબઈ તમારી કંજીસાઈની વાતથી જાણીતો હોવાથી તમુને ઉકરડાના નામથી બોલાવેચ તે ખેતાય કાઢાડી નાંખવા, દુન્યામાં માન મેલવવા તમારેતો ઉલતો ઉપકાર માનવો જોઈયે કે તમારાથી ઉલટાજ સ્વભાવની બૈરો તમુને મલીછે. મારી છોકરી કાંઈ લખલુટ થવા માંગતી નથી, પણ ૩૨૫૦૦૦ ની અંદર લખતો મુલસા ખરચ કરો નાંખશે. અને પછી કાંઈ દર વરસે જરૂરવેરાત અથવા કપડાં ચપડાં ઉપર એટલો મોટો ખરચ થવાનોછે ?

શીરીન—અરે નહીંજતો ! લાગ્યે ૩ પં૦૦૦ બધા મળી દર વર્ષે થાય અને મારા ખાવીંદને ખોદા સલામત રાખે તે ૧૦ લાખની તેવણુની દોલતમાં ૩૫૦૦૦ દર વર્ષે મને એશકી કરવામાં તેવણુને ક્યાં બારી પડવાનાછે !

અસલાજી—હું લુટાયો ! મારું પુન થયું ! અરે બાઈમ્મી બુદાપામાં જવાન ઝારતો સાથે પરણવાનો જે શોખ કરે તેના મારા જેવા પુરા હાલ થશે ! જો મારી ઉમરની કોઈ અધોર વિધવા શોધી હને તો મારું ઘેર ખરું સુખી થતે અને મારો બુદાપો સારા મંસારમાં પસાર થતે. પણ મારા જેવા બુદાને પરણવાની કેવી રમત ! તોપણ, એક દીલાસો છે અને તે એકે હું હજી સુધી પરણીને ફર્યો નથી.

અભાઈ—તમુને તમારો કોલ પાલવોજ નોંધશે, નહીં તો કે લખત પ્રમાણે મારી ખેટીને નુકશાનીના ૩૨૫૦૦૦ આપવા પડશે.

અસલાજી—મનમાં એમ મલકાતાં નાં. મારી પાસે તેમાંથી છટકવાનોમ્મી એક રસ્તોછે. મેં મારા વહીલ વારસોને એ રકમ આપવા માટે બાંધી બીધા નથી, માટે જો હું ફાંસો ખાઈ આપધાત કરું તો આ રકમ લેતાં તમો આ લવના મારા દુશ્મનો હાય ચોલતાં રહી જાઓ. પણ તેની અમાઉતો આ પીડાઓને કાઢાડી મુકુ. નિકળો ચોરો, લુટારાઓ, ગળાં ફાંસુઓ ! ઈફદમ અહીંયાથી ચાલી જાઓ, નહીં તો ધક્કા ખાઈ આઢેર જશો !

[તેઓ સમળાં નાહતી જાયછે.]

અસલાહ—અસલાહ, તમે ઘેલા થઇ ગયલા માલમ પડેછો.

અસલાહ—મેં જ્યારે લખત ઉપર સહી કરી ત્યારે ખચીત હું ઘેલોજ થઇ ગયો હતો. અરે ખોદા ! હું મારું નામજ લખવા નહીં શિખ્યો હતો તો કેવું મળહનું !

અબદુલ—મારી છોકરીએ બીજાં લલાં લલાં માંગાં ના પાડી તમુને કમુલ કર્યા તેનો આ બદલો કે ?

અસલાહ—અરે હું અંતઃકરબુથી ઇચ્છુંએ કે કોઇનીબી સાથે તે-
ણી પરણી ગઇ હતે ! મારું લખત મને પાછું આપી દેવો અને કોઇબી
બીબના લાલમાં તમારા આ હદીયા (શીરીનને બતાવી) ઉપરનો મારો
સબલો હક ધલાકો છોડી દેવાને હું આ ઘડીએ તૈયારછું.

અબદુલ—હવે તો બહુ મોટું થઇ ગયું ! એક વખત ના પાડયા
પછી હવે શું પાછા નેઆને કાલાવાલા કરવા જઇયે કે ? નારે ભુસુરે !
શું મારી એકપુરી દીકરીને એવી હલકી પાડું કે ?

[બીમ દાખલ થાયછે.

બીમ—બાઇ સાહેબ, તમારા હોકમ પ્રમાણે હું દરજીને બોલાવી
લાવ્યોછું.

શીરીન—તેને અંદર આવવા કેહે. તમારે માટે અસલાહ, મને
કેવું હું હશે તેનો આ એક દાખલોછે. તમારે માટે સૌથી સરસ ફા-
શીનનો નવો પોશાક શીવડાવવાને બેડમ પાઇલને ત્યાંનો વડો દરજી બો-
લાવી મંગાવ્યોછે કારણ કે તમુને સારું લાગવા માટે જેમ મને એશકી
થવાનો જરૂરછે તેમ મને સારું લગાડવા માટે તમુનેબી એશકી થવું
જોઇશે. ચાલો માય, ચાલો એમતો હોયજતો, મારા ખર્વીદ ઉપર એટલાં
બધાં રીશે ના ભરાવો. ચાલો આપણે રાતના મોટાં ખાણુંની ગોઠવણ
પુરી કરીયે.

અસલાહ—અરે સુખલી, સુખલી ! તેં જે કહ્યું હતું તે એટલા
વારમાંજ મારું પડયું.

[પારકોલ દરજી દાખલ થાયછે.

પાશકોલ—સલોમ સાહેબ. અમેરા નોમ પાશકોલ ઓર અમ બેડેમ પાશકે ઉદર બરા દરજી હયે. તુમેરા માપ પેહેલાં લેના કે તુમ પેહેલા પેટરન દેખનેકું મંગતા ? ચલો શેઠ તુમેરા માપ પેહેલા અમ લેતા. આખા મુ'બદલે અમેરા જૈસા દુસરા કોણુ દરજી નહીં હયે. બડા બડા પોરસી શેઠ અમેરી પોસ કપડે સીલાતા. સીધા ખડે રહો. અમ બગલકા મોપ લેતા.

અસલાહ—અરે મુગો મુગો જઇ મરની નહીં તો કે આ લાકડીએ તારી પીંતું માપ લઇ લેવશ ! તારા જેવા દરજીઓનું મારા ઘેરમાં નહીં પણ દીવાલીઆઓના ઘેરમાં કામ. નિકલ અતર ધડી મારા ઓર-ડામાંથી. કાવલા ! સોલા ! દોલા ! એને ધક્કા મારી બાહર કાઢાડો !

પાશકોલ—તબ કાયકે વાસ્તે તુમ બોલાયા. અમેરા બખત કુચ ફાકટ હયે ? બખતકા હમ બીલ કરેગા.

[પાશકોલ જાયછે.]

અસલાહ—મારા જેવા યુદાઓએ મારા દાખલા ઉપરથી ધડો લેવો જોઇયે કે જવાન છોડીએને આપણે બેરી નથી લાવતા પણ બડા પાપ લાવીયેય.

[કાવલો ૬ અથવા ૭ મજ્બુરોના માથા ઉપર ટોપલા-માં બાટલીઓ કચકાવી લાવી ઝડપમાં પસાર થવા માંગેય.]

અસલાહ—અરે કાવલા કયાં જાયય ? કાંઇ બોલીતો મરની ?

કાવલો—શેઠ, વળી જમ કયાં ? બાઇએ રાતના મોટાં ખાણાં માટે દારૂકામ મંગાવયું હતું તે લાવ્યોછું; બીજી ચીજો પછવાડે ઘાટીઓ લાવેછે. જો શેઠ હું તમોને કહુંચ સાંક; વળી તમે કેહેશો કે કહું નહીં. ૨૦ ચાકરોથી આવડાં મોટાં ખાણાંને પુરા પડી શકાશે નહી. માટે બીજાં ૨૦ અથવા ૨૫ નોકરો મંગાવો.

અસલાહ—નિકલ ચોર. ઠગારા, લુચ્ચા, સધલા મને ઠમવાજ બેઠાં કે ?

કાવલો—મારે શું છે. તમારી કુચ્છી થશે.

[કાવલો મજ્બુરો સાથે જાયછે.]

અસલાજી—અરે ! અરે ! મોઢકાણુતો હવે છેક હદ બાહરે મધ !
 અરે અસલા, અસલા ! તેં તારો ખુદાપો વેચ્યો ત્યારે આટલું ખમિય
 ફેની ? (અંદર પડખ વતરોગે વાગેછે) લે ! વળી આંખે નવી મોઢકાણુ !
 વળી એ શું ? (જોસમાં વાગે છે) શું મારા ઘેર ઉપર કોઈ ઘેરો ઘાસવા
 આવ્યુંય કે ? હું ઇચ્છુંય કે તેઓ તેને આગ લગાડી મેલે, જેથી અમે
 સમજાં અંદર બળી મરીયે ! (જોસમાં વાગેછે.)

અંદરથી ખુબો—હુરરે ! હુરરે ! હુરરે ! ખોદા અસલાજીને સલા-
 મત રાખો ! હુરરે ! લેવો ગાહેઓ નવાં જોડાંને ખોદા સલામત રાખે તેની
 સલામતી ! હુરરે ! અસલાજી ઉકરડા અને શીરીનખાઈ સુનામખીનું જોડું
 દુધે નાહાય, પુટે વ્યાય. અને જુગ જુગ જીવે ! પીટ, પીટ, પીટ હુરરે ! !

અસલાજી—મોહોલાના છોકરાઓનું આ તોફાન લાગેય; પેલી નાપાક
 દુકતીએ વાળુ મંગાવ્યું હશે તેની આ ઠેકડી થાયચ. દુન્યા મારી ઉપર
 હસશે અને થુકશે ! હાય ! હાય ! ધરડા થયા એટલે ઘેલા થયા ખરાખર !
 અરે જેથી ખુદો આવી અધાર જવાન છોકરી સાથ પરણવાનો હવે
 વિચાર રાખશે તેને ઓળખાણ પીછાણ વગરથી ઘેર જઈ એવું પમણું
 ભરતાં વારીશ ! તેઓ મારા આ દાખલા ઉપરથી અનુભવ નહીં લેતો
 તેઓના જેવા કર્મકુટયા કોઈ નહીં ! (અંદર જોસમાં વાળું વાગેછે) આ
 રકાસતો હજી ચાલુજ છે, અરે તારે ખાણું ખરાય થાયરે શીરીન ! (વહી
 પાછું વાગેછે) અરે કોઈ નહીં અટકાવે ? કાવલા, સોલા, દોલા (દોડી જાય
 છે અને તરતજ સુખલી સાથે દાખલ થાયછે.)

સુખલી—અરે અસલાજી શેઠ ! મારું કહું માનતે તો આવું
 બનતે ! તમારી આંખ તો મેં ઘણી ખોલી કે થોડા દહાડામાં તે તમુને
 વચર બાડાના ધરમાં મોકલશે પણ તમે મારું નહીં માન્યું અને મોરી
 ચામડી ઉપર ભોભાઈ દર્યા !

અસલાજી—સુખલી ! સુખલી ! તારો શિખામણુ જો માની હવે
 તો આજે હું કેવો સુખી થતે ?

સુખલી—અરે પણ અસલાજી, તમે ઘેલા મધ મચાતા ! તમે તો
 મરેપરેશન લે મરેપરેશન, મરિવ હાલ અને ફાઉન હાલમાં બાપાણુ

કરો અને તો પણ તમે જ કેમ છતી ખુલ્લી આંખે જાણી જોઈને કુવામાં પડ્યા ?
વળી ભલા માણસ તો જાણે લુમકો લુટાઈ જતો હોય તેમ એકદમ
પરણી ગયા !

અસલાહ—હું પરણ્યો નથી; હું હજી પરણ્યો નથી.

સુખલી—નથી પરણ્યા !

અસલાહ—નહીં, નહીં, નહીં.

સુખલી—ત્યારે તો દીકજ છે. બે ચોખ્ખા પડ્યા વગર કોઈની માણસ
ખાડામાં પડેલો ગણાતો નથી.

અસલાહ—અરે પણ હું તો જખરા ખાડામાં પડ્યોયની. અરે
સુખલી ! મારા કર્મની કાંઠાંણી કોણ જાણે ? તેની સાથે પરણવા માટે
મેં એક ખત, એક ખત, એક રૂપ૧૦૦૦ ની નુકશાણીનું ખત કરી
આપ્યું છે.

સુખલી—ત્યારે તો એ રકમ તમને આકવી પડશે.

અસલાહ—શું એકે ? મારો જનન, મારો જીવ, મારું જીવન,
મારું લોહી આકું !

સુખલી—અરે તમારા ઇંગ્રેજ કાયદા અને લા પાઈટો બંને તે
તમને આકવાતો પડવાના—

અસલાહ—તેમ કર્યા અગાઉ હું ભસ્ત્રમાં જન્મશ; મારા પૈસા,
ધારા પૈસા બંચાવવા હું પેહેલા એ નાપાક સાથે પરણીશ અને બીજો
દિવસે ગળામાં ફાંસો દેઈ મરી જઈશ.

સુખલી—(કપાળ કુટી) અરે મારા વહાલા શેઠ ! એક જીવને
બીધે તમારાથી કેવા દાલ !

અસલાહ—અરે સુખલી ! એક વરસ અગાઉ હું મરી ગયો
હતે તો કેવું દીક ? (અંદર ગોંગાટ સાંભલી) અરર ! વળી નવી શું મો-
હોમાં છે ? સુખલી જો ! જો !

[સુખલી જાય છે; બીજી મમયી કેકેન્નાદ લગ્નના
બહુ એશકી પોશાકમાં દાખલ થાય છે.]

અસલાહ—વળી આ શું નવી બલ્લા ?

કેકોબાદ—કેમ અસલાહ શેઠ મને ઓળખતા નહીં કે !

અસલાહ—ઓળખું ! હા, હા ! એની મતલબ શું ? હું સમજ્યો, સમજ્યો ! મારા ચોરાયલા પૈસાની હીવાળી છે ? અરે હુઆ કેકોબાદ, મેં તારી ઉપર ભરોશો રાખી મારો સઘળો વિશ્વાસ તારી ઉપર મેલ્યો તેનો આ બદલો કે ? મારો જીવ એમ તું જુટી લેશે એવી મેં કદી આશા રાખી હતી નહીં.

કેકોબાદ—સાહેબ, તમારી આગળ સઘળી વાત હું કમુલ કરી દેવા આવ્યો છું; અને મારો સઘળો ખુલાસો સાંભળ્યા પછી હું ધારૂં કે મારી વર્તણૂક માટે તમે મને માફ કરશો,

અસલાહ—મારું જીવ તું ચોરી જાય અને હું તને માફ કરું ?

કેકોબાદ—સાહેબ, તમારું જીવ કાંઈ ખરાબ હાથમાં મળું નથી. અસલાહ શેઠ, મને તેવો પણ હું એક મહત્ત્વ આશામી છું.

અસલાહ—તું તો સઘળાને વિશરાવે એવો નિકળ્યો ? મારી ચોરી કરી તું ઉલટી સરજોરી કરેછે કે તું એક મહત્ત્વ આશામી છે. તુંને એવું કામ કરવાને કોણે ઉશકેયો ?

કેકોબાદ—અરે, સાહેબ ! કોણ વળી—પ્યાર !

અસલાહ—પ્યાર !

કેકોબાદ—હા સાહેબ, પ્યાર.

અસલાહ—ધણેજ સારો પ્યાર ! મારી સુનાની મોહોરોનો પ્યાર કેની ?

કેકોબાદ—એમ ધારતાજ ના, અસલાહ શેઠ. મારી પાસે હાલ જે છે તે ખોદાને ખાતર મારીજ પાસે રહેવા દેવો, અને હું કશું જ ખાતર કહું કે તમારી પાસે બીજું કાંઈજી હું વધારે માંગીશ નહીં.

અસલાહ—અરે મહા ઠગ ! તું એવો નફ્ટ ચોર મલશે એવી કોણે આશા રાખી હતી ? તારી અરજખી નહાની સુની છે !

કેકાબાદ—એમજ છે ત્યારે તો અસલાહ મારે જણાવવું જોઈએ કે એકમકથી છુટા નહીં પડવાના અને કસમ લીધાછે અને મોત સિવાય બીજી કોઈબી ચીજ અમોને છુટી પાડશે નહીં.

અસલાહ—વારું કેકાબાદ. તું નગણો નો થયોછે પણ એક વખત મારો ખળનો અને ખતાવીનેતો મારી આંખને ઠંડક આપ.

કેકાબાદ—હા સાહેબ, તે મારે કયુલછે ! અને ખચીત તે ખળનોછે કારણકે તેવો ખળનો ધરાવવો તે દોલતમંદ થયા બરાબરછે.

અસલાહ—હા, રૂપ૦૦૦ ફ્રાણને દોલતમંદ નહીં કરે ! મારી મો-હોકાંણવાળી તું દોલતમંદ થયોછે. ઠીકછે લાવતો ખરો.

કેકાબાદ—જે મારા જીવનો હારછે તેને તમારો પાસંકાવી તમારા આશીર્વાદ આપજી.

[કેકાબાદ જાયછે.]

અસલાહ—હુન્યામાં આવો નફટબી કોઇ હશે ? મારી ચોરી કરી, તે મારી આગલજ કયુલ કરેછે અને વહી મનેજ તે ખતાવી મારાજ આશીર્વાદ માંગેછે. હુન્યાનું પેટ મોટુંછે અને જ્યારે મારા જેવા ૭૦ વરસના ઠાંખરાઓ ૧૭ વરસની છોકરીઓ સાથે પરણવાને તૈયાર થાય ત્યારે એવા નફટબી અહીંયાં મળી આવે તો એમાં શી નવાઈ !

[સુખલી દાખલ થાયછે.]

અસલાહ—કેમ સુખલી, એ શું ગોંગાટ હતો ?

સુખલી—અરે મરેરે મુવું શું બોલું ? મુવું બોલતાંબી જીભ તણાઇ જાય. આખ્યાં શહેરમાં વાત ફેલાઇ ગઇય કે તમે પરપયા છેવો અને તેટલા માટે તમારી બેરીના માંગનારાઓ ઢગલેબંધ ઉતરી પડયાછે, એક કાપડયાનુંજ માત્ર રૂપ૦૦૦ નું દેવુંછે.

અસલાહ—ઓ બાપ ! બાપ ! બાપ ! તેઓને કહે કે મારું મળું કાપે.

સુખલી—વારું શેઠ, તમારી આવો હાલત જોઇ મારેથી રડવું બોખાઇ નહીં શકાવાથી હું શીરીનને પણ મળી આવીશું કે જો રૂપયા ૧૦૦૦૦ તમે તેણીને આપો તો સધળી માંડવાળ થાય.

અસલાહ—શું ૬૧૦૦૦૦ ? હસ્તામાં જમને લે તેજતો. (વિચાર કરી) જા, ૩૧૫૦૦ આપીશ, વાર્ડ માંગનારાઓને તો હાલ બાહાર કાઢાડી આવું કે જેથી બારણાં આગળની ફળેની ઝોંઝી થાય.

[અસલાહ બાયછે. ખીજી ગમચી શીરીન દાખલ થાયછે.

શીરીન—કેમ સુખલી કેવી ફૂટેલ ? ખુઠો આટલું છતાંખી નહીં ચીરાતો કે ?

સુખલી—મેં તો ઘણીજી તલાવટ કરી પણ ૩૧૫૦૦થી ખુઠો વધતોજ નહીં પણ જરા વધારે દમ ભરાવ્યાથી ૩૫૦૦૦ વેર તે આપશે ખરો.

શીરીન—જો સુખલી, મારી આ યુક્તિ શુલબાઇ અથવા ખશરને ફેલતીજ ના હં ! ખુદાને તેની હેમકાઇનો મેં જે સવાદ ચખાડ્યોછે તે પોતાની પ અથવા ૭ વરસની બાકીની જીંદગીમાં તે કદી ભુલશે નહીં.

સુખલી—લે સામેથી ખુદોજ આવેચ ! હવે હું નવી તાલ લગાવીશ હં !

[અસલાહ દાખલ થાયછે.

અસલાહ—હું મુવો ! માર્ડ નખોદ વળ્યું ! હું ખવાઇ ગયો ! હું ભખઇ ગયો ! મારે ઘેર બબરચીઝોતું ઝેંક મોડું લશ્કર આવી પડ્યું : છે ! અરરર ! કીચે અલાચ્ચે વખતે જવાન છોડી સાથે પરણવાનો મેં વિચાર કર્યો ?

સુખલી—જો શીરીનબાઇ, બધી મરી જઇ મારો એટલો બોક્ષ માનો ! મારા શેઠની હાલત જોઇ મારી આંખમાં પાણી આવી જાયચ. હું મેં હાથે પગે લાગી કહું છું કે ૩૫૦૦૦ લેઇ માંડી વાળો.

અસલાહ—(ઝેંકદમ ચોંકી) જુહી ! જુહી ! જુહી ! ઝેંક કુટી બદમ નહીં આપું ! ગમેતો ૩૧૫૦૦ લેચ, નહીં તો કે જહાનમમાં જાય ! ઝેં કાંઇ નાની સુની રકમ નથી ; અને તેથી ઝેંક દમડી વધારે આપ્યા અગાઉ હું ભુખે મરીશ, કુખી જઇશ, ઝેર ખાઇશ, બંદુક મારીશ, ફાંસો ખાઇશ, જીવતોને જીવતો બળી જઇશ અથવાતો દુન્યામાં મરવાના જેથી જાતના ઉપાયો હશે તે લેઇશ.

સુખલી—અરે મરે મરે અસલાહ, એ શું બોલોય? એ બધું તમારા દુશમનને! જો શીરીનખાઈ, તમને એ હાથે પગે પડી કુહુઅ કે રૂપ૦૦૦ કબુલ કરે. તમે કોરટ દરબાર ચહડશો ને શું મારે લાગશે? ખરું છે કે મારા અખઈ રહ્યા શેઠ હારી જશે અને સઘળો ખરચ એવ-લુને માથે પડશે. પણ તેથી શું તમારી આખર વનશે? મારા કાંકણા શેઠ બુઢાપામાં શરમ ન છંડાવાથી રખે અલત ખાઈ મરી જાયતો તમારા હાથમાં શું આવશે? વળી કોરટ ને સોરટ સરખી છે માટે એટલાથીજ સંતોષ પકડે, શીરીનખાઈ!

શીરીન—સંતોષ શાનો પકડે? એકબારગી હું હારીશ તેનીથી મને દરકાર નથી. એની રૂશવા થશે એજ મારે કિના વળેલો ગણુશે, અને ત્યારેજ એના જેવા હાંખરાઓને માલમ પડશે કે જવાન છોડીએને કોલ આપી ફરી જવું તે બહુ નિય તેમજ જોખમ ભર્યું કામ છે. મને પૈસા નહીં મલેતો શું થયું? બુઢો જેલમા જશે એટલેજ મને ટાહાડક વળશે. (જાય છે; જુવો વધારે ગાયણુ ૧૧ મું)

અસલાહ—અરે ધાતકી લોહીની ખાશી છોડી! દેખાવલો સફેદ ચામડીમાં તું હારેમન દેવ છે!

સુખલી—અસલાહ, શું કરશો ન્યારે શીરીન આટલી હઠીલી છે ત્યારે એટલા આપીને જવેદાનની કાસર પતાવેની. તમે જનોયતો ખરા કે એની પાસે તમારા હાથ દસ્કત છે અને કોરટ ખરચ સિકે તમારી સામે ઢીકરી કરશે એટલુંજ નહીં પણ ન્યુસપતરવાલાઓ તમારી વિરૂધ લખાણો ચલાવશે. અને તમારી રૂશવા કરશે અને ગવનડર તમને સુલેહના અમલ-દાર અને કારપોરેશનમાંથી બરતરફ કરશે. માટે એ દિવસની આ દુન્યા માટે શું કામ તમારી ૭૦ ની કીર્તિ ખોહવો છો? (હળવે) તમે રૂપ૦૦૦ એ બલ્લાને આપી દેવો અને પછી હું તમારે વારંતે મારી મઝાનો પાણી પીયે તો ગળાંમાંથી દેખાય એવી ઝેરી શોધી લાઉં.

અસલાહ—અરર! ઘેરીતું હવે તો નામજ ના લો! બુઢાપામાં જુવાન ઘેરી કરવો અને તે કુવો પુરવા બરાબર છે! એક બલા હજુ દુર થઈ નથી અને પાછો ક્યાં ફસાવેય? જવા દેની.

[અસલાહ અને સુખલી ધુસધુસવાત કરે છે.
કાવલો દાખલ થાય છે.]

કાવસો—બાપ સાહેબ, શીશીનું બેંડ આવી પુરુષ અને હવે મેહેમાનોની આવવાનો જખત થયો. વળી નોકરોને માટે ખાવાની જમ નથી જો !

શીશીન—પેલી ફરેકાર લાંબવી નખાવી બે ઝોરડાનો એક ઝોરડો કરી નાંખ અને વચમાં જે જીનાં કપડાંનાં ઠોલલાંછે તે બાહર નખાવી દે.

કાવસો—અને બાપ માહોડું સમારવાને માટે રકાબીઆ અને ચમપીનનાં ગ્લાસો બગડે જો !

શીશીન—એકદમ ત્રીચરને ત્યાં જઈ ૪૮ દળન રકાબી અને ૭ દળન ચમપીનનાં ગ્લાસ લાવ.

મુખલી—(બાળુએ અસલાજીને) આવો લખલુટ ખરચ ચાલુ રહે તે કરતાં રૂપ૦૦૦ આપી તદ્દન છોડો છોડવોની.

અસલાજી—હાય ! હાય ! પૈસા ! પૈસા ! (આંખમાં આંસુ લાવી) મુખલી, રૂપ૦૦૦ મેલવતાં કેટલી જેહેમત પડી હશે ? વાઈ તારે ખાતર પેટે પાટા બાંધી આ રકમ આપવાને કમુલ થાઉં છું.

મુખલી—બાપ શીશીનબાપ, મારા અખમ્મ રહ્યા શેઠ રૂપ૦૦૦ આપવાને કમુલ થાયછે. તમે જો લખત પાછું આપવાને કમુલ થાઓ તો રૂપ૦૫૦ આપવાને એવણુ તૈયારછે.

શીશીન—(ગળવાંમાંથી કાઢાડી) આ રહું લખત.

અસલાજી—હું નાણું લઈ આવુંચ. એજ રૂપ૦૦૦ મારી આપી દોલતછે.

[જાયછે.]

મુખલી—(હસીને) કેમ શીશીનબાપ મારા રૂપ૦ પાકા કે ? કેવી તાલથી સુંમ પાસેથીથી રૂપ૦૦૦ અપાવ્યા ? પણ મરે રે મુવું બીજાઓ-નું લલું કરતાં મને કેટલાં પાપ કરવાં પડેછે. બસ મેંબી વિચાર કીધાચ કે તમારું અને ખશરનું જોડું સાથે મેળવા મારે મામ જઈ એકાંતવાસ બંદગીમાં મશગુલ થાઉં.

[અસલાજી નોટોના ચોડા સાથે દાખલ થાયછે.]

અસલાજી—લે મારા આંખે લવના દુશ્મન, લે આ રૂપ૦૦૦ની સ્થળી ખેંક નોટાછે, ગણી લે. એજ મારી આખી દોલતછે. ખોદ તારેખી ભણું કરશે !

શીરીન—લેવો તમારું લખત. ફગેથી આવા ઢાંખરા થઇ નાહની છોકરી સાથે પરણવાનો વિચાર ના કરતા. આજે કાલે પેલી દુન્યામાં જન્વાના, અને તમુને લાજ નહીં આવી કે એક ૧૭ વરસનાં કુમળાં બચ્ચાંને જન્મ વેરના રંગાપામાં કેમ નાખું ?

[કેકેબાદ અને ગુલબાઇ એશકી પોશાકમાં દાખલ થાયછે. સાથે ખશર અને અભઇજી પણ આવેછે.

અસલાજી—ક્યાંછે કેકેબાદ, તેં મને કપ્પુલાત આપી હતી તે ક્યાંછે ? લાવની મારા ચોરાયલા રૂપીયા ક્યાંછે ?

કેકેબાદ—(ગુલબાઇને આગળ ખેંચી દેખાડી) આ રહ્યો તમારો ચોરાયલો ખજનો. એ એક એવો ખજનોછે કે આખી દુન્યામાં તેનું મૂલ નહીં થઇ શકે.

અસલાજી—મારા પૈસા આપ, કેકેબાદ, મારા પૈસા આપ; જે મારા પૈસા તું ચોરી ગયોછે તે મને પાછા આપેછે કે નહીં ?

કેકેબાદ—અસલાજી, તમે શું કેહેવોછો તે હું ચુતલગ સમજતો નથી.

અસલાજી—તેં પછી શું મારી આગલ કપ્પુદ્યુતું નહીંકે તેં મારો ખજનો તફડાવ્યોછે ?

કેકેબાદ—જે કિંમતી ખજના વિશે હું બોલ્યો હતો તે આ (ગુલબાઇને બતાવી) રહ્યો. સાહેબ, તમારી બેટીએ આજે મને પીતાનો ખાવીદ કરી હંમેશનો સુખી કર્યોછે.

અસલાજી—શું ! નાપાક દુકતી ! તારા પીતાના એક હલકા નોકર સાથે પરણી ગયોછે ?

કેકેબાદ—તમારા કુટુંબને એથી કાંઇ માહું નથી લાગું. મારી બાબાદ અને તમારો બાબાદમાં કાંઇખી ફરક નથી, અને જોકે તમે મારા કરતાં વધુ તાલેવંત છેવો તોપણ મારી પ્યારી ગુલને તમારાં આશરો વચર રાખવાને હું શક્તીવાન છું.

અસલાહ—ઓ! મારા પૈસા, મારા પૈસા, મારા પૈસા! (કપાળ કુટી પછડાઇ પડેછે.)

ખશરૂ—આવાજી બ્યારે પૈસાને ખાતર તમે આ જૈરીબી તજવા નિક્ષી પડ્યાય ત્યારે મને એ બાયડી અપાવો અને તમારા પૈસા પાછા મેલવી આપવાની હું ક'બુલાત આપુંચ.

અસલાહ—શું દીકરા ખશરૂ, તું બી મારી ચોરી કરવામાં એક મદદગાર કે? આ જૈરી ઉપરનો મારો સઘળો હક છલકો મેં ક્યારનો તન્યોછે અને સુખેથી પરણી તમે ગમેતો માથું ફાડી લેજો, પણ પેહેલાં મારા પૈસા લાવ.

શીરીન—(પોતાની નોટા પાછી આપી) લેવો અસલાહ આ તમારા રૂપ૦૦૦ પાછા લેવો અને હું ઘાડંચકે એક જવાન બાયડી સાથે પરણવાના વિચારથી તમે હવે તદન ધરાયા હશે. પેહેલાંથીજ મારો પ્યાર તમારા બેટા ખશરૂ ઉપર હતો, અને હું ખુશી છેલ્લે કે તેણે પણ મારી ઉપર પ્યાર આણજ રાખી પોતાની પરીક્ષા સારી ફતેહમંદીથી પસાર કરીજે. (ગાયછે; જીવો વધારે; ગાયજી ૧૨ મું)

[બન્ને પૈસાની ઠેલી સાથે દાખલ થાયછે.

બન્ને—લેવો અસલાહ શેઠ તમારા આ ખોવાયલા પૈસા.

અસલાહ—(બહુ હરખાઇ) લાવ! લાવ! લાવ! મારા પૈસા લાવ! હવે હું ખરોજ સુખી થયોછું.

ખશરૂ—અને તમે જો ખરાજ સુખી થવા માંગતા હોવો તો મારાં અને શીરીનનાં લગ્ન માટે મંજૂરીયાત આપી તમારા આશીર્વાદ આપો.

અસલાહ—મારા બેટા, મોટી ખુશીથી મારી મંજૂરયાત હું આપુંછું. શીરીન તું મારા બેટાને સુખી કરજે. તું હવે મારી વહુ થઇ છે એ મને વધારે દીલ્લાસોછે.

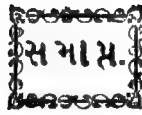
શીરીન—મેહરબાન મસરાજી, હું તમારો આભાર માનું છું પણ તમારી એક બોજ પણ ફરજછે અને તે એ કે મારી બેહેન ગુલબાઈ નેબી તમારા આશીસ આપી સુખી કરે. બેહેન ગુલબાઈ, મારા ગુસ્સા-માં તારી સાથે જે મીનાકીસ્સો મને થયો હતો તે માટે હું અંતઃકરજીથી દલબીર છું અને તેની માફ ચાહું છું (કાંટી કરેછે.)

ગુણબાઈ—એહન શીરોન, સહ સારં તેનું સેવટ સારં. હું બધી ખુશી છું કે આખરે તેં મારા ભાઈને સુખી કર્યોછે. મારો હરખ સમાતો નથી, ન્યારે હું જોઉં છું કે એક ઉત્તમ ખાવીદની હું મોહરદાર થઈ છું જે ખાવીદ મને ખરી સુખી કરશે અને મારી કેલવણીના બન્ને જે ખાવીદના ઘેરને પણ હું ખરેખરં સુખી પારસી ઘેર બનાવીશ. મારા મેહેરબાન બાવાજી, આખરે તમેએ મને આપેલી સારી કેલવણીનો ઉપયોગ કરવા માટે આવા એક સારા ખાવીદથી ટક આપીછે તે માટે મદાની હું તમારી વધારે હેતવંતી થઈ રહીશ.

અસલાજી—સુખી રહેવો મારાં ચારો ફરજંદો, આજનો દિવસ ખચીત્ત મારી જીંદગીમાં ભાગ્યશાળીછે.

(સઘળાં સાથે ગાયછે; જીવો વધારે; ગાયણ ૧૩ મું.)

[પડદો હલવે પડેછે.]

વ ધા રો .

ખેલમાં આવેલાં ૧૩ ગાયણો.

ગાયન ૧ લું.

ગુણભાઈ—(જીવો પાત્રું ૫ મું.)

કાફી—૫૬.

(સાવશે અજલુ નહિ આચો—એ રાહ.)

- ધનનો મહીમા છે ન્યારો ;
સહુ સમજી ખૂબ વિચારો. ૧
- મુરખ તવંગર ડાહ્યા લેખી—જોડે હાથ હજારો,
શાની જો કદિ ગરીબ થાએ—રખડી મરે બિચારો;
લાગે અપટ અકારો. ૨
- ભાઈ બેનને બેટા રનેહી—ધનના છે સહુ ચારો,
પોતાનાં પણુ ગણે પરાયો—ધન વિન કહે નહારો;
ગણે નિમકથી ખારો. ૩
- માન પાન નિત વનને દેછે—સઘળાં નરને નારો,
પ્રથમ જયે ધન માળા, પ્રભુના—પાછળ કરે પુકારો;
ફેાકટ લવી લવારો. ૪

ગાયન ૨ જું.

ગુણભાઈ—(જીવો પાત્રું ૧૧ મું.)

પિલૂ—ગરખી.

(મહિમાંડં ઘન હમે ના દિયેરે લોલ.—એ રાહ.)

અબળા જે કેળવણી પામશેરે લોલ;
સુખથી જગમાં નિત ધામશે.

ધરનો વ્યહવાર ભલો ભાળશેરે લોલ, પરણાને સર્વ સુખો આલશેરે લોલ; પ્રભુજી રાઈ કરી ચાલશે.	૨
ધનનો નહિ ઠાઠમાઠ નીભશેરે લોલ, ચોરોને આગથી ફના થશેરે લોલ; છલમો કોઈ નહિ લુટી જશે.	૩
માત પિતા જો તમ આ વારસોરે લોલ, દેશો તો પુત્રિ ભવ સુધારશેરે લોલ; ધનને ફક્ત દેઈ દારશે.	૪
સત્ય સુધારોઝે પ્રભુ જ્ઞાનમાંરે લોલ, વસ્ત્રો સણગારના ન ધ્યાનમાંરે લોલ; તેતો છે શુભ શુધ સાનમાં.	૫

ગાયન ૩ જી.

પાનાચંદ—(જીવો પાણું ૧૬ મું.)

કલ્યાણ જિંઝોટી-લાવણી.

(ગાવો ગાવો મધન સહુ ધામ્મો ગવન ગામ્મો ગીતી—એ રાહ.)

ભોલી જો લોભ ન કરશે—પ્રભુથી ડરશે;
તો ધૂતારા દુનિયામાં—ભૂખ્યા મરશે.

કેં ખાપ મરેથી બમણા—કોઈ તમણા,
લે લખત લખાવી રાખી ઉભા ઉગામણા
વળિ ત્રીસ ટકાને વ્યાળે—જોયે આળે;
જે નાણું ખપે તમેને દેઈ નિવાળે;

આવા મોટાંતો વ્યાજ વિના નહિ ચાલે,
સ્વીકારે લુચ્ચા જે મુદ્દલ નહિ આલે,
જે લેઈ આજ, નાદાર થાયછે કાલે,
નહિ ખાપ મરે નહિ બેટા બોલ્યું પાલે;

ત્રણ કહી એક દે ભાઈરે—ચીઠી તો પુરી લખાઈરે,
 એકોરી પણ મહિ થાઈરે—લે સુખડી સાથ સવાઈરે;
 આ કરતુકથી હુચ્ચાની—ગરજો સરજો. ૨
 બધ નાંછું શેઠ મિધારે—મોંજો મારે,
 પાછળથી કેવા હાલ થશે ન વિચારે,
 નિત ઉધરાંણી બહુ થાએ—ધડકા ખાએ,
 કદિ શેઠ મલે નહિ સાહુકાર પસતાએ;
 લાવે ચિડકું કોરટતું ઘરમાં ત્યારે,
 જુમટિસને દિવસે શેઠ ઉભા રહે ત્યારે,
 કોરી ચિટ્ટીઓ માર મુરખને મારે,
 રડિ હકતો કરવા અરજ કરો પોકારે;
 વારંટ ટાંચયાં ગએરે—ધમડે જે પાશે હોએરે,
 બુદ્ધા બાવા સહુ જોએરે—આપી દમડી કાં ખાએરે;
 ચેતી જે બદ રસ્તેથી—પાછા ફરશે. ૩

માયન ૪ ઠું.

શીરીન—(જીવો પાનું ૧૯ મું.)

કાલિંગરો—ગરખી.

(સખિ ચાલોની—જોવાને જઈયરે મહિમા આજનો.—એ રાહ.)
 સુણ સાએલી, મોટાંની સૂઝે ગોતાં નહિ મારિયે;
 આ અલખેલી, વિન મ્હોતે મરતાંતો કાંધ વિચારિયે. ૧
 મોટાંને માટું સહુ છાજે,
 મોટાં લટકે મટકે ગાજે;
 ન્હાનાં અટવાઇ મરી લાજે. ૨
 મોટાં વ્હાંણોમાં ભર દરિયે,
 બેસી નોકાને પણ તરિયે;
 ન્હાની નાવે દૂખી મરિયે. ૩

જે મ્હેલ પડાસણુનો જોઈ,
નિજ મુપડાનિ તોડે કોઈ;
તે તો ધરવિન રખડે રોઈ.

૪

લિંચાં ઝાડો હંડી જડથી,
ડરશે નહિ તોફાની નડથી;
નખળાં ઉખડી પડશે થડથી.

૫

ગાયણ પ મું.

શુખલી (જીવો પાણુ' ૨૬ મું.)

કાલિંગરો—૫૬.

(નાવ નદિયાંમેં કુખી જાય.—એ રાહ.)

સૂમ ધન ખરચે નહિ કે ખાય;
ખરચતાં જોઈ જીવડો જાય.

૧

જેમ ધાસ ગંજીના કુતરાથી તણુખું ન ખવાય;
તોય બિચારી ભુખી ગાયને-ભુંડી કરડવા ધાય.

૨

કોડી કોડી નિશિદિન જોડી-મનમાં બહુ હરખાય;
ધર્મ ધ્યાન મેં દાંન ન જાણે-દ્રવ્યતણા ગુણુ ગાય.

૩

અંત સમેં હયાં સધળું છોડી-ધરતીમાં પછડાય;
ખાલી બન્ને હાથો જોઈ-પ્રભુ સનમુખ અકળાય.

૪

હરિ દ્વારે તો આવી ઊભી-રંકે જનોની હાય;
વેળા ગઇ ત્યારે શુધ આવી-પડિ નરેં પસતાય.

૫

ગાયન ૬ ટું.

કેકોબાદ—(જીવો પાતું ૩૮ મું.)

રાહ ઈંચરેછ—કેમપડત રેગોસ.

નારી જે કરશે તે ધારો—સાચું સાચું,
 નહિ વળશે જો નર તે આશે—સાચું છે ખેશક;
 મરદોની શુધ યુધ લાઘ જશે—સાચું સાચું,
 વાંદર સમ જે નાચી ગારો—સાચું છે ખેશક.
 (કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરું ન તે ઠરે;
 નહિ ખનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૧

જઈકાખી જવાન થવા માગે—સાચું સાચું,
 કે સુંદર નાર હાય લાગે—સાચું છે ખેશક;
 ભડકી તે સ્વપનાથી જાગે—સાચું સાચું,
 દિન રાત બળે પ્રિતની આગે—સાચું છે ખેશક.
 (કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરું ન તે ઠરે;
 નહિ ખનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૨

છોડાયે બકબકતું કાણું—સાચું સાચું,
 મંત્રોથી મુખને દે તાણું—સાચું છે ખેશક;
 ઠાંકે જઈકીનું અજવાળું—સાચું સાચું,
 ઘોળાં પર લગડાવી કાણું—સાચું છે ખેશક.
 (કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરું ન તે ઠરે;
 નહિ ખનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૩

ખોટા દાંતો ખુશખો ખાલે—સાચું સાચું,
 લાકડી તજી અકડી ચાલે—સાચું છે ખેશક;
 કંજૂસ સખી થઈ દે આલે—સાચું સાચું,
 ઘડપણ સાંતી પૂલીફાલે—સાચું છે ખેશક.
 (કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરું ન તે ઠરે;
 નહિ ખનતું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે. ૪

ખાલી ભપકો તમ ના કરશો—સાચું સાચું,
 વિન મ્હોતે ફાકટ ના મરશો—સાચું છે બેશક;
 જગની બતરીમીથી ડરશો—સાચું સાચું,
 તો સુખી અંતકાળે ડરશો—સાચું છે બેશક.
 (કોરસ) મરદ મથી મરે—ખરું ન તે ડરે;
 નહિ બનવું જે આ દુનિયામાં તે નારી તુરત કરે.

૫

ગાયન ૭ મું.

શુખલી—(જીવો પાતું ૪૨ મું.)

ભૈરવી—૫૬.

(બાઈ હયા વિરહ કાં ભીશી—એ રાહ.)

બાઈ, કપટ રચી પસતાઈ;	
દગતાં હુંજ ઠગાઈ.	૧
બીજા કારણુ ખાડો ખોદી;	
તેમાં હુંજ પુરાઈ.	૨
ચોરોને ધર ચોર પહરાણો;	
તેવી મજ ગતિ થાઈ.	૩

ગાયન ૮ મું.

અસલાહ (જીવો પાતું ૪૭ મું.)

ખમાય જિલ્લો—૫૬.

(દરસન બિન અંખિયાં તરસ રહી—એ રાહ.)

જરથી જગમાં જરા છે ભાઈ;	
જર વિન જરો પસતાઈ.	૧

જર મધ જે ફુલમાં છે તે પર;	
લાખ માખ છે લપટાઈ.	૨
જર છે શોભિત ઢોળ બદીપર;	
એખ રહે મહુ છૂપાઈ.	૩
જર છે ડાચો જગના મુખમાં;	
જર વિન મરશે અટવાઈ.	૪

ગાયન ૯ મું.

ભિકર—(જીવો પાનું ૫૧ મું.)

કલ્યાણ—(રાહ ઈગરેછ—ખંડાસી ખાણ.)

આજ કાલ તો જીવાનિયાઓ લણી ગણી પરવારે લાઇ,
માંજે ટૂંપલ ખુરસી કાગળ કલમો ખડિયા ભરી સિદાઇ;
મેઢાંનાં ટોળાંની માફક ચાલે એક તરફ ધસડાઇ,
ધંધા ઉપ્પર ઢાંકણ વાળે મરે ચાકરી પર પછડાઇ.
(કારસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નફ્ટ ચાકરી ભીખ નધાન;
જો ખેતી નહિ ખેડો ભાઈ ધંધા ઉપ્પર રાખો ધ્યાન. ૧

આફરીન છે હોરાઓને કપૂ ચાકરી નહિ કરશે,
મેંચિસ ફદિયાંની બે પેટી પૌકારી રસ્તે ફરશે;
ત્યાર પછી ઉન કેન્વસ દોરો વેચીને ગજવું ભરશે,
આજે લાખોના ધંધામાં ઝિપલાવાને નહિ ડરશે.
(કારસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નફ્ટ ચાકરી ભીખ નધાન;
જો ખેતી નહિ ખેડો ભાઈ ધંધા ઉપ્પર રાખો ધ્યાન. ૨

ચાલિસ વરસો પર જે ખોળ ગલી ગલીએ ફરતા ચાર,
માંથે મોટા ખોળ ઉચકી ચને કુરમુરી કરી પુકાર;
તેઓ સ્થાસિક નિવડી ચીન વિલાયતના કરતાં વેપાર,
મોટાં મોટાં નામો કાડ્યાં પામ્યાછે જશનો સજુગાર.

(કોરસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નફ્ટ ચાકરી લીખ નધાન;
જો ખેતી નહિ ખેડો ભાઈ ધંધા ઉપર રાખો ધ્યાન. ૩

ફાટાં ટૂટાં ચિહ્નાં ને ગુણપાટ જુની લેતા રખડી,
ખાંધે ચોખા ભરી મોટિયાં ઉઠાવતા તડકે રઝડી;
રફતે રફતે તેઓએ જો વળાણુ ધંધાની પકડી.
જૈન વાણિયા ભલા ભાટિયા ઉગી નિકળિયા તન રગડી.

(કોરસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નફ્ટ ચાકરી લીખ નધાન;
જો ખેતી નહિ ખેડો ભાઈ ધંધા ઉપર રાખો ધ્યાન. ૪

અમુલ વખતના જુઓ પારસી ધંધામાંજ હતા માહેર,
ગાંધી પસ્તાફ્યા તંબોલી વણુકર વસતા રહેરો રહેર;
ધંધો કરતાં ધાન્ય વળી ધન પણ મેળવિયું રૂડી પેર,
તો આજે તેના ખેડા કાં કરે ચાકરી ઘેરો ઘેર.

(કોરસ) ઉત્તમ ખેતી મધ્યમ ધંધો નફ્ટ ચાકરી લીખ નધાન,
જો ખેતી નહિ ખેડો ભાઈ ધંધા ઉપર રાખો ધ્યાન. ૫

ગાયન ૧૦ મું.

શીરીન—(જીવો પાનું ૫૫ મું.)

ભૈરવી—૫૬.

(ના શુદ્ધ સતા બલમાં—એ રાહ.)

- શોખછે અજળ, સજની;
શોખિન દેછે—કરેછે રે કિમ્મત શોખપર ગજળ. ૧
- શોખ ધૂળને ગણે કિમ્મતી—શોખ વધારે હામ;
શોખે સોનું મોઢું થાએ—શોખ શરાબી જામ. ૨
- શોખ ધલમને ધણો વધારે—શોખે ખેડો પાર;
શોખ વિના સહુ જાય અકારત—શોખે હલકો ભાર. ૩
- શોખ અજળ હિમ્મત દે ભયમાં—શોખ પુરાવે આશ;
શોખ દેખતાં કરે આંધળાં—શોખે સત્યાનાશ. ૪

શોખ કરે બે અસર જગતમાં—શોખ ખુરો ને નેક;
 શોખ સ્વર્ગ કે નર્ક ખતાવે—શોખ નિબાવે ટેક.
 શોખ સંકટો સદા નિવારે—શોખે દેહશત દૂર,
 શોખ કરી ભજ તે સાહેબને—શોખે જો રથ નૂર.

૫

૬

ગાયન ૧૧ મું.

શીરીન—(જીવો પાત્રું ૬૭ મું.)

બરવા માંડ--ગરબી.

(ક્રમ ભરે નવરોજના રંગમાં—એ રાહ.)

ધડપણે વિવાહ છે ખોટારે,
 કન્યા ન્હાની પતી બહુ મોટારે;
 જીવો કાગ હંસનો જોટારે. ૧

મા ન્હાનીને મોટીતો દીકરીરે,
 પિતા ભાગે જો પતી સાથ નીસરીરે;
 બહુ ચાલે પિછાનમાં થોટારે. ૨

ગયાં બાલો ખુદાનાં પાકીરે,
 નહિ મોઢાંમાં દાંત એક બાકીરે;
 દ્રવ્ય થકી દિશે ગજગોટારે. ૩

ધણી નહીં ધન્ય સાથ પરણેરે,
 ખરે રાજ પત્નીને મરણેરે;
 જે પરણે ખુદો જામ થોટારે. ૪

ધણી ધોરે જવાની ત્યારીરે,
 રડે છોકરાં દ્રવ્ય લે ત્યારીરે;
 ફરી બાજો કરે શું ટોટારે. ૫

ગાયન ૧૨ મું.

શીશીન—(જીવો પાત્ર ૭૦ મું.)

ભૈરવી—દાદરૈ.

(કેહ મત હતાં મેરા કોઈ નહીં.—એ રાહ.)

થઈ મુજપર રમની મહેર ધણી;

પામી, ધાર્યો આજ ધણી.

૧

લાખ શુકર હું કરું જિગરથી;

થાઈ ભાગ્યવંતી પરણી.

૨

સમરાજી શુભ ઘડિ પલ મુરતે;

આપો આશિર્વાદ ગણી.

૩

ગાયન ૧૩ મું.

સઘલાઓ—(જીવો પાત્ર ૭૧ મું.)

રાહ ઈમરેજ—(હોમ સ્પીટ હોમ.)

આ ખેલ જોઈ ચેતજો દરએક નર ને નાર,

નિત નેક રાખી નેમ ધન ખરચી તરો ભવ પાર,

કંનૂસ લોલીનો જીવો આ છે ખરોજ ચિતાર,

તજજો સદા બદ કામને ભજજો સદા કરતાર.

(કોરસ) આજ—ખેલ—તો થયો તમામ;

માની એહસાન—કરિયે અમો સલામ.

૧

લખલુટ પણ ધારો ન કોઈ જોઈ દોહત પૂર,

નહિનો બની મોહતાજ કરશે આખરની ખૂર,

પેસો જમાવી નેકિયી કાપી બધી થઇ સૂર,
 શુભ કામથી જશ પામજો બદનામથી રહિ દૂર.
 (કોરમ) આજ—ખેલ—તો થયો તમામ;
 માની એહસાન—કરિયે અમો સન્નામ.
 ખોટા તજોની હાંગ તેમાં છે નહી કૈ માલ,
 અમરો કદી દુનિયા તોય છે આખરે બદ હાલ,
 રે જોઇ નહિ કદિ આંખશે રમ આ ઠગારી ચાલ,
 થઇ નેક કહે દિશેજ નિત રાજી કરો રખવાલ.
 (કોરમ) આજ—ખેલ—તો થયો તમામ;
 માની એહસાન—કરિયે અમો સન્નામ.

૨

૩

મુંબઈના જંમેજંમશેદ

તથા

વેપાર સમાચાર.

સરવેથી જુનું રોજીદું પતર.

રવીવાર સવાય દરરોજ છપાયછે

આ પતરને (પાંચ પટ) વરસ થયાંછે.

એ પતરનો લવાજમ.

વરસ એકના આગ ક્રેપર રૂ.૧૦) તપલ
માથ રૂ.૧૫; ચુટી વફાનો રૂ. આનો એક
માનો રૂ.૧)

જાહેર ખબરોનો ભાવ.

રૂપીયા એકની આગ પાંચ.

ખોજવાર છપાવે તે અરથી કોમલ

લેવામાં આવશે.

લોખી મુદતની જાહેર ખબરો માટે કન-
ટ્રાક્ટ કરવામાં આવશે.

દરરોજ મુદતની અને દરરોજી વતરોગે
દરએક જાનનું જાખકામ ધણી મુંદર રીતે
છાપે આપવામાં આવશે. લોખીગરોગી, બુક
જાહંગીર વતરોગે માટે વેચાતથી ખાસ સા-
માન કમણાજ આવી પુગોછે કોઈથી જા-
નનાં જાખકામ માટે આ કમપનીની મોટી આ-
ફીસમાં પુછવું.

ભાવ ઘણાંજ મધ્યમસર છે અને વખત
સર પસંદ પડતું કામ કરી આપવામાં આવેછે.

છાપાખાનાની એકવાર ભેટ લેવાને અ-
રજ કરવામાં આવેછે.

પ. એપોસ્ટો સ્ટીટ. ડાટ. મુંબઈ.

